

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN
SOSYALLEŞTİRME HEDEFLERİNİN, KÜLTÜREL
DEĞER YÖNELİMLERİ VE EĞİTİM DÜZEYLERİ
İLE ÇOCUĞUN CİNSİYETİ VE DOĞUM SIRASI
AÇILARINDAN İNCELENMESİ

NEGKICHAN MEMET

2501070631

TEZ DANIŞMANI

YRD. DOÇ. DR. SEMA KARAKELLE

İSTANBUL, 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz PSİKOLOJİ Anabilim Dalında ders dönemindeki Eğitim - Öğretim Programını başarı ile tamamlayan 2501070631 numaralı NEĞKİCHAN MEMET'İN hazırladığı "EBEVEYNLERİN ÇOCUKLARINA İLİŞKİN SOSYALLEŞTİRME HEDEFLERİNİN KÜLTÜREL DEĞER YÖNELİMLERİ VE EĞİTİM DÜZEYLERİ İLE ÇOCUĞUN CİNSİYETİ VE DOĞUM SIRASI AÇILARINDAN İNCELENMESİ" konulu YÜKSEK LİSANS/ DOKTORA TEZİ ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca 12.11.2010 CUMA günü saat: 13,00 de yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin *Kabulü*.....ne* OYBİRLİĞİ / ~~YÜKSEK LİSANS~~ karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF. DR. BETÜL AYDIN	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
DOÇ. DR. GÜL ŞENDİL	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
YRD. DOÇ. DR. SEVİM CESUR	<i>Kabul</i>	<i>[Signature]</i>
YRD. DOÇ. DR. ÖZLEM SERTEL BERK	<i>Kabulü</i>	<i>[Signature]</i>
YRD. DOÇ. DR. SEMA KARAKELLE	<i>Kabulü</i>	<i>[Signature]</i>

Adres: Besim Ömerpaşa Caddesi Kaptan-ı Derya Sokakı 34452 Beyazıt/İstanbul
Tel: 0212 440 00 00 / 14219-14220-14221-14222-14226-14227-14243
Fax: 0212 440 03 40 e-mail: sbc@istanbul.edu.tr

ÖZ

Bu araştırmanın amacı; anne-babaların çocukları ile ilgili sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerini bireyci – toplulukçu kültürel değer yönelimi ve eğitim düzeyleri ile çocukların cinsiyetleri ve doğum sıraların göre incelemektir. Bu hedefler doğrultusunda yaş ortalaması 30.32 olan 228 anne ve yaş ortalaması 33.28 olan 228 babaya sosyoekonomik özelliklerini belirlemek amacıyla demografik bilgi formu, kültürel değer yönelimi düzeylerini belirlemek için Bireycilik-Toplulukçuluk ölçeği ve çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerini belirlemek amacıyla da Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği uygulanmıştır.

Anne-babaların kültürel değer yönelimi ve eğitim düzeylerine göre sosyalleştirme hedeflerini analiz etmek amacıyla parametrik olmayan testlerde Kruskal-Wallis kullanılmıştır. Sosyalleştirme hedeflerinin çocukların cinsiyetlerine göre karşılaştırılmasında parametrik testlerde bağımsız örneklemli t-testi , doğum sırasına göre sosyalleştirme hedeflerinin incelenmesinde ise Kruskal – Wallis kullanılmıştır.

Bulgulara göre; bireyci kültürel değer yönelimleri yüksek olan anne-babalar, düşük düzeyde bu eğilimi gösterenlere kıyasla, aileye yönelik hedeflerde daha yüksek ortalamalara sahiptirler. Toplulukçu kültürel değer yönelimi düzeyi yüksek olan ebeveynlerde ise benlik gelişimi hedefleri ortalamalarının, düşük düzeyde bu eğilimi gösterenlere kıyasla daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; eğitim düzeyi daha yüksek olan ebeveynler benlik gelişimi hedeflerinde daha yüksek ortalamalara sahiptirler. Aileye yönelik hedeflerin ortalamaları ise düşük ve orta eğitim düzeyindeki anne-babalarda daha yüksektir. Çocuğun cinsiyetine göre annelerin sosyalleştirme hedeflerinde bir farklılığa rastlanmazken, babaların benlik gelişimi hedefleri ortalamaları erkek çocuklarda daha yüksek bulunmuştur. Çocuğun doğum sırasına göre ise anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Bireyci-Toplulukçu Kültürel Değer Yönelimi; Sosyalleştirme Hedefleri; Doğum Sırası; Cinsiyet.

ABSTRACT

The purpose of this research is to examine parents' socialization goals with regard to their children according to individualism-collectivism cultural value orientation and their level of education as well as gender and birth order of their children. On the basis of those targets 228 mothers with the average age of 30.32 and 228 fathers the average age of 33.28 were applied demographic information form for the purpose of determining their socio-economic status, Individualism-Collectivism Scale for the purpose of determining their level of cultural value orientation and Socialization Goals Scale for the purpose of determining their socialization goals with regard to their children.

For the purpose of analyzing the parents' socialization goals according to the cultural value orientation and educational level, Kruskal-Wallis was used in non-parametric tests. Comparison of socialization goals according to gender of children was performed with t-test with independent sample in parametric tests. In the examination of socialization goals according to birth order, Kruskal-Wallis was used again in the non-parametric tests.

According to results parents whose individualistic cultural value orientations have higher level, the mean of filial piety is higher than those displayed this tendency at low levels. And it was concluded that in the parents whose collectivistic value orientation level is high mean of self development goals were higher compared to those whose displayed this tendency at low levels. Finding of this study indicated that the education levels of the parents cause differentiations in socialization goals. Parents with higher levels of education have higher means in their self development goals. And the means of the filial piety are higher in parents with middle and low levels of education. While no differentiation in socialization goals of mothers according to the gender of the children was encountered, mean of self development goals of fathers were found to be higher in boys. And no meaningful differentiation was encountered according to children's birth order.

Key Words: Individualist-Communist Cultural Value Orientation; Socialization Goals; Birth Order; Gender.

ÖNSÖZ

Bu tezin hazırlığı süresince yönümü belirlememe katkı sağlayan, beni yüreklendiren ve desteğini esirgemeyen danışman hocam Yrd. Doç Dr. Sema Karakelle'ye, verilerin analizi aşamasındaki yardımları ve desteği için Yrd. Doç Dr. Özlem Sertel Berk'e, akademik hedeflerimi yükseltmemde büyük katkısı olan hocam Doç Dr. M. Ersin Kuşdil'e içtenlikle teşekkür ederim.

Ayrıca, veri toplama aşamasındaki yardımlarından dolayı Saffet Recep'e, Bursa Yunus Emre İlköğretim Okulu ve Adile Naşit Anaokulu 2009–2010 dönemi idarecileri ve ana sınıfı öğretmenlerine, araştırmaya katılmayı kabul ederek ölçekleri tamamlayan tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunarım.

Yüksek Lisans eğitimi sürecini paylaştığım arkadaşlarım Betül Sarıkaya ve Münire Polat'a arkadaşlıkları ve duygusal destekleri için, Hacer ve Nafiye Karaali'ye dostlukları, ihtiyaç hissettiğim her an destek oldukları ve verilerin toplanmasındaki yardımları için, Dilber Kâhya'ya, uzaktan da olsa duygusal desteğini en iyi şekilde hissettirdiği ve arkadaşlığın en eğlenceli yönünü benimle paylaştığı için çok teşekkür ederim.

Eğitim yaşamımın en zor dönemlerinde yanımda olan ve en güzel anlarında mutluluğumu paylaşan aileme; maddi-manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen annem Feriha Mehmet'e ve babam İbrahim Mehmet'e, öğrencilik yıllarımda ayak izlerinden yürüdüğüm, her zaman en yakın arkadaşım ve destekçim olan ablam, Neslihan Mehmet'e teşekkürü bir borç bilirim.

Nagihan MEHMET

İÇİNDEKİLER

Öz	iii
Abstract	iv
Önsöz	v
İçindekiler	vi
Tablolar	viii
Giriş.....	1
1.Bölüm:Literatür Taraması.....	6
1.1 Sosyalleştirme Hedefleri.....	6
1.2 Bireyci – Toplulukçu Kültürel Değerler.....	11
1.3 Aile Yapısı.....	17
1.4 Sosyoekonomik Statü	24
1.5 Cinsiyet	32
1.6 Doğum Sırası	36
1.7 Araştırma Konusu ve Problem Cümleleri.....	40
2. Bölüm: Yöntem.....	43
2.1 Araştırmanın Yöntemi.....	43
2.2 Katılımcılar.....	43
2.3 Veri Toplama Araçları.....	46
2.3.1 Demografik Bilgi Formu (Ek 1).....	46
2.3.2 Bireycilik Toplulukçuluk Ölçeği (Ek 2).....	46
2.3.3 Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği (Ek 3).....	47
2.4 İşlem.....	48
2.5 Veri Analizi.....	48
3. Bölüm: Bulgular.....	50
4. Bölüm: Tartışma.....	64

Sonuç ve Öneriler.....	70
Kaynakça.....	71
Ekler.....	89

TABLULAR

Tablo 1: Anne-Babaların Eğitim Düzeylerine Göre Sayıları, Oranları, Yaş Ortalamaları ve Standart Sapmaları.....	44
Tablo 2: Hedef Çocukların Yaş Gruplarına ve Cinsiyetlerine Göre Oranları ve Yaş Ortalamaları.....	44
Tablo 3: Hedef Çocukların Doğum Sırasına ve Cinsiyetlerine Göre Oranları ve Yaş Ortalamaları.....	44
Tablo 4: Hedef Çocukların Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Yaş Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum Puanları.....	45
Tablo 5: Annelerin Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	50
Tablo 6: Babaların Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	51
Tablo 7: Annelerin Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	52
Tablo 8: Babaların Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	52
Tablo 9: Annelerin Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıklarının Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	53
Tablo 10: Babaların Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	53
Tablo 11: Annelerin Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	54

Tablo 12: Babaların Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	54
Tablo 13: Annelerin Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	55
Tablo 14: Babaların Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	55
Tablo 15: Annelerin Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	56
Tablo 16: Babaların Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	56
Tablo 17: Annelerin Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	57
Tablo 18: Babaların Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	57
Tablo 19: Annelerin Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	58
Tablo 20: Babaların Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	58
Tablo 21: Anne-Babaların İlk Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması (Eşleştirilmiş Örneklemli T-Testi Sonuçları).....	59
Tablo 22: Anne-Babaların İkinci Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması (Eşleştirilmiş Örneklemli T-Testi Sonuçları).....	59

Tablo 23: Annelerin Eğitim Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	60
Tablo 24: Babaların Eğitim Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	60
Tablo 25: Annelerin Eğitim Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	61
Tablo 26: Babaların Eğitim Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskall-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri.....	61
Tablo 27: İlk Çocuklar İçin Anne Babaların Kız ve Erkek Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedeflerinin T-Testi Sonuçları.....	62
Tablo 28: İkinci Çocuklar İçin Anne Babaların Kız ve Erkek Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedeflerinin Mann-Whitney Testi Sonuçları.....	62
Tablo 29: Çocukların Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Benlik Gelişimine Yönelik Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması ve Kruskall-Wallis Testi Sonuçları.....	63
Tablo 30: Çocukların Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Aileye Yönelik Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması ve Kruskall-Wallis Testi Sonuçları.....	63
Tablo 31 EK – 4: Annelerin ilk çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedefleri maddelerinin eğitim düzeylerine göre Kruskall-Wallis Yöntemi ile karşılaştırması.....	89
Tablo 32 EK- 5: Babaların ilk çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedefleri maddelerinin eğitim düzeylerine göre Kruskall-Wallis Yöntemi ile karşılaştırması.....	90

GİRİŞ

Bronfenbrenner (1979, 1994) Ekolojik Kuramında insan gelişimini bireyin çevreyle etkileşimi sonucu gerçekleşen bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu etkileşim birey ve çevre arasında farklı boyutlarda ortaya çıkmaktadır. Bu boyutların her biri, birbiri içinde yuvalanmış sistemler olarak gelişmekte olan insanla farklı düzeylerde etkileşim halindedirler. En iç düzeyde yer alan dinamik ve çevreyi etkileme gücüne sahip olan bireyin, yakın çevresinde bulunan kişilerle karşılıklı etkileşimi mikro sistemi oluşturmaktadır. Mikro sistemde kişilerarası ilişkilerin yanı sıra roller ve kişisel deneyimlerin de önemli bir yeri vardır. Aile, okul, akran grubu ve işyeri gibi bağlamlar mikro sistemi oluşturmaktadır. Bir sonraki düzeyde mikro sistemlerin bir araya gelmesiyle oluşan meso sistem yer almaktadır. Meso sistem bireylerin aktif olarak içinde yer aldığı ortamlar ve bunlar arasındaki bağlantıları içermektedir. Örneğin bir çocuk için meso sistem okul, aile ve oyun arkadaşları arasındaki bağlantılardan oluşmaktadır. Çocukta okuma becerisinin gelişimi aile ve okul arasındaki etkileşimin niteliğine bağlı olarak gerçekleşmektedir. Ekso sistem olarak tanımlanan üçüncü düzeyde ise bireyin birebir içinde olmadığı halde etkisi altında kaldığı çevreler ve onlar arasındaki bağlantılar yer almaktadır. Kişi bu ortamlardan dolayı yollardan etkilenmektedir. Örneğin çocuk babasının iş yerinden babası aracılığıyla, kardeşinin okul ortamından kardeşi vasıtasıyla etkilenmektedir. Bahsedilen bu üç sistemin tümünü kapsayan ve onları etkileme gücüne sahip en üst düzeyde makro sistem olarak adlandırılmaktadır ki bu, daha alt sistemler arasında tutarlı bir yapı oluşmasını sağlayan bir inanç sistemi, ideoloji ya da kültürel değerlerden oluşur. Bir makro sistem içinde yer alan alt sistemler arasında tutarlı bir yapı gözlemlenirken, farklı makro sistemler arasında belirgin farklılıklar olduğu görülmektedir.

Kültürler arasında karşılaştırmalı olarak yapılan çalışmalar, makro sistemler arasındaki bu farklılıkları belirgin şekilde ortaya koymaktadır. Triandis (2001) kültürler arasında en önemli farklılığın bireycilik ve toplulukçuluk kültürel değerler olduğunu ileri sürmektedir. Greenfield bu ayrımı kültürler arası farklılıkların “temel

yapısı” olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Triandis, 2001). Bu iki kültürel yapının genel özellikleri gözden geçirildiğinde birbirine zıt özellikler taşıdıkları göze çarpmaktadır. Toplulukçu kültürlerde insanlar grupları içinde birbirilerine bağımlıdır (aile, kabile ya da ulus), grup hedefleri bireylerin kendi hedeflerinden daha önemlidir ve davranışları da grup normlarına dayanmaktadır. Bireyci kültürlerde ise insanlar gruplarından bağımsız ve özerktirler. Kişilerin kendi hedefleri ve çıkarları grubunkilerden önce gelmektedir ve hareketleri kendi bireysel değer ve tutumlarına göre şekillenmektedir (Triandis, 2001). Bununla bağlantılı olarak bireylerin sosyal yaşamları, alışkanlıkları, aile yapıları ve çocuk yetiştirme davranışları da kültürün yansımalarının görülebileceği ve araştırmalara konu olan alanlardır.

Ebeveynlerin çocuklarının yetiştirme süreci sonunda kazanmalarını istedikleri özellikler olan sosyalleştirme hedefleri ve bu hedeflere yönelik davranışlar olan ebeveyn uygulamaları da kültürel değerlerin sonucu olarak ele alınabilir. Kültürel farklılıklara bağlı olarak, çocuk yetiştirme süreci ile ilgili bu değişkenlerde ve sonuç olarak bireylerde ortaya çıkan kişilik özelliklerinde de bazı temel farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Toplulukçu kültürlerde çocuk yetiştirmede uyma, itaat ve güvenilirliğe vurgu yapılırken, bireyci kültürlerde daha çok bağımsızlık, yaratıcılık, keşif ve kendine güven gibi özellikler vurgulanmaktadır (Triandis, 2001). Bronfenbrenner’in kavramlarıyla ifade etmek gerekirse kültür makro sistem olarak, mikro sistemi yani aileyi ve anne babanın çocuk yetiştirme sürecini etkilemektedir.

Amerikan ve Japon annelerin bebekleriyle kurdukları iletişimi gözlemleyen Tamis-Le Monda (2003) annelerin içinde yaşadıkları kültürün özelliklerini yansıtan davranışlar sergilediklerini bulmuştur. Araştırmaya göre Amerikan anneler, bebekleri çevrelerindeki objeleri fark etmeye başladıklarında bu objelerin nasıl çalıştığı ve ne işe yaradığına dair bilgiler vererek bebeğin keşfini destekleyici şekilde hareket etmektedirler. Japon anneler ise daha çok sosyal etkileşimi teşvik edici şekilde bebekleriyle yüz yüze iletişim kurabilmek için sıklıkla pozisyon değiştirmektedirler. Japon annelerin çocuk yetiştirme uygulamaları bebeklerin sosyal ilişkiler geliştirme becerilerine yönelik iken, Amerikan annelerin uygulamaları, bebeklerinin keşif ve bağımsızlık özellikleri geliştirmelerine yöneliktir.

Yetiştirme sürecindeki bu uygulamalar ve içselleştirilen kültürel değerler bireylerin daha sonraki gelişim dönemlerinde sahip oldukları kişilik özellikleri ve kendi kişilikleriyle ilgili değerlendirmelerine de yansımaktadır. Grim, Church, Katigbak ve Reyes (1999) bireyci (ABD) ve toplulukçu kültürlerde (Filipinler) öğrencilerin kendi kişilik özellikleri tanımlamalarını karşılaştırdıkları çalışmalarında Filipinli öğrenciler, Amerikalı öğrencilere göre kendilerini tanımlamada daha az oranda bireyci kültürün kişilik özelliklerini (bağımsızlık, meraklılık, yaratıcılık, rekabetçilik, iddialı olma, yeterlilik, inisiyatif alma ve kendinden emin olma) kullanmışlardır. Buna karşın toplulukçu kültürün özelliklerini yansıttığı düşünülen kişilik özelliklerinde (dikkatlilik, saygılı olma, alçak gönüllülük, uyma, itaat, görev bilincine sahip olma, karşılıklılık, fedakârlık, güvenilirlik, geleneksellik ve işbirliği) daha yüksek puanlara sahip olmuşlardır (Aktaran: Triandis, 2001).

Sosyalleştirme Hedeflerinde de kültüre göre farklılıklar olduğu göze çarpmaktadır. Pearson ve Rao (2003) tarafından İngiliz ve Hong Konglu annelerle yapılan araştırmada Hong Konglu ebeveynlerin Toplulukçu değerlerle uyumlu olan akademik başarı ve aileyle ilgili sosyalleştirme hedeflerine daha çok önem verdikleri görülmektedir.

Kültürler arasındaki bu belirgin farklılıklara dair bulgulara karşın yaşanan bölge, eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik değişkenlere bağlı olarak kültürler arası benzerlikler olabildiği de görülmektedir. Bronfenbrenner (1994) kültür içi farklılıklara yol açan, kişinin yaşadığı çevrenin zaman içindeki değişim ve tutarlılıklarını da içeren bu tür değişkenleri kronosistem olarak adlandırmaktadır. Bu türden değişkenlerin kültürel değerler üzerinde etkili olabildiği görülmektedir. Kronosisteme örnek olarak az gelişmiş bir ülkenin sanayileşme ve şehirleşmesine paralel olarak ekonomik gelişmeler sonucu kültürel değerlerinde meydana gelen değişiklikler verilebilir. Sosyoekonomik gelişmelerin, kültürel değerler üzerindeki etkisi araştırmalarda da görülmektedir. Tamis-Le Monda, Wang, Koutsouvanou ve Allbright'in (2002) Tayvan, Yunanistan ve Amerika'da orta sınıf annelerle yaptıkları araştırmada okul öncesi dönemdeki çocuklarının sahip olmasını istedikleri özellikleri tanımlamaları istenmiştir. Elde edilen bulgular, farklı kültürel arka planlara sahip olmalarına rağmen üç toplumda da hem bağımsız kültürün özelliklerine (hakkını savunma, kendine güven, bağımsızlık, merak) hem de toplulukçu kültürel

özelliklerin sonucu ortaya çıkan karşılıklı bağlılığa (paylaşma ve diğerlerine saygı duyma) değer verildiğini göstermektedir. Yine sosyoekonomik düzeye göre aynı kültür içindeki farklılıklardan da söz edilebilmektedir. Dost, Çıtlak, Yağmurlu ve Leyendecker'in (2006) Türk annelerle yürüttüğü çalışmada eğitim düzeyine göre annelerin uzun süreli sosyalleştirme hedeflerinde farklılıklar olduğu ortaya konmuştur. Eğitim düzeyi daha yüksek olan anneler çocuklarında az eğitilmiş gruba göre kendini geliştirme ile ilgili hedefleri, daha az eğitilmiş anneler ise uygun davranışlara sahip olmaya ilişkin hedefleri vurgulamaktadırlar. Dolayısıyla çocuk yetiştirme sürecinde kültür önemli bir makro düzey değişken iken sosyoekonomik statü de benzer düzeyde etkili bir değişkendir. Kohn (1963, 1969) farklı sosyal sınıftan ebeveynlerin, çocuk yetiştirmede farklılaşacaklarını ve farklı uygulamalara sahip olacaklarını ileri sürmektedir. Çünkü bu ebeveynler sahip oldukları değerler, imkânlar ve deneyimler açısından farklılaşmaktadırlar. Kohn, babanın çalışmakta olduğu iş alanının çocuğunda görmeyi isteyeceği özellikleri etkileyeceğini ileri sürmektedir. Bireyin iş alanı geçimini sağlamanın yanında, çalışma ortamında maruz kaldığı deneyimler aracılığı ile fikirlerini, çocukları hakkında sahip olduğu sosyalleştirme hedeflerini etkilemektedir (Aktaran: Okagaki ve Divecha, 1993). Dolayısıyla iş ortamı ebeveyn için bir mesosistem, çocuk içinse eksosistem olarak gelişimsel süreci etkileme gücüne sahiptir.

Çocuk yetiştirme sürecine kültürel ve sosyoekonomik statünün etkilerinin yanı sıra, gelişmekte olan bireyin özellikleri de ebeveynlerin kendisine yönelik sergilemesi gereken davranışlarını ve sosyalleştirme hedeflerini belirlemede rol oynamaktadır ki bu da aslında yine kültür aracılığı ile gerçekleşmektedir. Bireysel özelliklerin en önemlilerinden birinin cinsiyet olduğu ileri sürülebilir. Nitekim kültür, bireylerin cinsiyetlerine bağlı olarak sahip olmaları gereken rol modellerini ve onlara uygun davranış kalıplarını da içinde barındırmaktadır. Araştırmalara göre erkek çocuklarda başarı, (Block, 1973) akıllılık, çalışkanlık, bağımsızlık ve bir şeyi başarma arzusunda olma özellikleri önemli görülmekte iken, kızlarda kibarlık, sevgi dolu olma, iyi bir evlilik kurma ve iyi bir ebeveyn olma (Hoffman, 1977) önemli özellikler olarak ifade edilmektedir (Aktaran: Okagaki ve Divecha, 1993). Türk örnekleme yapılan çalışmalarda da, çocuklarda istenir olan özelliklerin cinsiyete göre değiştiği görülmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (1981) Türkiye'de Çocuğun Değeri

çalışmasının sonuçlarına göre, erkek çocukta en çok istenen özellikler eğitim ve mesleki başarıyla ilgili iken, kız çocuklarda iyi bir eş olma ve aile kurma ile ilgili özellikler ön planda tutulmaktadır. Erkek çocukları için bağımsızlık ve kişisel başarıyı artıcı özellikler, kızlar içinse aile kurmaya ilişkin nitelikler önemsenmektedir. Fakat yukarıda da bahsedildiği gibi sosyoekonomik gelişmeler zamanla bu değerlere etki etmekte ve aynı kültür içinde birbirinden farklı çocuk yetiştirme davranışları ve ideal çocuk tanımlamaları ortaya çıkabilmektedir.

Daha önce yapılmış olan araştırmalara dayanarak bu araştırmanın temel amacı anne-babaların, bireyci-toplulukçu kültürel değer yönelimi ve eğitim düzeylerine bağlı olarak, çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerinin incelenmesidir. Ayrıca, sosyalleştirme hedeflerinin çocukların cinsiyeti ve doğum sırasına göre değişip değişmediği de araştırmada ele alınan bir diğer konudur.

1. BÖLÜM

1.1. Sosyalleştirme Hedefleri

Daha önce yapılmış olan pek çok araştırmada anne-babanın içinde bulunduğu kültürel ortam ve sosyoekonomik düzey, ebeveyn davranışları ve tutumları aracılığı ile, çocuk üzerinde dolaylı olarak etkili olmaktadır (Assadi ve diğ., 2005; Baumrind, 2005; Musaoğlu ve Güre, 2005; Spera, 2005; Sümer ve Güngör, 1999). Etki dolaylı da olsa, anne-baba bu sürece aracılık etmekte ya da zaman zaman çevresel faktörlerin etkisini artırıp azaltabilmektedir.

Gelişim üzerindeki etkisinin kanıtlanmış olması sebebiyle, ebeveynliğin farklı yönleri ile anlaşılması ve açıklanması yararlı görülmektedir. Bu doğrultuda geliştirilmiş modellerden biri olan, Darling ve Steinberg (1993) tarafından ileri sürülen Ebeveyn Modeli çeşitli kavramsallaştırmalar üzerinden çocuk yetiştirme sürecini incelemektedir. Modele göre ebeveynler çocuklarını sosyalleştirme sürecinde belirli hedef ve değerlere, bunlara ulaşmada da kullandıkları ebeveyn tutumları ve uygulamalara sahiptirler. *Ebeveyn sosyalleştirme hedefleri* çocuğun toplumsal değerlere uygun sosyal beceri ve davranışlar gibi sosyal yetenekler, akademik başarı gibi bilişsel beceriler ve merak, eleştirel düşünce, bağımsızlık gibi kişisel özellikler kazanmaları yönünde beklentilerini içermektedir. Aynı zamanda bu özellikler değerli görüldüğünden sosyalleşme sürecinde çocuğun sahip olması istenen niteliklerdir. Ebeveynler bu doğrultuda çocuklarını yetiştirmek üzere çeşitli strateji ve uygulamalar geliştirmektedirler ki modelde bu değişkenler Ebeveyn Tutumları ve Ebeveyn Uygulamaları şeklinde adlandırılmaktadır. *Ebeveyn tutumları* daha çok ebeveyn - çocuk arasındaki ilişkinin ve iletişimin niteliğine atıfta bulunmaktadır (Baumrind, 2005). Ebeveynlerin çocukları için hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik davranışlarını tanımlayan bir diğer kavram *ebeveyn uygulamalarıdır* ki bu da ebeveynlerin hedefleri ile tutarlı olarak sınırlı davranışlar ortaya koymaları şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tutum ve uygulamaların ebeveyn sosyalleştirme hedeflerinin bir parçası olduğu ileri sürülmektedir ve tümü bir bütün olarak çocuktaki sonuçlar üzerinde etkili olmaktadır. Her ne kadar ebeveynler, bireysel düzeyde çocuklarının gelişme sürecinde belirleyici olarak görünseler de,

aslında daha üst sistemler tarafından sağlanan değerlerin çocuğa aktarılmasında bir aracı oldukları açıktır. Bu anlamda, çocuk yetiştirme süreci kültürel yapının işlerlik kazanması ve nesilden nesile aktarılmasıdır. Harkness ve Super (1996) *kültürel ebeveynlik teorilerinin (ethnoteory)*, kültürel üst modeller ve davranış arasındaki bağı oluşturan, çocuğun doğası, gelişimi, ebeveynlik ve aile ile ilgili, ebeveynlerin sahip olduğu inanç sistemlerini yansıttığını ileri sürmektedirler (Aktaran: Harkness, Super ve Tijen, 2000). Bu nedenle çocuk yetiştirme sürecinin bileşenleri ve ebeveynliğe dair araştırmalarda kültürel arka planın göz önünde bulundurulması önemli hale gelmektedir. Nitekim kültürel değerlerin çocuk yetiştirmedeki belirleyici etkisi ve bağlamsal yaklaşımlar son yıllarda gelişimsel çalışmalarda sıklıkla ifade edilmektedir (örn: Edwards, Knoche, Aukrust, Kumru ve Kim, 2005; Keller ve diğ., 2006). Bununla bağlantılı olarak ebeveyn ve çocuk etkileşimlerinin kültürel değerlere göre farklılaştığı araştırmalarla kanıtlanmıştır. Dornbusch ve diğerlerinin (1987) ABD’de geniş bir örnekleme yaptığı araştırmada beyaz öğrencilerde açıklayıcı/otoriter (authoritative) tutum ve akademik başarı arasında olumlu bağlantılar bildirilirken, İspanyol öğrencilerin başarısında otoriter ebeveynliğin, diğer ebeveyn türlerine göre daha yüksek oranda başarı puanları ile ilişkili olduğu görülmektedir. Beyaz grupta ise aksine otoriter ebeveynlik başarıyla olumsuz yönde ilişkilidir. Otoriter ebeveyn tutum ve davranışları toplulukçu kültürel yapıyla tutarlılık sergilediğinden olumlu sonuçlarla bağlantılı olurken, bireyci bir kültürde etkisiz bazen de olumsuz sonuçlarla ilişkili olabilmektedir.

Farklı kültürlerde sosyalleştirme sürecini inceleyen araştırmalar ebeveynlerin içinde yaşadıkları kültürün değerleriyle uyumlu özellikleri çocuklarında önemli gördüklerini göstermektedir. Buna bağlı olarak ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerinde farklılaştıkları görülmektedir.

Miller ve Harwood’un (2001) İngiliz ve Porto Riko’lu orta-sınıf annelerle yaptıkları araştırma, İngiliz annelerin çocuklarında bireyci değerlerle bağlantılı olan kendine güven, kişisel potansiyelini gerçekleştirme ve özgüven gibi bireysel benliği vurgulayan (Self-Maximization) özellikleri önemsediklerini göstermektedir. Buna karşın Porto Rikolu anneler toplulukçu değerlerle bağlantılı olarak uygun kişiler arası davranışlar, diğerleri ile birlikte olma ve aile içi rolleri ve sorumluluklarını yerine getirme gibi uygun sosyal davranışlarla ilgili hedefleri daha çok

önemsemektedirler. Benzer başka bir araştırmada Çinli-Amerikan ebeveynlerin, yaşlılara karşı saygılı davranma, aile onurunu koruma gibi aileye yönelik hedeflere daha çok önem verdikleri görölmüştür. Avrupalı-Amerikan ebeveynler ise kendine güven, kendini ifade etme, araştırmacılık ve meraklılık gibi bireyci kültürel değerleri içeren ve Benlik Gelişimi hedefleri olarak tanımlanan özelliklere daha çok önem vermektedirler (Chao, 2000).

Leyendecker, Lamb, Harwood ve Scölmerich'in (2002) Avrupalı-Amerikan ve Merkezi Amerika'dan göç etmiş olan ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerini inceledikleri araştırmada geleneksel değerlerle tanımlanan göçmen ebeveynlerin çocuklarında uygun sosyal davranışlara vurgu yaptıkları sonucuna ulaşılmıştır. Avrupalı-Amerikan annelerse benlik değeri ve bağımsızlık gibi hedefleri önemsemektedirler.

Pearson ve Rao'nun (2003) Hong Konglu ve İngiliz ebeveynlerle yaptığı bir araştırmada da Çinli ebeveynlerin akademik başarı ve aileye yönelik hedeflere daha çok önem verdikleri görölmektedir. Çocuğun akademik başarısı ailenin toplumsal konumu ağınsından değerli görölen bir niteliktir ve bir anlamda ebeveynin çocuk yetiştirmedeki başarısının delilidir. Bunun sonucu olarak da ebeveynler çocuklarını okulda başarılı olmaya yönlendirmektedirler.

Her ikisi de Toplulukçu değerlere sahip birer toplum olarak tanımlanan Çin ve Hindistan'dan iki grup anne ile yürütölmüş bir çalışma, bu gruplarda bağlılık kültüru ile bağlantılı hedeflerin daha yüksek oranda vurgulandığını ortaya koymaktadır. Yaşlılara saygı, itaat, uyma gibi aileye yönelik sosyalleştirme hedeflerinin çocuklarda en değerli görölen özellikler olduğu ve bunların otoriter ebeveyn uygulamaları ile bağlantılı olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Rao, McHale ve Pearson, 2003).

Ebeveynlerin kültürel değerler ile tutarlı olarak sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin Darling ve Steinberg'in (1993) ileri sürdüğü gibi ebeveyn davranışlarında da gözlemlendiği araştırmalarla ortaya konmuştur.

Amerikalı ve Japon annelerin okul öncesi dönemdeki çocukları ile serbest oyun sırasındaki hareketleri, konuşmaları, duygulanımları ve dikkatleri gözlemlendiğinde Amerikalı annelerin bireyselliği vurgulayan diyaloglar kurdukları ve çocuğa bir oyun arkadaşı gibi davrandıkları ve ortak dikkati sıklıkla kullandıkları

ifade edilmektedir. Bunların yanı sıra Japon annelere kıyasla fiziksel olarak çocuklarından uzak durdukları, sıklıkla olumlu duygusal ifadeler kullandıkları ve çocuğun başarılarına olumlu tepkiler verdikleri görülmektedir. Anneler çocuğu ayrı bir birey olarak kabul etme ve onun kişisel başarılarının vurgulanması yoluyla özerklik ve özgüven gelişimi yönünde destekleyici biçimde davranmaktadırlar. Buna karşın Japon anneler paylaşımı vurgulayan diyaloglar kurmakta ve sosyal rollerine uygun şekilde hareket etmektedirler. Çocukların davranışlarında da annelerin eğilimlerine uygun davranışlar gözlemlendiğini belirten Dennis ve diğerleri (2002) ABD’li anne-çocuk çiftlerinde özerkliğin, Japon anne-çocuk çiftlerinde ise ilişkiselliğin vurgulandığını belirtmektedirler.

Keller ve diğerlerinin (2005) üç farklı kültürel grupta, farklı zamanlarda yaptıkları gözlemler ebeveyn davranışlarındaki kültürel farklılıkların zaman içerisinde küçük kültür içi değişikliklere rağmen devam ettiğini göstermektedir. Üç yaşında çocuğu olan annelerin iki farklı zamanda (çocuk 4 ve 6 yaşında iken) serbest oyun sırasında gözlemlenmeleri sonucu dört ebeveynlik sistemi belirlenmiştir. Bunlar Beden Teması, Vücut Uyarımı, Objeye Uyarımı ve Yüz Yüze İletişim şeklinde anne-çocuk etkileşimlerinde gözlemlenmektedir. Bağımsızlığı destekleyen ebeveyn davranışları yüz yüze iletişim ve objeye uyarımıdır. Yüz yüze iletişim mimik ve sözel ipuçlarına bağlı olarak özerkliği teşvik ederken, objeye uyarımı da ayrışmayı ve teknolojik gelişimi desteklemektedir. Karşılıklı bağımlılık ise beden teması ve vücut uyarımı ile ebeveyn-çocuk arasındaki bağın ve bütünleşmenin pekiştirilmesi ile gelişmektedir. Araştırmada gözlemlenen orta sınıf Alman ebeveynlerin baskın olarak Bağımsız sosyalleştirme hedefleri doğrultusunda yüz yüze iletişimi ve objeye uyarımını kullandıkları, buna karşın tarımla geçimini sağlayan ve bağımlılık kültürüne sahip Kamerun’lu Nso’lu annelerin davranışlarının karşılıklı bağımlılığı teşvik edici biçimde sıklıkla beden teması ve vücut uyarımını içerdiği gözlemlenmiştir. Araştırmada üçüncü bir grup olarak geleneksel kültürel değerlere fakat modern bir yaşam biçimine sahip olan şehirli Kosta Rikalı annelerin her iki kültürel eğilimi de yansıtan davranışlarda buldukları görülmektedir. Bu sonuç Kağıtçıbaşı’nın (2000) Karşılıklı Duygusal Bağlılık Aile Modelinde ileri sürdüğü sosyalleştirme ortamında olduğu gibi, Toplulukçu değerlere ve Bağlılık kültürüne sahip fakat sosyoekonomik yönden gelişmiş olan toplumlarda görülen özerk-ilişkisel

yönelimleri yansıtmaktadır. Temelde geleneksel değerlere sahip olan bu ebeveynler çevresel koşulların gelişimi ile birlikte değişen yaşam tarzının gerekliliklerine uyum sağlamakta ve çocuklarını da bu doğrultuda yetiştirmeyi hedeflemektedirler.

Rosenthal ve Roer-Strier (2001) sosyokültürel arka planları benzer olan İsraili ve Rus ebeveynlerin kültürel ebeveynlik teorileri ve hedeflerini incelediklerinde, her iki grubun da çocuklarında bilişsel yeterlik, özerklik, bağımsızlık gibi özellikler görmek istedikleri sonucuna ulaşmışlardır. Bunun yanı sıra İsraili anneler sosyal uyum, başarı, toplum tarafından kabul edilme ve değer görme gibi toplumsal değerlere vurgu yapmaktadırlar. Rusyalı annelerse çocuklarının yüksek eğitim düzeyine ulaşmalarını ve iyi ücretli, saygın işlerde çalışmalarını istemektedirler. Farklı boyutlarda da olsa her iki grupta da Bireyci ve Toplulukçu kültürel değerlere aynı anda değer verildiği ve özerk-ilişkisel benliği teşvik edici hedeflerin vurgulandığı görülmektedir.

Kağıtçıbaşı (2000) Toplulukçu eğilimlerin tarımsal ve geleneksel Doğu kültürlerinde ve Batı'daki dezavantajlı gruplarda görülebileceğini ileri sürmektedir. Bununla birlikte ekonomik yönden gelişmiş geleneksel toplumlarda ve şehir bağlamında yukarıda sözü edilen özerk-ilişkisel yönelimler bir arada bulunmaktadır. Her ne kadar Kağıtçıbaşı bu türden eğilimlerin temelde Toplulukçu değerlere sahip kültürlerde görüleceğini ileri sürse de Batılı Bireyci toplumlarda da benzer yapıya işaret eden araştırma bulgularına rastlanmaktadır.

Fransız kültürel ebeveynlik modellerini ve çocuk yetiştirme inançlarını inceleyen Suizzo (2002) Fransız annelerde “çocuğu değişik uyaranlara maruz bırakma” ve “çocukla bağ kurma” şeklinde özetlenen davranış örüntüleri gözlemlemiştir. Bilişsel, duygusal ve fiziksel uyarımı içeren çocuğu uyaranlara maruz bırakmanın Fransız annelerde en yoğun düzeyde gözlemlenen boyutu duygusal uyarıdır. Bunun yanı sıra annelerin konuşma içeriklerinin de baskın olarak kamusal alanda uygun davranışların sergilenmesi ve toplumsal kuralların içeriği ile ilgili bilgi aktarımını içerdiğine dikkat çekilmektedir. Batılı bir toplum olan ve Bireyci değerlere sahip olması beklenen Fransa'da bağlılık kültürünün bir bileşeni olarak değerlendirilen duygusal bağlılığın teşvik edilmesi ve toplumsal kuralların aktarımı dikkat çekicidir. Buna ek olarak yine Suizzo (2004) tarafından, Amerikan ve Fransız annelerle yapılmış başka bir araştırma, katılımcıların çocukları

için uzun süreli sosyalleştirme hedeflerinde özerk-ilişkisel eğilimlerini yansıtmaktadır. Araştırmada, her iki grupta da özerklik ve özgüven gibi değerler eşit düzeyde vurgulanırken, Fransız annelerin sosyal bütünlüğe de önem verdikleri görülmektedir.

Harkness, Super ve Tijen'in (2000) Amerikan ve Hollandalı anne-babaların ebeveyn etnoteorilerini inceledikleri araştırmada, ebeveynlerin çocuklarını tanımlamaları istenmiştir. Her iki grup ebeveyn de çocuklarını tanımlamada zeki, yetenekli, çevreyle ilgili, güçlü iradeli, başarı yönelimli, kendine güvenli, bağımsız ve lider olma gibi bireyci değerlere, benzer oranda önem vermektedirler. Bununla birlikte toplulukçu değerlere de atıfta buldukları görülmektedir. Toplulukçu tanımlama boyutları incelendiğinde bakım ihtiyacı ve duygusal yakınlıkla ilgili tanımlamaların vurgulandığı dikkat çekmektedir. Buna karşın ebeveynler itaatten daha az söz etmektedirler. Bulgular özerk-ilişkisel eğilimlerin Bireyci Batı toplumlarında da görülebildiğine işaret ederken Triandis'in (2001) ileri sürdüğü gibi Bireyci-Toplulukçu kültürel özelliklerin çok boyutlu yapısına da delil sağlamaktadır.

Araştırmalar ebeveyn değerlerinin, hedeflerinin ve uygulamalarının kültürel değer yönelimleri ve sosyoekonomik statü tarafından yönlendirildiğini ve bu makrosistem değişkenlerin sosyalleştirme hedeflerine kaynak teşkil ettiğini göstermektedir. Sosyoekonomik farklılıklar söz konusu olduğunda, özellikle toplulukçu kültürde, sosyoekonomik statünün yükselmesi ile bireyci kültürlerde ise düşük oluşuna bağlı olarak kültürel değerler arasında geçiş olabildiği ya da her iki yönelimin de bir arada bulunabildiğine dair imalar bulunmaktadır. Bu nedenle de kültürel değer yönelimleri ile sosyoekonomik gelişmeler ve farklılıklar ebeveynin çocuk yetiştirme sürecindeki değer ve uygulamalarını anlamada göz önünde bulundurulması gereken kaynak değişkenlerdir.

1.2. Bireyci - Toplulukçu Kültürel Değerler

Her toplum kendine özgü toplumsal normlara ve değerlere sahiptir. Günlük yaşamda hemen her alanda gözlemlenebilir olan bu öğeler toplumun üyeleri tarafından sahiplenilerek, nesilden nesile aktarılmaktadır. Farklı zaman ve durumlar arasında tutarlı bir görüntü oluşmasına yol açan bu yapı kültür olarak

adlandırılmaktadır. Öyle ki insanların nasıl giyinmeleri gerektiği, evlilik gelenekleri, aile ve çalışma yaşamı, dinsel törenler, boş zaman etkinlikleri ve çocuk yetiştirme biçimlerine dair pek çok konu hakkında düzenleyici bilgiyi kültür, içinde barındırmaktadır. Aynı zamanda kültür, insanlara düşünme, akıl yürütme ve dil aracılığı ile bunları aktarma olanağı sunmaktadır (Giddens, 2000). Böylelikle bir taraftan toplumsal hayatı düzenlerken bir yandan da bireysel düzeyde duygu, düşünce ve davranış kalıpları sunmaktadır.

Triandis (1994a) kültürü belirli bir dilde, sınırlı bir zaman dilimi ve tanımlanabilir bir coğrafi alanda paylaşılan anlamlar sistemi olarak tanımlamaktadır (Aktaran: Triandis, 2002). Kağıtçıbaşı da (2000) kültürel ortamın gözlemlenen davranışlar ve bu davranışlar arasındaki bağlantılara anlamlar yüklediğini ifade ederken, onun anlamın kaynağı olduğuna işaret etmektedir.

Triandis (1996) kültürel element örüntülerinin, kültürel sendromları oluşturduğunu ileri sürmektedir. Kültürel sendrom bir tema etrafında örgütlenmiş inançların, tutumların, benlik tanımlamalarının, normların, rollerin ve değerlerin paylaşılan örüntüleridir. İki farklı kültürel eğilimi yansıtan Bireycilik ve Toplulukçuluk ta bu türden bir kültürel sendrom olarak tanımlanmaktadır. Her biri kendine özgü tutarlı özellikler içeren bu yapılar sıklıkla çeşitli konularda kültürler arası farklılıkları anlamada ve açıklamada kullanılmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1997).

Triandis (2002) çoklu bir yapı olan Bireycilik ve Toplulukçuluğun dört evrensel boyut içerdiğini ileri sürmektedir. Bu boyutlar 1) Benlik Tanımlamaları, 2) Hedeflerin Yapısı, 3) Normlara Karşı Tutumların Vurgulanması ve 4) İlişkiselliğe Karşı Mantığın Vurgulanmasıdır.

Araştırmalardan elde edilen sonuçlara göre Toplulukçu kültürde yaşayan bireyler kendilerini iç gruplarındaki (aile, ulus vb) diğer üyelere bağımlı olarak algılamakta, Bireyci kültür üyeleri kendilerini gruplarından ayrı ve bağımsız görmektedirler. Toplulukçu kültür üyeleri gruba bağlılıklarını her alanda sergilemektedirler. Benliklerinin yanı sıra kişisel hedefleri de grup hedefleri ile bağlantılıdır. İkisi arasında uyumsuzluk olduğunda ve tercih yapmaları gerektiğinde de grup hedeflerine öncelik tanımaktadırlar. Bireyci kültürde ise genellikle kişisel hedefler ve grup hedefleri arasında bir ilişki bulunmamakla birlikte öncelikli olan kişisel olanlardır. Sosyal davranışın belirleyicisi olarak toplulukçularda görev ve

sorumluluklarla tutumlar ve kişisel ihtiyaçlar eşit düzeyde önemli iken, bireycilerde temel unsur bireysel tutumlar ve kişisel ihtiyaçlardır. Bireycilik ve toplulukçuluğun bir diğer boyutu olan ilişkisellik kişiler arası ilişkileri ve diğerlerinin ihtiyaçlarını önemsemeyi içermektedir ve de Toplulukçular arasında son derece önemlidir. Hatta bazı durumlarda bu ilişkiler kişisel açıdan zarar verici dahi olsa sürdürülmeye devam edilir. Ancak Bireyciler arasında ilişkilerin temeli kişisel çıkarlara dayanmaktadır (Triandis, 2001, 2002).

Kağıtçıbaşı (2007) Bireycilik-Toplulukçuluğu bir değer yönelimi boyutu olarak ele alırken, bireysel boyuttaki karşılığını özerk-ilişkisel benlik yönelimi olarak ifade etmektedir ve ikisinin birbirinden ayrılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Bu ayrıma göre Normatif ve İlişkisel Bireycilik-Toplulukçuluk tanımları yapılmaktadır. Normatif Bireycilik-Toplulukçuluk kavramları geleneksel-modern kavramlarıyla benzer olarak algılanmaktadır. Nitekim Bireycilikle modernlik, toplulukçulukla geleneksellik birbirine paralel görünmektedir. Normatif Bireycilikte Triandis'in ileri sürdüğü gibi bireysellik, bireysel ihtiyaçlar ve ayrıcalık önemsendirken, Normatif Toplulukçulukta üyeler iç gruba ve onun önceliklerine hizmet etmektedirler. Toplulukçu toplumlardaki sosyoekonomik gelişmeler, artan refahı ve geleneksel aile üyelerinin birbirlerinde daha bağımsız hale gelmesini beraberinde getirmektedir. Kağıtçıbaşı (2007) bireycilik-toplulukçuluk kavramları yerine ayrışıklık-ilişkisel kavramlarını ileri sürmektedir. Bu kavramsallaştırma bireycilik-toplulukçuluğun kültürel boyutunun yanı sıra psikolojik bir anlam da içermektedir. Kağıtçıbaşı (2007) ayrışıklık kültürünü, kültürel, ailesel ve kişiler arası ilişkilerde sınırları açık şekilde belirlenmiş ilişkisellik örüntüleriyle tanımlamaktadır. İlişkisel kültüründeki ilişki örüntüleri ise geniş, birbirine bağlı ve sınırları belirsiz, bu nedenle de birbiriyle örtüşen benlikler arasında oluşmaktadır.

Ayrışıklık ve ilişkisellik kültürünün bireysel düzeyi ise özerklik ve ilişkiselliktir. Temel psikolojik ihtiyaçlar olarak ele alınan bu kavramlar, iki boyut üzerinden değerlendirilmektedir. Bunlardan ilki kişisel mesafe boyutu olarak tanımlanmaktadır ve benliğin sınırlarının net olarak çizilmesi ile diğerlerinden ayrışmayı sağlar. İlişkiselikte ise benliğin sınırları belirgin olmadığından, diğerleri ile bütünleşip eriyebilmektedir. İkinci boyut ise özerkliğin işlevsellik derecesi olarak

bireysel karar alma (agency) ile tanımlanır. Özerklikte bireyin kendi karar ve kuralları önemli iken, ilişkisellikte diğerlerinin kuralları önemsenmektedir. Bu tanımlamalardan da anlaşılacağı üzere özerk-ilişkisel benlik yöneliminde kişiler arası mesafe ve ilişkiler önemli bir role sahiptir.

Bireylerde bu özelliklerin ortaya çıkması süreci sosyalleşme ortamı ile yakın bir ilişki içerisindedir. Kağıtçıbaşı (2000, 2007) bu benlik türlerinin ortaya çıkmasında rol oynayan aile yapılarına ilişkin olarak da görüşler ileri sürmektedir. Öncelikle özerk benliğin oluşmasında aile üyelerinin birbirinden bağımsız olduğu aile yapısı ve kültürel arka plan önem taşımaktadır. Bunun aksine ilişkiseli benliğin oluşmasına zemin hazırlayan aile yapısı ise birbirilerine bağımlı aile üyelerini ve geleneksel değerleri içermektedir. Anlaşılacağı gibi temel ayırım bağımsızlık üzerinden yapılmaktadır.

Ayrıca her bir benlik türü belirli türde özellikler ortaya koymaktadırlar. Kağıtçıbaşının tanımlamasıyla ayrışıklık kültürü olarak ifade edilen Bireyci toplumlarda yapılmış çalışmalar bu iddiayı destekleyen bulgular sunmaktadır. Triandis, Bontempo, Villareal, Asai ve Lucca (1988) tarafından yürütülen araştırmada ABD’de kendine güven, rekabetçilik ve iç gruptan ayrı olmanın, buradaki Bireyciliğin yerel faktörleri olduğu görülmüştür. Ayrıca araştırma örnekleminde yer alan bireyler, grup hedeflerinden ziyade bireysel hedefleri ile ilgilidirler ve gruplarının normlarından ziyade kişisel tutumlarını önemsemektedirler. Aynı araştırmanın başka bir bölümünde, Illinois ve Porto Riko’lular Rekabetçilik boyutu üzerinden karşılaştırılmıştır. İllinoisli katılımcılar Rekabetçilik ölçümlerinde yüksek puanlara sahip olurken, Porto Rikolular daha düşük puanlar elde etmişlerdir. Hsu’ya (1983) göre Bireyci toplumlarda görülen Özgüven Rekabetçilikle bağlantılıdır, buna karşın Toplulukçu bir kültürde grup üyeleri arasındaki rekabet hoş karşılanmadığından çok sık rastlanan bir özellik değildir. Rekabet ancak kişisel olarak değil de bir iç grup üyesi olarak başka bir gruba karşı sergilendiğinde uygun bir davranış olarak kabul görmektedir (Aktaran: Triandis, 1988).

İlişkisel ve ayrışıklık kültürel yönelimlerin belirli konularda belirgin farklılıklar olduğu araştırma bulgularıyla da desteklenmektedir. Ayrışık kültür ortamında sıklıkla benliği güçlendirme, özgüven, kişisel başarı vb. özellikler gelişmekte olan bireyde teşvik edilen özellikler iken, ilişkiseli toplumlarda sıklıkla

toplumsal yönelimli başarı, alçakgönüllülük ve sosyal etkileşim önemsenen özelliklerdir. Bunun yanında ayrışıklık toplumundaki bireyler kendilerinden bahsederken daha çok kendi kişisel duygu, tercih ve rollerine odaklanırken, ilişkisel kültürel özellikler taşıyan Çinli çocuklar bağlamla sınırlı özelliklerden, sosyal etkileşimden ve sosyal rollerden söz etmektedirler. Kağıtçıbaşı (2007) duygusal anlamda da kültürler arası farklılıklar olduğunu ifade etmektedir. İlişkisel benliğe sahip bireyler sosyal açıdan birleştirici olan duygulara daha sık ve yoğun yaşarken, ayrışık benliğe sahip olanlar ayrıcı duyguları daha sık yaşamaktadırlar.

Bu kültürel değer yönelimlerinin önemli bir özelliği de durağan olmaması, duruma bağlı olarak değişmesidir (Triandis, 2002). Buna göre Bireyci bir topluluk iç grup tehdit altında olduğunda toplulukçu eğilimler sergileyebilir ya da toplulukçu bir kültürde bu tür durumlarda değerlere bağlılıkta bir artış görülebilir. Bu tür durumlara göç etmiş etnik gruplarla yapılan çalışmalarda sıklıkla rastlanmaktadır. Harwood, Yalçınkaya, Çıtlak ve Leyendecker (2006) Toplulukçuluğun bir bileşeni olarak saygı kavramı üzerine yürüttükleri bir araştırmada her ikisi de toplulukçu olan Amerika'ya göç etmiş birinci ve ikinci nesil Porto Riko'lu ve Almanya'ya göç etmiş Türk annelerle çalışmışlardır. Araştırmada saygı üç boyutlu bir kavram olarak değerlendirilmiştir. Bu boyutlar a) Kişiler arası ilişkilerde nezaket uyumluluk ve iyi ilişkiler kurabilme, b) Toplum içinde ailenin onuru ve saygınlığını koruma, c) Aile içi ilişkilerde ebeveyn ve yaşlılara saygılı olma, rol ve sorumluluklarını yerine getirme olarak tanımlanmaktadır (Harwood, 1992; Aktaran: Harwood, Yalçınkaya, Çıtlak ve Leyendecker, 2006). Saygı kavramının boyutlarının her iki grupta da görülmesine karşın, önem düzeyinde ve nesiller arasında farklılıklar bulunmaktadır. Porto Rikolulara kıyasla Türk anneler aile onuru ve saygınlığına daha fazla önem verirken, kişiler arası ilişkilerdeki saygı birinci nesil Porto Rikolularda ve ikinci nesil Türk anneler arasında yaygındır. İç grup değerlerinin tehdit altında algılanması ve bunla bağlantılı olarak daha fazla vurgulanması olarak yorumlanabilecek önemli bir bulgu ikinci nesil Türk annelerin, ikinci nesil Porto Rikolu annelere kıyasla aile içinde yaşlılara ve ebeveynlere yönelik saygıyı, cinsiyet rolleri, aile onuru ve sorumlulukları daha fazla vurgulamalarıdır. Türk annelerin kültürel ve dini yönden tamamen farklı özelliklere sahip bir ülkede yaşıyor olmaları, özellikle ikinci nesil

annelerde baskın kültüre asimile olma korkusunu artırdığından bu değerlerin daha fazla vurgulanması ile sonuçlanmaktadır.

Her iki grubun da Toplulukçu yapıda olmasına karşın, saygı kavramının boyutlarının farklı oranlarda önemli olması ayrıca başka bir duruma da işaret etmektedir ki temel olarak Bireycilik Toplulukçuluk olarak sınıflandırılan kültürel özellikler, aynı kategori içinde de farklılıklar barındırabilmektedir. Triandis (2001, 2002) bu durumu Bireycilik ve Toplulukçuluğun Yatay ve Dikey boyutları ile açıklamaktadır. Yatay perspektif iç grup üyelerinin statülerinin eşit ve her bir bireyin tek olduğu bir yapıya işaret ederken, Dikey perspektif toplum içinde bireyler arasında hiyerarşik bir yapıya ve otoriteye işaret etmektedir. Ayrıca toplumda kadın ve erkeğin statüsünün eşit olmaması da dikey boyuta işaret etmektedir. Yatay Bireyci (YB) toplumlarda kişiler kendi sorumlulukları ile tek başlarına baş edebilirler fakat diğerlerinden daha iyi olmak gibi bir çaba söz konusu değildir. Dikey Bireycilikte (DB) ise diğer iç grup üyelerinden daha üstün olma ve rekabet etme görülür. Bununla bağlantılı olarak Triandis Weldon'un (1954) Amerikalı öğrencilerle yaptığı bir araştırmayı aktarmaktadır. Araştırmada Amerikalı öğrenciler kendilerinin diğer Amerikalılarla eşit konumlandırılmalarına tepki göstermekte ve kendilerinin ortalamadan daha üstün olduklarını ifade etmektedirler. Yatay Toplulukçulukta (YT) bireyler diğer grup üyeleri ile bütünleşmişlerdir ve birbirilerine eşit konumdadırlar. Dikey Toplulukçulukta (DT) ise bunun aksine hiyerarşik yapı yer almaktadır ve grup içi otoriteler sıradan grup üyelerinden daha yüksek statüye sahiptirler. Üyelerden, grup çıkarlarının korunması adına kişisel fedakarlık yapmaları, gruba hizmet etmeleri ve onu en iyi şekilde temsil etmeleri beklenmektedir.

Toplumsal yapıya ilişkin bu tanımlamalar grup içi düzeyde incelendiğinde görülmektedir ki, toplumlar değişen oranlarda tüm boyutları içermektedir. Verma ve Triandis (1998) Hindistan'da %24 oranında YB, %28 YT, %23 DB ve %25 DT görüldüğünü, Illinois'te ise %38 YB, %26 YT, %23 DB, %13 oranında DT olduğunu belirtmektedirler. Aynı çalışmada Japonya, Hong Kong, Kore, Yunanistan, Almanya ve Hollanda'da yapılan incelemelerde YB'te %36 oranla Almanya en bireyci profili sergilerken, YT'ta %36 oranla Hong Kong'un en toplulukçu ülke olduğu ortaya konmuştur. Bu oranlar, her toplumda belirli bir eğilimin baskın

olmasıyla birlikte, hiç birinin bütünüyle Bireyci ya da Toplulukçu olarak tanımlanamayacağını göstermektedir. Westerhof, Dittman-Kohli ve Katzko'nun (2000) yaşlı Amerikan ve Kongolularla yaptıkları çalışmanın bulguları da bu iddiayı destekler niteliktedir. Cümle tamamlama yöntemi ile yapılan araştırmada, katılımcıların benlik ve yaşam tanımlamalarında sıklıkla Bireyci – Toplulukçu atıflarda buldukları, Amerikalıların Bireyci bir toplum olmasına karşın Kongolularla aynı düzeyde Toplulukçu tanımlamalar yaptıkları görülmüştür. Bununla birlikte Amerikalıların Bireycilik düzeyi Kongolulardan anlamlı olarak daha yüksektir. Amerika'nın modern ve bireyci özelliklere sahip olmasına karşın bu bulgular araştırma örneğinin daha toplulukçu bir dönemde yetişmiş olmasına bağlı olarak kuşak etkisi yaratmış olması ve yaşam döneminin özellikleri itibariyle toplulukçu eğilimlerin artması olasılığı ile de açıklanmaktadır (Westerhof, Dittman-Kohli ve Katzko, 2000).

Bütün toplumlarda Bireyci ve Toplulukçu eğilimlerin bir arada bulunması ve belirli yaşlarda bireylerdeki bu eğilimlerin güçlenmesi yönünde başka araştırmalardan da söz edilmektedir. Roesch, Carlo, Knight, Koller ve Dos Santos (2001) Anglo Amerikan ve Brezilyalı çocuklarda Rekabetçilik ve İşbirliği özellikleri oranlarını çalışmışlardır. Bulgulara göre yaşları daha büyük olan Amerikalı çocuklar küçük olanlara kıyasla daha rekabetçi iken, yaşça daha büyük olan Brezilyalı çocuklar da işbirliğine daha yatkın bulunmuştur. Burada yaşla birlikte kültüre ait özelliklerde artış görülmesi çocukların sosyalleşme düzeyindeki artış ile bu değerleri daha fazla içselleştirmiş olmalarının sonucu olması olasıdır. Bu noktada kültürel değer yönelimlerinin bir ögesi olarak çocuk yetiştirme sürecinde izlenen yöntem ve ebeveynlerin sahip olduğu değer ve hedeflerin de önemini belirtmek gerekmektedir.

1.3. Aile Yapısı

Bir makro sistem olarak kültürel değerler daha alt sistemler olan, toplumsal yapılar, gruplar, aile yapıları ve ilişkileri ve bireylerin kişilik özellikleri üzerinden gözlemlenebilmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (2000) özerklik-ilişkisellik boyutları üzerinden tanımladığı kültürel modele göre; geleneksel değerlerin yaygın olduğu, grup içi ilişkilerde üyelerin birbirilerine bağlılık sergiledikleri ve diğerleri ile iç içe

bir benlik geliştirdikleri Toplulukçu toplumdaki aile modeli, bu yapıyla tutarlı bir görüntü sergilemektedir. Kağıtçıbaşı (2000) daha çok kırsal, sosyoekonomik statünün düşük olduğu ve tarıma dayalı olarak geçimini sağlayan bölgelerde yaygın olan bu aile türünü Karşılık Bağımlılık Modeli olarak tanımlamaktadır. Bu ailenin en önemli özelliği, aile üyeleri arasında yaşam boyu karşılıklı olarak bağımlılığın sürmesidir. Küçük yaşlarda çocuk anne babaya bağımlı iken, yaşlılık döneminde ebeveynler çocuğa bağımlı hale gelmektedir. Ayrıca geçim sağlamanın fiziksel güce dayalı olduğu tarımsal üretim geniş aileyi ve aile üyelerinin bir arada olmasını işlevsel hale getirmektedir. Bu durumun çocuğa yüklenen anlamdan, çocuk yetiştirme biçimi ve hedeflerine, bununla birlikte anne babanın sahip olduğu çocuk sayısı ve cinsiyet tercihlerine kadar pek çok konuyla bağlantılı olduğu, farklı ülkelerde eş zamanlı olarak yapılmış olan Çocuğun Değeri Araştırması ile ortaya konmuştur. Araştırmaya göre çocuğa ekonomik, psikolojik ve sosyal değerler yüklenmektedir. Ekonomik değerler, çocuğun maddi gelir kaynağı ve yaşlılık güvencesi şeklinde algılanması ile bağlantılı iken, psikolojik değer çocuğun anne babaya sağladığı duygusal tatmin, sevmeye ve sevilme ihtiyacının karşılanması, arkadaşlık etmesi ve onunla gurur duyması gibi özellikleri içermektedir. Sosyal değer ise çocuğun ebeveynine ve aileye toplumsal bir statü ve saygınlık sağlaması ve akrabalar arası bağları güçlendirmesi şeklinde tanımlanabilir (Kağıtçıbaşı, 1981, 2000; Kohlmann, 2002). Araştırmanın yürütüldüğü ülkeler bu anlamda kıyaslandığında, az gelişmiş olanların, ekonomik değeri ön planda tuttuğu, özellikle yaşlılık güvencesi değerini vurguladığı dikkat çekmektedir. Yaşlılık güvencesi değeri çocuk doğurma nedeni olarak Endonezya’da iki alt örnekleme %93 ve %98, Filipinler’de %89, Tayland ve Tayvan’da %79 ve Türkiye’de %77 oranında ifade edilmektedir (Kağıtçıbaşı, 1982; Aktaran: Kağıtçıbaşı, 2000).

Bununla birlikte cinsiyete bağlı farklılıkların da yaşanan bölgeye göre değiştiği ve anne babanın çocuğun cinsiyet tercihini belirlemede etkili olduğu görülmektedir. Kız çocuk özellikle kırsal kesimde maddi bir gelire sahip olsa bile bu onun toplumsal statüsüne etki etmemekte, öncelikle babasına, sonra eşine, yaşlılıkta da erkek çocuğuna bağımlılığı sürmektedir (Arıkan, 1988). Erkek çocuk ise toplumsal statüsü, ekonomik getirisi ve yaşlılık döneminde anne babanın yanında olması bakımından kız çocuğa kıyasla daha çok tercih edilmektedir.

Böylelikle çocuğun ekonomik değere sahip olduğu bir ortamda, ebeveynlerin beklentilerinin çocuğu yetiştirme biçimlerine de etki etmesi söz konusudur. Geçimin zor ve birlikte çalışılarak sağlandığı koşullarda, çocuğun anne babaya tam bir bağlılık ve itaatle hareket etmesi gerekir ki bu da otoriter ve baskın bir baba karakterini beraberinde getirmektedir. Geleneksel değerlerle de tutarlı görülen bu tutumun Türk toplumunda yaygın olduğu dikkat çekmektedir. Türk aile yapısında var olan çocuk algısı ve yetiştirme biçimleri gözden geçirildiğinde daha önceki dönemlere bakılacak olursa, ebeveynlerle özellikle babayla mesafeli ilişkiler ve babanın otoritesi, büyüklere itaat ve saygı gibi özellikleri önemsendiği anlaşılmaktadır. Bununla bağlantılı olarak Onur'un (2005) Türkiye'de Çocukluğun Tarihi adlı kitabında aktardığı, çoğunluğu Osmanlı Devletinin son dönemlerine ve Cumhuriyetin ilk yıllarına ait çocukluk anılarının hemen hepsinde benzer temalar dikkat çekmektedir. Babanın her zaman mesafeli oluşu ve sevecen olduğu zamanlarda bile ciddi görünmesi, çocukların sevgiden ziyade korku duydukları bir figür olarak anılarında yer almaktadır. Ayrıca çocukların yaşamının geniş yasaklarla sınırlandırılmış olduğu görülmektedir. Anne-çocuk ilişkisinin babaninkine oranla daha doğrudan bir sevgi ilişkisi olduğu ifade edilmektedir. Babanın çocuklarını ancak uyudukları zaman sevmesine karşın annenin sözel ifadelerle sevgisini belirtmesi ya da fiziksel hareketlere dökmesi daha olağan karşılanan bir durum olarak görülmektedir.

Çocuk yetiştirmedeki disiplin anlayışına bakıldığında da çocukların korkutularak eğitime çalışıldığı görülmektedir. Refik Halit Karay (1996) bu durumu "Korkutmak! İşte terbiyenin temel taşı! Umacı, hamamansı, Çarşamba karısı, şeytan, evliya vb." şeklinde ifade etmekte ve çocukların nelerle korkutulduğunu dile getirmektedir (Aktaran: Onur, 2005). Geleneksel eğitim yöntemleri ile çocuklara büyüklerine saygı duymaları, itaat etmeleri ve karşı gelmemeleri öğretilmektedir. Çocuk yetiştirmede temel hedef topluma ve aileye bağlı insanlar yetiştirmektir. Bu hedeflerin bu türden geleneksel toplumlar için daha işlevsel bir değeri olduğu açıktır.

Bireyci kültürün hâkim olduğu, Batılı toplumlarda ise geleneksel toplumların aksine grup ve aile üyelerinin birbirilerinden bağımsız olduğu bir yapı dikkat çekmektedir. Bağımsız Aile Modeli olarak tanımlanan Batının çekirdek ailesi

ekonomik gelişmelerin yaygın olduğu, sanayileşmiş ve kentleşmiş bölgelerde görülmektedir (Timur, 1978). Aile ve toplumda kadın ve erkeğin statüsü birbirine daha yakın konumda iken, ebeveynlerin ekonomik kaygılarının olmayışı, yaşlılık döneminde çocuklarından beklentilerini azaltmakta ve çocuğun cinsiyet tercihlerinde dikkat çekici bir duruma yol açmamaktadır. Bireysel değerlerin ön planda olduğu bu kültürel ortam ayrıca eğitimin öneminin artmış olması bireye yatırımı öngördüğünden çocuğa ekonomik kaynak aktarımından söz edilmektedir. Bu nedenle de çocuk gelirden ziyade gider kaynağı olarak algılanmakta, bu da düşük doğurganlık düzeyini beraberinde getirmektedir. Bu durum çocuğun psikolojik değerinin ön planda tutulduğunu göstermektedir.

Kültürel düzeyde özerk bir benlik ve aile içi ilişkilere yapılan vurgu, sosyalleşmede önemsenen değerleri belirlemekte ve çocuk yetiştirme biçimlerine etki etmektedir. Aile içi ilişkilerde bağlılığın ve anne baba otoritesinin düşük oluşu izin verici bir ebeveyn tutumunun gelişimini sağlamaktadır.

Bahsedilen modeller her ne kadar Bireyci ve Toplulukçu kültürel değerlere bağlı olarak ayrılmış olsa da aynı kültür içinde farklı değerlerin benimsendiği ve farklı aile modellerinin görüldüğü durumlara rastlanmaktadır. Örneğin Amerika bireyci değerlere sahip bir ülke olarak tanımlansa da özellikle düşük sosyoekonomik düzeyde ve kadınlar arasında bağımlılığa rastlanmaktadır (Bronfenbrenner ve Weiss, 1984, Cohler ve Grunebaum, 1981; Keniston, 1985; Aktaran: Kağıtçıbaşı, 2000). Keller ve diğerleri (2003) buna benzer şekilde aynı kültürde farklı kişilerde farklı kültürel öncelikler olabileceğini ileri sürmektedir. Hatta aynı kişide aynı anda her iki kültüre özgü önceliklerin bir arada bulunabileceğini de araştırmalar göstermektedir. Tayvan, Yunanistan ve Amerika'da orta sınıf annelerde okul öncesi çocuklarının sahip olmasını istedikleri önemli değerlerle ilgili yapılan çalışma bu kanıyı destekleyici bulgular sunmaktadır. Üç toplumda da anneler hem bağımsızlığı (hakkını savunma, kendine güven, bağımsızlık, merak) hem de karşılıklı bağlılığı (paylaşma ve diğerlerine saygı duyma) değerli bulmaktadırlar (Wang & Tamis Le Monda, 2003; Aktaran: Tamis-Le Monda, 2003; Tamis-Le Monda, Wang, Koutsouvanou & Allbright, 2002).

Bu tür bulguların yorumlanması ve anlaşılmasında önemli katkılar sağlayan Çocuğun Değeri araştırması aynı zamanda yeni bir aile modelinin de

oluşturulmasında etkili olmuştur. Kağıtçıbaşı (1981) tarafından Türkiye’de yürütülen çalışmada Çocuğun değerinin ve çocukta istenen özelliklerin ebeveynlerin eğitim, meslek ve oturulan bölgenin gelişmişlik düzeyi gibi sosyoekonomik değişkenlere, aile içi yapı ve eşler arası ilişkiye bağlı olarak değiştiği ortaya konmuştur. Araştırmaya göre özellikle annenin eğitim düzeyindeki artış ve yaşanılan bölge çocuğun, daha önce de ifade edildiği gibi psikolojik değerindeki artışa yol açmaktadır. Çocuğun yaşlılık güvencesi değerini ve aileye maddi katkısını en fazla vurgulayan ve erkek çocuk yönünde tercih belirten anneler, eğitim düzeyi ve aile içi statüsü en düşük olanlardır. Erkek çocuk sahibi olmak toplumsal açıdan aileye değer kazandıran bir durum olduğundan ve aile adının devamlılığını sağladığından, anneye de ayrıca aile içinde statü sağlamaktadır. Bununla birlikte erkek çocuğun kız çocuğa kıyasla yaşlılık güvencesi olarak daha değerli görülmesi erkek çocuk tercihleri ile bağlantılı görülmektedir. Bu tablo daha önce tanımlanmış olan Karşılıklı Bağımlılık Modelini ortaya koyarken, ebeveynlerin sosyoekonomik düzeyleri ve kadının aile içi statüsünün artması ile birlikte çocuğa ilişkin değerlerde ortaya çıkan farklılıklar yeni bir aile modelinin ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır. Buna göre sosyoekonomik koşullardaki gelişme, annenin eğitim düzeyindeki artış ve meslek sahibi olmasına ve yaşanan bölgenin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak, toplulukçu eğilimleri olan gruplarda çocuğa ilişkin ekonomik değerlerde azalma, psikolojik değerde artış meydana gelmektedir. Bu anlamda aile üyeleri arasında ekonomik bağıllık azalırken, duygusal bağıllığın devam etmesi hatta daha da güçlenmesi yönünde bir eğilim olduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1981). Kağıtçıbaşı (2000) Bağımsız ve Karşılıklı Bağımlılık Modellerinden farklı olan bu aile yapısını Karşılıklı Duygusal Bağıllık Modeli olarak tanımlamıştır. Bu model Toplulukçu değerlere sahip ancak kentleşmiş ve gelişmiş bölgelerde dikkat çekmektedir. Kültürel değerler devam etmekte ancak sosyal ve ekonomik gelişmişlik düzeyindeki artışla birlikte bazı değerler değişime uğramaktadır. Ekonomik gelişmeler kuşaklar arasında ekonomik bağıllığı ortadan kaldırırken, çocuklardan maddi beklentisi olmayan ebeveynler sadece çocuğun sağlayacağı psikolojik doyum sebebiyle çocuk sahibi olmayı istemektedirler. Bu durum bağımlılık modelinde var olan erkek çocuk tercihlerinde de değişikliğe yol açmaktadır. Ataca ve Sunar’ın (1999) İstanbul’da orta sınıf bir grup anneyle yürüttükleri çalışmada kız çocuk tercihinin (%65) erkek çocuğa (%25,4) kıyasla

daha yüksek olduğu görülmektedir ki bu durum kız çocuklarının anneler için daha fazla duygusal tatmin sağlıyor olması ile bağlantılıdır. Kız çocuk tercihlerini “anneye arkadaşlık etmesi” ve “yardımcı olması” gibi sebeplere bağlı olarak açıklayan anneler, erkek çocuk tercihlerini ise az oranda da olsa “eşlerini mutlu etme” şeklinde açıklamaktadırlar. Ayrıca bu çalışmada da çocuğun ekonomik getirisi anneler için önem taşımazken, sevmek ve sevilme yani çocuğun psikolojik değeri çocuk sahibi olmada en önemli gerekçe olarak ifade edilmektedir.

Çocuğun Değeri Araştırmasınının 2002 yılında yapılan tekrar çalışması ülkeler arasında sosyoekonomik düzey ve çocuğa atfedilen değerler ile ilgili daha önceki bulguları ve konuyla ilgili genel kanıları destekleyici sonuçlar sunmaktadır. Çocuğun ekonomik değeri, araştırmanın yürütüldüğü ülkeler arasında en çok çeşitliliği içeren boyut olmakla birlikte, Gana, Endonezya, Hindistan, Güney Afrika ve Filistin gibi düşük refah düzeyine sahip ülkelerde yüksek oranda vurgulanırken, Almanya ve Çek Cumhuriyeti gibi ebeveynlerin çocuklarından maddi kazanç beklentisinin olmadığı gelişmiş ülkelerde en az oranda dile getirilmektedir. Kore, Çin ve İsrail gibi ülkelerde de ekonomik değer nispeten az oranda önemsendiği ifade edilmektedir. Türkiye örneğininin bu boyuttaki bulguları ise ılımlı bir yaklaşım olarak değerlendirilmekte ve ilk ÇDA’dan bu yana ülkede gerçekleşen şehirleşme ve eğitim alanındaki gelişmelerin, ebeveyn için çocuğun ekonomik değerinde düşüşle sonuçlandığı belirtilmektedir. Çocuğun sosyal değeri özellikle ataerki yapıya sahip Filistin, Endonezya, Gana, Hindistan ve Güney Kore gibi ülkelerde yüksek düzeyde iken, Almanya ve Çek Cumhuriyeti’nde en düşük düzeyde olduğu görülmektedir. Psikolojik değer ise diğer boyutlara kıyasla tüm ülkelerde en yüksek değer boyutu olarak dikkat çekerken, özellikle Türkiye, Filistin, Endonezya ve İsrail’de en yüksek düzeyde vurgulanmaktadır. Almanya, Güney Kore ve Çek Cumhuriyeti ise diğerlerine kıyasla daha düşük ortalamalara sahiptir (Nauck & Klaus, 2007).

Çocuğun ebeveyn için ifade ettiği anlamdaki bu değişim, çocukta istenir olan özelliklerdeki değişimi de beraberinde getirmektedir. Ekonomik bağıllığın ortadan kalkmasıyla birlikte çocuğun bütünüyle aileye bağımlı olması gerekliliği azalmakta ve çocuğa daha fazla özgürlük imkânı doğmaktadır. Ancak, kültürel değerlerin belli ölçüde devam etmesi aile ve gruba bağıllığın öneminin sürmesine yol açmaktadır. Böylelikle çocukta hem özerklik ve yeterli özelliklerinin gelişmesi hem de diğerleri

ile ilişkilerinin devam etmesi anlamına gelen ilişkiselliğin kazanımı önemli hale gelmektedir. Bu talepler ve ebeveynlerin kullandığı çocuk yetiştirme davranışları çocukta özerk-ilişkisel benliğin gelişimine zemin hazırlamaktadır (Kağıtçıbaşı, 2005).

Türkiye gibi toplulukçu değerlere sahip olan farklı toplumlarda görülen çocuk yetiştirme değerlerindeki değişiklikler Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modelini destekler niteliktedir. Tsuladze (2003) geleneksel bir aile yapısına sahip olan Gürcistan toplumunda toplulukçu değerlerden, bireyci değerlere doğru bir geçiş olduğundan söz etmektedir. Genellikle geniş aile yapısına sahip bu toplumda, çocuk yetiştirme süreci aile büyüklerinin de katıldığı bir süreç iken çekirdek aile yapısına doğru bir geçiş ve sosyalleşmede aileye bağımlılıktan özerkliğin vurgulanması yönünde bir eğilime dikkat çekilmektedir. Bu bağlamda gençler (%93) ve ebeveynlerle büyük ebeveynler arasında (%89) temel sosyalleştirme hedefleri olarak ergenlerde bağımsızlık, inisiyatif sahibi olma ve modern yaşamın gerekliliklerine uyum sağlamanın önemli olduğu ifade edilmektedir.

Toplulukçu değerlere sahip toplumlardaki bu değişimi, Tsuladze, (a) modernleşme eğilimlerinin geleneksel yapıyı sarstığı ve faydacı eğilimlerin bunu sağladığını, (b) ekonomik bağımsızlığın bireyselleşmeyi beraberinde getirdiğini ve (c) ekonomik gelişmeyle birlikte aile yapısındaki küçülmenin geniş aileye zarar verdiğini şeklinde yorumlamaktadır. Bu açıklamalar daha çok toplulukçu değerlerden bireyci değerlere geçişle birlikte, temel kültürel değerlerin önemini yitirdiğine işaret etmektedir. Ancak aile değişim modeli olarak ifade edilen Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli modernleşme ile birlikte, temel değerlerin korunduğunu ileri sürmektedir. Kağıtçıbaşı (2005) diğerlerinden bağımsız ve özerk olmanın ve diğerleriyle ilişki içinde olmanın bireysel bir ihtiyaç olduğundan ve bu yeni aile modelinin her iki ihtiyacı da karşılayan post-modern bir yapı olduğundan söz etmektedir. Bu değerlendirme sadece toplulukçu kültürlerde bireysel eğilimlerdeki artışla değil aynı zamanda bireyci kültürlerdeki toplumsal değerlere yapılan vurguyu gösteren araştırmalarla da desteklenmektedir (Suizzo, 2004; Westerhof, Dittman-Kohli ve Katzko, 2000). Aksi halde karşılıklı bağımlılıktan bağımsız modele doğru bir geçiş olması ve toplulukçu değerlerin öneminde azalma olması gerekmektedir. Fakat araştırmalar bunun aksi yönünde bulgulara işaret etmektedirler.

1.4. Sosyoekonomik Statü

Kültüre benzer şekilde, sosyoekonomik statü de makro düzey bir değişken olarak ebeveynlerin çocuk yetiştirme inanç ve hedeflerine, ebeveynlik algılarına ve çocukları ile ilişkilerine etki etmektedir. Eğitim, meslek ve gelir düzeyi ile belirlenen sosyoekonomik statü Kohn (1977) tarafından güç, ayrıcalık ve prestij hiyerarşisinde geniş bir biçimde benzer durumlara sahip bireylerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Gelir düzeyi sosyal konumu belirlemede eğitim ve meslek statüsüne göre ikincil konumda olsa da, üçünün sosyoekonomik statünün temel bileşenleri olduğu konusunda yaygın bir kabul olduğu görülmektedir (Conder & Donnellan, 2007; Duncan & Magnusson, 2001).

Sosyoekonomik statünün çocuk yetiştirme değerlerine ve sürece etkisini açıklayan çeşitli yaklaşımlardan söz edilmektedir. Bunlardan biri olan Ekonomik Baskı Modeli, SES'in ekonomik yönüne odaklanmakta ve özellikle yoksulluk sürekli olduğunda bundan ebeveynlerin ve dolayısıyla çocukların gelişimsel özellikler yönünden etkileneceğini ileri sürmektedir. Aile Yatırım Modeli ise, ebeveynler tarafından gelir, mesleki statü ve eğitime yapılan yatırımların çocukların ve ergenlerin başarıları ile bağlantılı olduğunu dile getirmektedir. Bu yatırımlar öğrenme materyallerinin ulaşılabilirliği, ebeveynlerin kendilerinin ve özel öğretmenlerin çocukların eğitimine destek olması, ailenin beslenme, barınma, giyinme standartlarının yüksek oluşu ve sağlık hizmetleri alması ile ilgili belirli bir yaşam kalitesine sahip olması ve yaşanılan ortamın çocuğun yeterlik gelişimine katkı sağlaması ile gerçekleşmektedir. Ailelerin çocuklarına sağladıkları kaynakların ulaşılabilirliği SES'e göre değişmektedir (Duncan ve Magnusson, 2001). Araştırmalar aile gelirinin, ebeveynlerin çocuğa yaptığı yatırımı etkilediğini, çocukluk ve ergenlik yıllarındaki okul başarısıyla da ilişkili olduğunu göstermektedir. Ayrıca ebeveynin eğitimi, mesleği, benlik saygısı ve içsel ya da dışsal kontrol odağına sahip olması çocukların eğitimsel ve mesleki becerilerini etkilemektedir (Wang, Kick, Frasar & Burns, 1999; Aktaran: Conder & Donnellan, 2007).

Sosyoekonomik statü ve çocuktaki özellikler arasındaki bağlantıyı gösteren, yoksulluk ve çocuğun sosyo-duygusal uyumu arasındaki etkileşimleri inceleyen bir

araştırma, yoksulluğun kalabalık, gürültülü, düşük standartlı, yapılandırılmamış, öngörülemeyen ve kontrol edilemeyen kaotik ev ortamı ve ebeveynlerin çocuğa az zaman ayırması aracılığı ile çocuğu etkilediğini göstermektedir (Evans, Ganella, Marcynyszyn, Gentile & Salpaker, 2005).

Menaghan ve Parcel (1991) tarafından yapılan araştırma da SES'in bir diğer bileşeni olan eğitim düzeyi ile benlik saygısı daha yüksek olan ve yaşamını kontrol edebildiğini hisseden annelerin eğitim düzeyi ve benlik saygısı düşük olanlara göre çocukları için uygun aile koşulları sağlamada daha başarılı olduklarına işaret etmektedir. Ayrıca yaşı daha büyük ve eğitim düzeyi daha yüksek olan anneler çocuklarının daha gelişmiş bilişsel yeteneklere ve problem çözme becerilerine sahip olmaları için güçlü bir ev ortamının önemine dikkat çekmektedirler.

Sosyal Seçim yaklaşımı ise ebeveynlerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin etkililiği sayesinde ekonomik yetersizliğin sebep olduğu dezavantajların çocuğu etkilemesini azaltabileceğini ve bu kişilik özelliklerinin yetiştirme sürecinde çocuğa aktarılması ile ekonomik yetersizlik döngüsünün kırılabilceğini iddia etmektedir.

Conder ve Donellan (2007) sosyoekonomik koşulların ve ebeveynlerin sahip olduğu kişilik özelliklerinin birbirini etkileme gücüne sahip olduğu Etkileşimsel Yaklaşımı ileri sürmektedirler.

Bağlamsal bir değişken olarak SES'in ve annenin anti-sosyal kişilik özelliklerinin çocuk üzerindeki etkilerini araştıran Bank, Forgatch, Patterson ve Fetrow (1993) anaokulu döneminde ve 3-6. sınıf çocuklar ve boşanmış anneleri ile ayrıca suç oranı yüksek bir bölgeden benzer özelliklere sahip başka bir örnekleme çalışmışlardır. Araştırma SES açısından dezavantajlı konumda bulunan boşanmış annelerin, daha avantajlı konumda olanlara kıyasla daha az etkili disiplin yöntemlerine ve aile yönetim becerilerine sahip olduklarını göstermektedir. Küçük çocuklarda SES annenin yetersiz disiplin yöntemleri aracılığı ile daha büyük çocuklarda ise hem yetersiz disiplin hem de zayıf denetim ile anti-sosyal davranışları etkilemektedir. Yetersiz kişilik özelliklerinin mi düşük SES'e yol açtığı yoksa düşük SES'in mi yetersiz kişilik özelliklerine sebep olduğu net olmamakla birlikte ikisi arasında bir bağ olduğu görülmektedir.

Sosyoekonomik statü etkilerini açıklayan ilk araştırmacılardan olan Kohn farklı statüdeki ebeveynlerin deneyimledikleri yaşam koşullarının değerlerine

yansıması yolu ile sınıflar arası farklılıkların ortaya çıktığını ifade etmektedir. Kohn ebeveyn değerlerini, ebeveynlerin çocuklarının sahip olmasını ve sosyalleştirme sürecinde kazanmalarını istedikleri özellikler olarak tanımlamaktadır. Kohn'un (1989) Washington'lu ebeveynlerle yaptığı bir çalışmada orta sınıf ve işçi sınıfı annelerin çocuklarında değerli gördükleri özellikler incelenmiştir. Araştırmaya göre her iki grup anne de çocuklarında mutluluk, dürüstlük, düşünceli olma, itaat etme, bağımsız olma ve benlik kontrolü gibi özellikleri hem kız hem de erkek çocuklarında önemli görmekle birlikte, bu özelliklere yaptıkları vurgu farklılaşmaktadır. Orta sınıf anneler bağımsız olma ve benlik kontrolü gibi içsel dinamikleri yansıtan özelliklerin daha fazla üzerinde dururken, işçi sınıfı anneler davranışsal uyumu yansıtan, dışsal standartları vurgulayan özelliklere vurgu yapmaktadırlar. Sınıf farklılıklarının cinsiyete bağlı değerlere de yansıdığı görülmektedir. Orta sınıf anneler erkek ve kız çocuklarında önem verdikleri değerlerde farklılık sergilemezken, işçi sınıfı anneler erkek çocuklarında okul performansı, meraklılık, güvenilirlik gibi özellikleri, kız çocuklarında ise mutluluk, düzenlilik, temizlik ve olumlu davranışlar gibi özellikleri değerli bulduklarını belirtmektedirler. Babaların da annelere benzer şekilde sosyoekonomik statüye göre farklı değerlere sahip oldukları görülmektedir. Orta sınıf babalar, düşünceli olma, güvenilirlik ve benlik kontrolü gibi özellikleri vurgularken, işçi sınıfı babalar arasında itaat önemli görülmektedir. Hem anne hem de babalarda orta sınıf içsel standartlara önem verirken, işçi sınıfı ebeveynler otoriteye itaati önemsemektedirler. Önemli bir nokta her iki grupta da bu özelliklerin tümüne önem verilmekle birlikte, sosyal sınıf için merkezi değere sahip olanlar o sınıftaki ebeveynler tarafından daha fazla vurgulanmaktadır. Kohn, ebeveynlerin değerli buldukları bu özelliklerin istenir olmalarının, o sınıf için ne kadar problematik değere sahip olduklarına göre belirlendiğini ileri sürmektedir.

Ayrıca Kohn (1977) ebeveynlerin çalıştıkları işlerin kendilik yönelimi, inisiyatif kullanma ve karar alma fırsatlarına göre değerlerinin değiştiğini ifade etmektedir. Buna bağlı olarak üç tür iş koşulundan bahsetmektedir. Birincisi sıkı denetimi içeren işçiliktir ki burada çalışanların inisiyatif kullanmalarını gerektiren bir durum bulunmamaktadır. İkinci koşulda çeşitlilik mevcuttur, ancak tam anlamıyla bir bağımsız karar alma gerekliliğinden söz edilemez. Üçüncü koşul tam anlamıyla kendilik yönelimi gerektiren doğrudan karmaşık bir sistem içermektedir. Bütün iş

koşulları belli düzeyde bu koşulları içerebilmekte ve buna bağlı olarak ebeveyn değerleri değişmektedir. Yakın denetimden uzak, rutin olmayan, karmaşık ve bağımsız karar vermeyi gerektiren işlerde çalışan babalar çocuklarında uymadan çok kendilik yönelimine değer vermektedirler (Curtner-Smith, Bennett & O'Rear,1995). Bu özellikler işçi sınıfından ziyade, orta sınıfı oluşturan profesyonel çalışanların mesleki gerekliliklerini yansıtmaktadır.

Araştırmalar Kohn'un varsayımlarını ve bulgularını destekler biçimde ebeveynlerin iletişim özelliklerinin ve uygulamalarının statüye göre farklılaştığını göstermektedir. Gecas ve Nye (1974) işçi sınıfı ve orta sınıf ebeveynlerin çocukları ile etkileşimlerini ve disiplin yöntemlerini gözlemledikleri araştırmalarında, çocuklarının itaat etmelerini sağlamak için orta sınıf ebeveynlerin öneride buldukları ya da açıklama yaptıkları, buna karşın işçi sınıfı ebeveynlerin daha otoriter bir tarzla gerekçe göstermeyi tercih ettikleri sonucuna ulaşmışlardır. Ayrıca işçi sınıfı ebeveynler çocukları istemedikleri bir davranış sergilediğinde daha çok fiziksel ceza ve sınırlamayı kullanırken, orta sınıf ebeveynler sözel ceza ve mahrum bırakma gibi demokratik ebeveyn uygulamalarını kullanmaktadırlar.

Farklı sosyal sınıf ve cinsiyet çiftlerinde ebeveyn-çocuk iletişimini inceleyen başka bir araştırmada da sosyal sınıfa bağlı olarak gruplar arasında farklılıklar olduğu görülmektedir. İşçi sınıfı ebeveynlerin çocukları ile iletişimleri itaati teşvik eder şekilde daha baskın iken, orta sınıf ebeveynler daha bağlantı kurucu ve bağımsız düşüncüyü teşvik edecek şekilde onaylayıcı konuşmaktadırlar (Keel-Shin, 2005).

Çeşitli araştırmalarda ebeveynin zihinsel işlev karmaşıklığından söz eden mantıklı düşünme karmaşıklığı ve perspektif alma düzeyi olarak ifade edilen ebeveynlerin çocukları, ebeveynlikleri ve ebeveyn-çocuk ilişkileri hakkındaki düşüncelerini yansıtan dört düzeyin SES'le bağlantılı olarak ele alındığı görülmektedir. Farklı kavramlar olarak ifade edilmelerine karşın düşünme karmaşıklığı ve perspektif alma düzeyi benzer şekilde tanımlanmaktadırlar. Bu düzeylerin birincisinde ebeveynin bireysel ihtiyaçları ve beklentileri etrafında örgütlenmiş tek yönlü bir ebeveyn çocuk ilişkisi tanımlanmaktadır. İkinci düzeyde ebeveynin kişisel kaygılarının yanı sıra çocuk yetiştirmede geleneksel normların da uygulanması önemsenmektedir. Bu anlayışa göre çocuklar birey olarak değil de bir

grubun üyesi olarak ele alınmakta ve ebeveyn-çocuk ilişkisi karşılıklı olarak sorumlulukların yerine getirilmesi şeklinde tanımlanmaktadır. Üçüncüsü bireyci yani çocuk odaklı yönelimi yansıtan bakış açısını içermektedir. Burada ebeveynin rolleri çocuğun ihtiyaçları etrafında örgütlenmiştir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi sorumlulukların yerine getirilmesinden çok karşılıklı bir duygusal alışveriş niteliği taşımaktadır. Dördüncüsü ise süreç yönelimlidir. Ebeveyn ve çocuk özerk fakat belirli düzeyde karşılıklı bağlılığa sahip olan bireyler olarak, devam eden bir gelişim ve değişim sürecinde yer almaktadırlar.

Yüksek düzeyde mantıklı düşünme karmaşıklığı olarak ifade edilen dördüncü düzeyin, sınırlayıcı kontrol ve otoriter çocuk yetiştirme biçimiyle negatif yönde bağlantılı olduğu, buna karşın olumlu kontrol kullanımı ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca ebeveynin eğitim düzeyi ve mesleği, düşünme karmaşıklığı ile bağlantılı görünmektedir. Daha yüksek eğitim ve mesleki statüye sahip ebeveynler çocuk yetiştirme ile ilgili daha karmaşık mantıksal süreçlere sahiptirler. Bu ebeveynlerin davranışlarının da, daha çok demokratik ebeveynlik örüntülerini yansıttığı ileri sürülmektedir (Dekovic & Gerris, 1992). Gerris, Dekovic ve Jansens'in (1997) Alman anne babalarla yürüttükleri başka bir araştırmada da ebeveynlerin çoğunluğunun ikinci yani geleneksel düzeyde bir bakış açısına sahip oldukları, bunun yanı sıra çocuklarında uymadan çok özerkliğe değer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma aynı zamanda ebeveynlerin çocuk yönelimli değerlerinin özerklik ve demokratik ebeveyn davranışları ile olumlu yönde, uyma ve bağlantılı ebeveyn davranışları ile ise olumsuz yönde ilişkili olduğunu göstermektedir. Ebeveynin perspektif alma düzeyinin yüksek oluşu, kurallara ve otoriteye itaate daha az değer vermeleri ile bağlantılı olduğu bulunmuştur.

Xiao'nun (2000) SES ve ebeveyn değerleri ile ilgili araştırması da değişkenlerin birbiri ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Buna göre daha avantajlı konumda bulunan kadınlar, diğerlerine kıyasla çocuklarında özerkliğe daha fazla önem vermektedirler. Dezavantajlı konumda olanların ise uymaya değer verdikleri görülmektedir. Profesyonel işlerde çalışan babalar en yüksek özerklik değerlerine ve en düşük uyma değeri puanlarına sahipken işçi grubunda özerklik değerleri en düşük ve uyma değerleri en yüksek düzeydedir. Kohn'un iddia ettiği gibi mesleki özerkliği yüksek olan ebeveynler özerklik değerlerini vurgulamaktadırlar. Ayrıca avantajlı

konumdaki annelerin benzer durumdaki babalara kıyasla özerkliği daha fazla vurgulamaları, kadınların sahip oldukları statüyü elde edebilmek için erkeklere oranla daha fazla çaba sarf etmeleri gerektiği ve bunun da daha fazla özerklik ve kendilik yönelimi gibi özellikleri gerektirdiği ve bu durumun değerlerine yansıdığı şeklinde yorumlanmaktadır. Bununla birlikte kadınların erkeklere kıyasla kendilerini daha az bağımsız hissetmeleri bu değere yapılan vurguyu artırıyor olabilir.

Tudge ve diğerlerinin (2000) ABD ve Rusya'da işçi sınıfı ve orta sınıf anne babaların çocuk yetiştirme değer ve inançlarını inceledikleri araştırmada da sosyal sınıflar arası farklılıkların anlamlı olduğu görülmektedir. Her iki ülkedeki örnekleme de eğitim ve mesleki statüsü daha yüksek olan orta sınıf ebeveynler kendilik-yönelimine değer vermekte ve çocuklarının çevrelerini bağımsız olarak keşfetmelerini desteklemektedirler. Ayrıca katı disiplin yöntemlerini daha az benimsediklerini ifade etmektedirler. Buna karşın işçi sınıfı ebeveynler çocuklarından itaat beklemektedirler. Araştırmada sınıflar arası farklılıkların iki ülke arasındaki farktan çok daha belirgin olduğu görülmektedir.

Kohn (1989) ayrıca sosyal sınırların belirleyicisi olarak şehir ve kırsal ayrımı da yapmaktadır. Buna göre orta-sınıf şehirli, orta-sınıf kırsal ve işçi-sınıfı şehirli, işçi-sınıfı kırsal boyutları oluşmaktadır.

Daha önce SES'in de kültür gibi makro-düzey bir değişken olduğundan söz edildi. Araştırmalara bakıldığında temel kültürel özelliklerin yanı sıra en az onlar kadar SES'in de ebeveyn değerlerinde farklılaşmalara yol açtığını destekleyen bulgular sundukları görülmektedir. Keller ve diğerleri (2006) tarafından yapılmış olan bir araştırmada Bağımsızlık kültürünü yansıttığı düşünülen Alman, Avrupalı-Amerikan ve Yunanlı anneler şehirde yaşayan orta sınıf örneklem olarak tanımlanmışlardır. Bu sınıflandırmaya bağlı olarak incelenen annelerin kültürel ebeveynlik modelleri ve sosyalleştirme hedeflerinin diğer sosyal sınıflardan farklılaştığı görülmektedir. Bağımsız kültüre sahip orta sınıf ebeveynlerin aileye yönelik ilişkisel sosyalleştirme hedeflerinin, özerk sosyalleştirme hedefleri ve ebeveyn uygulamaları ile kıyaslandığında çok daha düşük ortalamalara sahip olduğu görülmektedir. Karşılıklı bağlılık kültürünü temsil eden Kamerun'lu Nso'lu köylü çiftçi ebeveynler ise ağırlıklı olarak aileye yönelik ilişkisel hedeflere sahiptirler. Bunun yanında bağlılık kültürünün özelliklerini yansıtan fakat şehirde yaşayan ve

orta sınıf özelliklere sahip ebeveynlerin ilişkisellik bağlantılı hedeflerin yanı sıra özerklik ve bağımsızlık hedeflerine de bağımsız kültürdeki orta sınıf ebeveynler kadar değer verdikleri görülmüştür. Fakat diğer taraftan Bağımsızlık kültürünü yansıttığı ileri sürülen Alman ve Yunan orta sınıf şehirli anneler arasında da farklılıklara işaret eden araştırma sonuçlarından söz etmek mümkündür. Çocuklarıyla etkileşimlerinde özerkliği ve annelerinden ayrışmayı destekleyen Alman annelere kıyasla Yunan annelerin özerk-ilişkisel ebeveynlik stratejileri sergiledikleri gözleme dayalı araştırmalarda ortaya konmaktadır (Keller ve diğ., 2003).

İstanbul'da iki grup anne ile yürütülmüş olan araştırmada da, birinci grup eğitim düzeyi yüksek, şehirli, orta sınıf annelerden, diğer grupsa kırsal kesimden şehre göç etmiş olan, eğitim düzeyi daha düşük, dar gelirli ailelerin yaşadığı bölgede oturan düşük SES'ten annelerden oluşmaktadır. Araştırma eğitim düzeyi yüksek olan şehirli annelerin çocukları ile ilgili olarak benliğini-güçlendirme, bireysel gelişim potansiyelini gerçekleştirme ve psikolojik gelişimle ilgili hedeflere sahip olduklarını, ayrıca bir işe motive olma, huzurlu, sağlıklı, çalışkan ve dikkatli olma gibi hedeflerine ulaşmalarında yardımcı olacak özelliklerin üzerinde durduklarını göstermektedir. Eğitilmiş, özellikle de çalışan annelerin tümü kendinden emin olma, özgüvenli olma, hem iş hem de özel yaşamda başarılı ve mutlu olma gibi özellikleri önemli görmelerinin yanında eğitim düzeyi daha düşük olan annelere benzer şekilde çocuklarının ailelerinden tamamıyla bağımsız olmalarını istememektedirler. Ayrıca düşük SES'teki anneler çocuklarının sorumluluk sahibi olmaları, diğer insanlara kibar, iyi ve düşünceli davranmaları, olumlu sosyal davranışlar sergilemeleri, yaşlılara karşı saygı göstermeleri gibi ilişkisellik kültürünün özelliklerini yansıtan hedeflere önem vermektedirler (Yağmurlu, 2006).

Suizzo'nun (2007) Amerika'da aynı şehirde yaşayan dört etnik gruptan ebeveynlerin sosyalleştirme hedeflerini karşılaştırdığı araştırma sonuçları gruplar arasında kültürel arka plan ve sosyal konumun yanı sıra, annelerin eğitim düzeylerine göre de farklılıklara sahip olduklarına delil sunmaktadır. Çin, Afrikalı, Latin ve Avrupalı-Amerikan anneler özerklik ve ilişkiselliğin farklı boyutlarına vurgu yapmakla birlikte her iki kültürel yönelimle bağlantılı hedefler bir arada bulunmaktadır. Avrupalı-Amerikan gruba kıyasla üç azınlık grubun olası şekilde

dezavantajlı sosyal konuma bağılı olarak, çocuklarının güçlü olmaları yönünde hedefleri önemsedikleri görülmektedir. Tüm gruplarda özerklik ve kendine güvenin önemli olduğu ifade edilmektedir. Avrupalı-Amerikalarda kültürel yönelimle bağlantılı olan bu özellikler, azınlık gruplarda dezavantajlı konumla ve sosyal bariyerlerle baş etmede gerekli özellikler olarak değerlendirilmektedir. Eğitimle bağlantılı olarak hedefler gözden geçirildiğinde ise eğitim düzeyi düşük olan annelerin yardımseverlik ve geleneksellikle bağlantılı hedefleri olduğu, buna karşı eğitilmiş annelerin geleneksellik ve uymayla ilgili hedeflere daha az değer verirken eş, çocuk, arkadaş vb. ile yakın ilişkilerin sürdürülmesi yönünde bir eğilime sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır.

Harkness, Super ve Tijen'in (2000) Amerikan ve Hollandalı ebeveynlerle yürüttükleri niteliksel çalışmada her iki grupta da ebeveynlerin çocuklarından bahsederken zeka, yetenek, girişkenlik, meraklılık, kendine güven ve irade gibi bağımsızlıkla örtüşen özelliklerin yanı sıra, fiziksel ve duygusal yakınlık gibi karşılıklı bağılılığın sürdürülmesi ile bağlantılı özelliklere de atıfta buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Benzer şekilde Fransız ebeveynlerin kültürel ebeveynlik modelleri ve çocuk yetiştirme inançlarını anne-çocuk etkileşimlerini gözlemleyerek inceleyen Suizzo (2002) en yaygın şekilde "çocukları uyarılara maruz bırakma" ve "çocukla bağ kurma" ya yönelik davranışların sergilendiğini belirtmektedir. Uyarılara maruz bırakma bilişsel, fiziksel ve duygusal boyutları içermesine karşın, Suizzo Fransız annelerin karşılıklı bağılılık/ilişkisellikle bağlantılı görülen duygusal uyarımı kullandıklarını gözlemlemiştir.

Temelde kültürel yönelim itibarıyla bireyci değerlere sahip olan Batılı, şehirli ve orta sınıf olarak tanımlanabilecek bu gruplarda, toplulukçuluk ve ilişkiselliğin duygusal ilişkiler yönüyle bağlantılı hedef ve uygulamalara rastlandığı görülmektedir. Diğer taraftan Bireyci olarak tanımlanan ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyine bağılı olarak geleneksel değerleri de yansıttığı görülebilmektedir. Estonyalı, Finlandiyalı ve İsveçli annelerin çocuk yetiştirme hedeflerinin incelendiği bir çalışmada kültürel değerler, aile geliri, ebeveyn eğitimi ve mesleğine göre farklılıklar olduğu saptanmıştır. Üç ülkeden de ebeveynler eğitim düzeylerinden bağımsız olarak, ifadelerinde kendiliğinden benlik-maksimizasyonu ile ilgili hedeflerden bahsederlerken, eğitim düzeyi düşük olan

anneler kibarlık, yardımseverlik, sosyal ve cana yakın olma gibi geleneksel ve ilişkisel hedeflere de vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca geleneksel değerlerin ülkelerin ekonomik gelişmişlik düzeyleri ile paralellik gösterdiği bulunmuştur. Buna göre refah düzeyi daha yüksek olan İsveçli katılımcılar geleneksel değerlerden en az oranda söz ederken, daha az ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip Estonyalı katılımcılar en çok bahseden gruptur (Tulviste, Mizera, Geer & Tryggvason, 2007).

Bireyci kültürlerde SES'ten bağımsız olarak görülen özerklik ve bağımsızlık değer ve hedeflerine rağmen, eğitim düzeyinin düşük olduğu koşullarda ebeveynlerin geleneksellikle bağlantılı hedeflere önem verdikleri görülmektedir. Buna karşın Toplulukçu kültürel özelliklere sahip toplumlarda, karşılıklı bağlılık değerleri eğitim düzeyinden etkilenmezken, özerklik ve bağımsızlıkla ilişkili hedefler SES'le birlikte artış göstermektedir. Batı kültüründe düşük eğitim düzeyi gelenekselliğe eğilimle, toplulukçu kültürlerde ise eğitim düzeyindeki artış bireyci eğilimlerle bağlantılı görünmektedir. Ayrıca Bireyci toplumdaki orta SES ebeveynlerin ilişkilerinde duygusal yakınlığın sürdürülmesine önem verdiklerine dair araştırma bulgularından söz edilmiştir. Sosyoekonomik statünün farklı düzeylerine bağlı olsa da, bu tablo her iki kültürde de Kağıtçıbaşı tarafından ileri sürülen Karşılıklı-Duygusal Bağlılık aile modelini yansıtan özerk-ilişkisel yönelimlerin varlığına işaret etmektedir.

1.5. Cinsiyet

Cinsiyet kavramının ilgili araştırmalarda iki yönüyle ele alındığı görülmektedir; biyolojik ve psiko-sosyo-kültürel. Biyolojik yönü genetik farklılıklara dayalı özelliklerle tanımlanırken, psiko-sosyo-kültürel boyut cinsiyet kimliğinin oluşumu, cinsiyetle uyumlu roller ve kültürel cinsiyet kalıpyargıları gibi bileşenleri içermektedir. Biyolojik boyut doğum öncesinde başlarken, ikincisi çocuğun gelişme sürecine bağlı olarak şekillenmektedir. Sonuçta oluşan, bireyin cinsiyet kimliği ya da cinsiyet rolleriyle bağlantılı özelliklerin biyolojik alt yapı ve kültürel değerlerin yani çevresel faktörlerin etkileşimi sonucu ortaya çıktığı düşünülebilir.

Araştırmalar iki cinsiyet arasında çeşitli konularda farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Cinsiyetler arasındaki bu farklılıklar kùltürün içinde barındırdığı cinsiyet rolleri ve uygun davranış kalıplarına dayanmaktadır. Öyle ki pek çok araştırmada katılımcıların cinsiyetlere uygun davranışlar hakkındaki ifadeleri ile o kùltüre ait cinsiyet kalıp yargılarının örtüştüğü gör÷lmektedir. Cinsiyetler arası farklılıkların ortaya çıkışı çocuğun sosyalleştirilmesi süreci ile başlar ve davranışlarının çevresi tarafından algılanması, yeterlik düzeylerinin belirlenmesinde cinsiyetin etkili olduğu farklı çalışmalardan elde edilen bulgulardandır (Lytton ve Romney, 1991). Bu farklılıkların, çocukların sahip olmaları gereken kişilik özellikleri, bilişsel yetenekleri ve duygusal tepkileri konusunda olabileceği gibi, anne-babaların hatta erkek ve kadınların çocuğun cinsiyetine göre davranışlarının değişmesi şeklinde ortaya çıktığı da gör÷lmektedir.

Erkek ve kız çocukların hangi özelliklere sahip olması gerektiğine dair yapılmış olan bir araştırmada Barry, Bacon ve Child (1957) erkek çocukların genellikle başarılı, kendine güvenli ve bağımsız olma yönünde yetiştirildikleri, kız çocukların ise bakım veren, sorumluluk sahibi ve itaatkâr olma özelliklerine sahip olmaya yönlendirildikleri sonucuna ulaşmışlardır (Aktaran: Best, 2004). Türkiye’de yapılmış bir araştırmada ise kız çocuklarının iyi bir eş olma ve aile kurma rolü önemli özellikler olarak gör÷lürken, erkek çocuklar için gelecekte sahip olmaları istenen özellikler eğitim ve mesleki başarılarla ilgilidir (Kağıtçıbaşı, 1981). Ayrıca belirli özelliklerin olumsuz dahi olsalar cinsiyete bağlı olarak olağan karşılanabildiği gör÷lmektedir. Erkek çocuklarda saldırganlığa daha sık rastlanmasında, kùltürel aktarımlarla gelen, erkeklerin daha kendine güvenli ve mücadelecii olması gerektiğine dair inançların varlığı etkili olmaktadır. Anneler erkek çocuklarının saldırganlık ve karşı gelme gibi olumsuz davranışlarını kız çocuklara kıyasla daha çok mizaçsal özelliklere dayalı olarak açıklamaktadırlar. Bu anlamda erkek çocukların saldırganlığı daha doğal ve kontrol edilemeyen bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Kız çocuklarında benzer türden davranışlar, annelerin çocuklarının itaat etmelerini sağlayacak türden, davranışı durdurmaya yönelik ebeveyn odaklı çözümler üretmelerine yol açmaktadır. Dolayısıyla kız çocuklarının saldırganlığı ve karşı gelme davranışı ebeveyn tarafından kontrol edilebilir bir durum olarak değerlendirilmektedir (Hasting ve Coplan, 1999).

Ebeveynlerin eğitimle ilgili konularda da çocukları ile ilgili algılarının farklılaştığı, bilimsel konuların kız çocukları için erkek çocuklara kıyasla daha az ilgi çekici ve daha zor olduğuna inanıldığı görülmektedir (Tennenbaum, Leaper ve Harrief, 2003).

Duygusal sosyalleştirme konusunda ise anne babalar arasında bir farklılık bulunmazken çocuğun cinsiyetine bağlı olarak ebeveynlerin ifadelerinin değiştiği gözlemlenmiştir. Kız çocuk ebeveynleri erkek çocuk ebeveynlerinden daha sık ve çeşitli duygusal ifadeler kullanırlarken, kız çocuklarla daha üzgün içerikli konuşmalar yapmaktadırlar. Ayrıca kız ebeveynleri erkek ebeveynlerine göre daha fazla oranda diğerleri hakkında olumlu atıflarda bulunmakta ve karşılıklı paylaşılan duygulardan söz etmektedirler (Kuebli ve Fivush, 1992). Kız çocuk ebeveynlerinin bu uygulamalarını destekler biçimde yüz ifadelerinin yorumlandığı çalışmalarda kızgınlık yüksek oranda erkeklere ilişkin bir duygu olarak oranlanırken, üzümlük kadınsı bir duygu olarak ortaya çıkmaktadır. Belirsiz-üzgün yüz ifadeleri kadınlarda üzümlük olarak yorumlanırken, erkeklerde kızgınlık olarak algılanmaktadır. Kesin ifadelerde ise erkeklerin kızgınlık pozları olduğundan daha yüksek düzeyde oranlanırken, kadınların net kızgınlık pozları üzümlük ifadesi olarak yorumlanmaktadır. Bebeklere ilişkin bulgularda da erkek bebekler kız bebeklerden daha kızgın olarak algılanmaktadır. Ayrıca araştırma duygusal kültürel kalıp yargılar ve kişisel değerlendirmeler arasında tutarlılık olduğunu da göstermektedir (Plant, Hyde, Keltner ve Devine, 2000).

Araştırmalar duygusal cinsiyet kalıp yargıları ve cinsiyetler arası farklılıkların varlığını desteklemektedir (Stern ve Karraker, 1989) ve çocukların duygusal ifadelerine yetişkin tepkileri cinsiyete bağlı olarak değişmektedir. Cinsiyet etiketi çalışmalarında, kadın katılımcıların erkeklere göre ağlayan ve kız çocuk olarak etiketlenen bebeklere daha hızlı yanıt verdikleri, erkek katılımcılarınsa erkek ve kız bebeklere eşit oranda ve yavaşça yanıt verdikleri bulunmuştur (Condry, Condry ve Pogatshnik, 1983).

Avustralya'da yaşayan göçmen annelerle yapılmış olan bir araştırma da merkezi kültürle bütünleşmeyi ifade eden kültürselleşmeyi destekleyen katılımcılardan kız çocuk annelerinin erkek çocuk annelerine kıyasla çocuklarında kendilik yönelimi hedeflerine daha çok önem verdikleri bulunmuştur (Yağmurlu ve

Sanson, 2009). Değişime ve yeni bir kültürle bütünleşmeye açık olmak çocuk yetiştirmede de daha bireyci ve daha az geleneksel değerlerin benimsenmesiyle ilişkili bir görünüm sergilemektedir.

Cinsiyetle bağlantılı farklılıklar yalnızca çocukların sosyalleşmesi sürecinde değil, bireylerin kişisel görüşlerinde de ortaya çıkmaktadır. Belçika'da yaşayan göçmen Türk ergenlerde geleneksel değerlerin sürdürülmesi konusunda kız ve erkekler arasında farklılık bulunmazken, yaşanan ülkenin kültürüyle bütünleşmeye kız ergenlerin daha açık oldukları görülmektedir (Güngör ve Bornstein, 2009). Kız çocukları daha çok geleneksel özelliklere bağlı kalmaya yönlendirildikleri halde, sonraki yıllarda erkek çocuklara göre değişime ve yeniliğe daha açık hale gelmektedirler. Bu belki bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır belki de son yıllarda cinsiyet rollerinin değişmesi ile açıklanabilir bir durumdur. Olası bir başka açıklama da uymaya yatkın yetiştirilen kız çocuklarının farklı bir kültüre adapte olmalarını da kolaylaştırıyor olmasıdır. Başka araştırma sonuçları da buna benzer bulgular sunmaktadır.

Farklı araştırmalar kızların ve annelerin daha modern ve bireyci değerleri savunurken, erkek çocukların ve babalarının daha geleneksel tutum ve değerleri onayladıkları bulgusunu sunmaktadırlar. Avrupalı ve Afrikalı Amerikalılarda eşlerin evlilik rolleri ve çocuk yetiştirme tutumlarının incelendiği bir araştırmada anne-babalar ve yetişkin çocukları karşılaştırılmıştır. Genç nesil daha az geleneksel rolleri ve tutumları savunurken, anneler ve kızları, erkek çocuk ve babalarla kıyaslandığında daha az geleneksel tutumları vurguladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Cichy, Lefkowitz ve Fingerman, 2007). Cinsiyet rolleri kültürel olarak tanımlanan davranış kalıplarıdır ve cinsiyete göre değişmektedir (Gibbons, Hamby ve Dennis, 1997). Bu nedenle özellikle daha geleneksel toplumlarda günlük yaşamda ve çocuk yetiştirme sürecinde cinsiyetler arası eşitsizliğin daha fazla olması kaçınılmazdır. Almanya'da iki nesil göçmen Türkler ve Almanlarda cinsiyet eşitliği konusunda yapılmış bir araştırmada bu noktada anlamlı bulgulara rastlanmıştır. Araştırmaya göre her iki etnik grupta da daha geleneksel bireyler daha seküler olanlara kıyasla geleneksel cinsiyet rollerini vurgulamaktadırlar ve ev yönetiminde de daha geleneksel bir tarza sahiptirler (Diehl, Koeing, Ruckdeschel, 2009). Erkeklerin daha geleneksel tutumlara sahip olmaları, kendilerinin aile içindeki avantajlı konumlarını

sürdürmeye yönelik bir durum olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla cinsiyetle bağlantılı çalışmaların anlaşılması ve yorumlanmasında kültürel arka planı göz önünde bulundurmak daha sağlıklı değerlendirmeler yapılmasını sağlamada önemlidir.

1.6. Doğum Sırası

Bireyin aile ve toplumdaki konumunu belirlemede cinsiyet gibi, doğum sırası durumunun da etkili olduğu düşünülmektedir. Kültür belirli cinsiyet rollerini içerdiği gibi, bireylerin aile içindeki konumlarına göre de sahip olmaları gereken roller sunmaktadır. Bununla birlikte aileye katılan her yeni birey, ebeveynleri ve çocukları farklı şekilde etkileyebilmektedir.

Doğum sırasının kişilik üzerindeki etkilerini dile getiren ilk kuramcı olan Adler, birinci, ikinci ve üçüncü çocukların farklı özelliklere sahip olacaklarını ileri sürmektedir. Birinci çocuk ailede tek olduğu dönemlerde ilgi odağı iken, ikinci bir çocuğun gelmesiyle tahttan indirilmektedir. Sonraki dönemlerde de yaşının daha büyük olması sebebiyle, ebeveynlerinin yüksek beklentileriyle, zaman zaman küçük kardeşlerinin sorumluluklarını üzerine alma durumuyla karşı karşıya kalmaktadır. Adler bu tür deneyimlerin birinci çocuklarda liderlik özellikleri ile birlikte, diğerleri üzerinde otorite kurma isteğine de yol açabileceğini ifade etmektedir.

İkinci çocukta anne-babanın ilkinde kıyasla daha ılımlı ebeveyn tutumlarına sahip olması olası iken, bu çocuk kendisinden daha üstün gördüğü büyük kardeşi ile rekabet halinde büyümektedir. Bu nedenle otoritelerle sorun yaşamayan fakat yetersizlik duygularıyla baş etmeye çalışan ve sürekli rekabet eden bir kişilik yapısı geliştirmesi mümkündür.

En küçük çocuklarınsa ailede kendisinden daha küçük bir çocuk olmaması sebebiyle şımartılacağı, olumsuz davranışlarının hoşgörüle karşılanacağını savunan Adler, bu nedenle de benmerkezci bir yapıya sahip olan bireyin hem çocukluk hem de yetişkinlikte çeşitli davranış problemleri yaşamasının kaçınılmaz olduğunu düşünmektedir. Tek çocukların da benzer şekilde aşırı korunması ve şımartılması sosyal yaşamda sorunlar yaşamasına yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra kalabalık ailede büyüyen çocuklara kıyasla sosyal gelişim için gerekli olan ilişkilerden yoksun

büyümesi olasılığı da tek çocuklar için ayrı bir dezavantaj olabilmektedir (Akataran: Geçtan, 2000; Schultz ve Schultz, 2002).

Adlerin kuramında ileri sürülen iddiaların bir kısmının doğrulanmış olmasına karşın (Barry ve Blane, 1977; Breland, 1974; Schahter, 1963; 1964) karşın deneysel doğrulamaya uygun olmadığı ileri sürülmektedir (Schultz ve Schultz, 2002). Bununla birlikte yapılmış çeşitli araştırmalarda doğum sırasına göre incelenen değişkenlerde her zaman anlamlı sonuçlar çıkmasa da farklılıklara rastlanabildiği görülmektedir. Ruh sağlığı ve doğum sırası ilişkilerini inceleyen bir araştırmaya göre çocukluk dönemi intiharlar birinci doğum sırasındakilerde daha yaygındır. Ayrıca intihar nedeni olarak en sık karşılaşılan problem aile içi ilişkilerde yaşanan sıkıntılardır (Aysev, 1992). Majör depresyonla bağlantılı olarak yapılan başka bir araştırmada ise, doğum sırasıyla bağlantılı herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Baral, 1994). Bu bulgularda katılımcıların içinde buldukları yaşam evresi ve yaşın etkili olduğu ileri sürülebilir. Çocuklukta intihar girişimine yol açan sorunlar büyük ölçüde yakın çevreyi oluşturan ailede yaşanan problemlere dayanmaktadır ve ilk çocuklar eşlerin evlilik ve ebeveynliğe uyum sağlama sürecinde yaşadıkları sıkıntılara maruz kalabilmektedirler. Bu nedenle birinci çocuklarda oranın yüksek oluşu anlamlıdır. Fakat yetişkinlerde incelenen majör depresyonun çoklu sebeplerden dolayı ortaya çıkması olasılığı sebebiyle, doğum sırasıyla bağlantılı olmaması anlaşılabilir bir durumdur.

Haktanır ve Baran (1998) tarafından yapılmış olan araştırmada gençlerin anne-baba tutumlarını algılamalarında doğum sırası etkisinin var olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gençler otoriter ve ilgisiz ebeveyn tutumlarını algılamada ve de benlik saygısı düzeylerinde doğum sıralarına bağlı olarak farklılaşmaktadırlar. Bununla beraber ebeveynlerin çocuğun doğum sırasına göre tutumlarının incelendiği bir araştırmada anne tutumlarının doğum sırasından bağımsız olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Babalarınsa sadece üçüncü çocuklarında uymayla ilgili tutumlarında bir artış ortaya çıktığı bulunmuştur. Bu sonuç babaların tecrübelerindeki artışla bağlantılı olabileceği gibi, yaşla birlikte meydana gelen bir tutum değişikliği olarak da yorumlanabilir (Şahin ve Özyürek, 2008). Nitekim araştırmalar, toplulukçulukla bağlantılı geleneksel değerlerin yaşla birlikte artış gösterebileceğine ve erkeklerin kadınlara göre bu değerlere sahip olmaya daha fazla eğilimli olduklarına işaret

etmektedir (Cichy, Lefkowitz ve Fingerman, 2007; Westerhof, Dittman-Kohli ve Katzko, 2000).

Dil gelişimi ve doğum sırası ile ilgili araştırmalarda birinci çocukların daha hızlı bir gelişim çizgisine sahip oldukları ileri sürülse de araştırma bulgularının tutarlı olmadığı görülmektedir. Bornstein, Leach ve Haynes (2004), doğum sırası ve kelime üretimi arasında negatif bağlantı bildiren araştırma bulgularından (Fenson, Dale, Reznick, Bates, Thal ve Pethick, 1994) söz etmektedirler. Dil gelişiminin ilk doğanlardaki ilk 50 kelimelik kazanımın küçük kardeşlerden daha erken olduğuna dair (Pine, 1995) bulgular da aktarmalarına rağmen, yaptıkları gözlemlerde doğum sırasına bağlı olarak dil gelişiminde bir farklılık olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Sadece anne bildirimlerinde ilk çocukların dil gelişiminde daha hızlı oldukları bulgusu elde edilmiştir. Türk çocuklarında dil gelişimini inceleyen bir araştırmada ise ikinci çocukların fiil kullanım tarzlarında farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Keşli, 2006). Dil konusundaki çelişkili bulgular konunun anlaşılması için daha fazla araştırılmasının gerekliliğine işaret etmektedir.

Doğum sırasını bilişsel gelişimle bağlantılı olarak çalışan araştırmalardan gelen bulguların da çelişkili olduğu görülmektedir. Hart ve Risley (1992) 36 aylık bebeklerin zeka puanlarıyla aile boyutu ve doğum sırası arasında bir ilişki olmadığını ifade etmektedirler. Diğer taraftan 19 yaşındaki erkek katılımcılarla yürütülmüş olan araştırmada aile boyutu arttıkça ve doğum sırası yükseldikçe Raven Progressive Matris Testi puanlarında düşüş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İlk doğanlar ikincilerden daha iyi performansa sahip olurken, ikinci doğanlar üçüncülerden ve onlar da sonrakilerden daha yüksek performans sergilemektedirler (Belmont ve Marolla, 1973). İki bulgu arasındaki çelişkinin yaş farklılığı, dolayısıyla gelişim evresi ve sosyalleşme süreci sonucu ortaya çıkmış olması muhtemeldir. Bu yorumu destekler şekilde üç farklı SES'ten gelen sonuçlara göre beyaz yakalı ve mavi yakalı gruplar arasında anlamlı farklılığa rastlanmazken, çiftçi gruplarından gelen katılımcıların daha düşük performansa sahip olduğu bulunmuştur. Çiftçi ailelerden gelen birinci çocukların Raven Testi puanları diğer gruplardan gelen birinci çocuklardan daha düşüktür. Bu da elverişsiz sosyalleşme ortamının bilişsel gelişim üzerinde olumsuz etkilerine işaret etmektedir. Ayrıca aile boyutu ile birlikte bilişsel performansta düşüş görülmesi ailedeki mevcut kaynakların daha çok

bölünmesinin yanı sıra ebeveynlerin ilgisinin azalmasıyla da ilgili olabileceği düşünülmektedir.

Zaman-bütçe yaklaşımına göre annenin çocukla geçirdiği zamanın çocuğun yeteneklerindeki artışta önemli olduğu ve bu durumun çocuğun daha fazla eğitim süresine sahip olmasıyla da bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Araştırmalar çocuk sayısı arttıkça her bir çocukla geçirilen zamanın azaldığını göstermektedir (Hill ve Stafford, 1974; Leibowitz, 1974; Aktaran: Behrman ve Taubman, 1986; Hart ve Risley, 1992). Araştırmaya göre ilk doğanlardan daha sonra doğanlara doğru eğitim ve kazanç düzeyinde bir düşüş meydana gelmektedir. Erkeklerde birinci doğanların eğitim yılı ortalaması 15,1 iken ikinci doğanlarda ortalamanın 14,1 olduğu, kadınlarda ise sırasıyla 14,5 ve 13,7 yıl olarak bulunmuştur. Bununla birlikte kadınlar arasında kazanç düzeyi doğum sırasındaki her artışta ortalama %15 oranında düşüş göstermektedir. Bu sonuçları ebeveynlerin farklı doğum sırasındaki çocuklarına yaptığı yatırımlardaki farklılıklarla açıklanmaktadır. Çocuğun eğitim gibi daha sonraki yıllarda yaşamını etkileyecek ekonomik kaynak gerektiren yatırımlar ailenin içinde bulunduğu mevcut ekonomik durumdan etkileneceğine göre birinci çocuk bu anlamda daha büyük bir pay elde ederek daha olumlu sonuçlara ulaşabilmektedir. Bu anlamda daha üst doğum sırasında yer alan çocuklar okula devam etmeye yönelik karar vermesi gereken bir dönemde büyük çocuğun ailenin ekonomik kaynaklarını tüketmiş olması olasıdır. Araştırmalar kardeş sayısındaki artışla birlikte eğitim süresinin azaldığını göstermektedir. Bu da kaynak paylaşımına dair görüşleri desteklemektedir. Ayrıca son çocuklarda eğitim ve mesleki başarıda keskin bir düşüş gözlenmektedir. Bunun ebeveyn ilgisi ve çocuğa ayrılan kaynaklardaki azalmanın yanı sıra, son çocukların kendilerinden sonra öğrendiklerini aktarabilecekleri ya da yardımcı olabilecekleri küçük kardeşlerinin olmaması sebebiyle, bir 'öğrenme açığının' oluşması ve öğrenmelerinin zayıflaması ile bağlantılı olabileceği de ifade edilmektedir (Blake, 1981).

Diğer taraftan ebeveynlerin çocuklarına yaşlılık güvencesi amaçlı sebeplerle yani gelecekte kendilerine geri döneceği beklentisiyle yatırım yapmış olmaları koşulunda da birinci çocukların tercih edilmesi için makul gerekçelerden söz edilebilir. Ebeveynlerin yaşlılık dönemlerinde ilk çocuğun mesleki anlamda ve kazanç bakımından daha ilerlemiş bir aşamada olması olasılığı sebebiyle tercih

edilmesi daha olası görünmektedir. Bu durumun özellikle ekonomik kaynak sıkıntısı çeken ailelerde söz konusu olabildiğini göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Behrman'ın (1988) Hindistan'da kırsal bölgede yaptığı incelemede ebeveynler bolluk dönemlerinde çocuklarına eşit şekilde besin dağılımı yaparlarken, kıtlık dönemlerinde birinci ve erkek çocuklarına daha fazla öncelik tanımaktadırlar. Bu noktada ebeveynlerin yapılan yatırımların kendilerine dönüş olasılığı en yüksek olan çocuklarına ayrıcalık sağladıkları düşünülebilir (Aktaran: Kalil ve De Leire, 2004).

Çocuk yetiştirme sürecini ekonomik bir yatırım olarak değerlendiren yaklaşımlara göre, ebeveynlerin çocuklarına eşit davranacakları varsayımına rağmen farklı doğum sıralarındaki çocuklarını tercih etmeleri, onlardan sağlayacakları marjinal fayda ile açıklanmaktadır. Kısacası çocuklardan biri, yapılacak daha fazla yatırım hem daha kısa sürede hem de daha fazla geri dönüş sağlayacağından diğerlerine tercih edilmektedir. Bu anlamda özellikle sosyoekonomik düzeye bağlı olarak çocuklara farklı fırsatlar sunulması olasılığının var olduğu görülmektedir.

1.7. Araştırma Konusu ve Problem Cümleleri

Bireyci-Toplulukçu kültürel değerler ve bu kültürel bağlamlarda ortaya çıkan aile yapıları ve sosyalleştirme hedefleri hakkında farklı kültürlerde yürütülmüş olan araştırmalar gözden geçirildiğinde çoğunun göç etmiş örneklem grupları ve iki farklı kültürün karşılaştırılması şeklinde yapıldığı görülmektedir.

Daha önce Türkiye'deki Türk örneklemelerde yapılmış araştırmalar gözden geçirildiğinde ise kırsal ve SES'in düşük olduğu koşullarda toplulukçu eğilimlerin ağır bastığı, bununla birlikte şehir bağlamı ve orta SES'te bireysel eğilimlerin de var olabildiği görülmüştür. Toplulukçu eğilimlere sahip eğitim düzeyi düşük olan annelerde yaşlılara saygı duyma, olumlu sosyal davranışlar, durumlara uyum sağlama, kibar ve uyumlu olma gibi özellikler önemliken, eğitim düzeyi yüksek anneler benliğini güçlendirme, bireysel gelişim potansiyelini gerçekleştirme gibi psikolojik gelişimle bağlantılı özellikleri önemsenmektedir (Yağmurlu, 2006). Öner ve Yılmaz (2001) tarafından yapılan araştırma da eğitim düzeyi yüksek olan anne-babaların kız ve erkek çocuklarını ayırt etmeksizin kendine güven duyma ve kendi

kararlarını alabilme gibi özelliklerin ideal bir çocukta bulunması gereken ve en önemli görülen nitelikler olduğunu göstermektedir.

Orta SES'te yapılmış araştırmalar Kağıtçıbaşı'nın Karşılıklı Duygusal Bağlılık Modeli ve özerk-ilişkisel benlikle ilgili destekleyici bulgular sunmaktadır. Türk öğretmenlerin aile tanımlamaları ve değer yönelimleri arasındaki ilişkilere bakıldığında ideal aile tanımlamalarında çekirdek aileyi tarif eden katılımcıların bireyciliğe ait bir değer olarak görülen Yeniliğe Açıklığa, geniş aile tarifi yapanlarınsa Muhafazacı yaklaşımlara daha fazla değer verdikleri görülmüştür. Bunun yanında öğretmenler özerklik değerleriyle iç gruba bağlılık değerlerine benzer oranda önem vermektedirler (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Türk toplumunun Bireyci-Toplulukçu kültürel değerlerin tümüyle Toplulukçu tarafında yer almadığı ileri sürülse de (Göregenli, 1997) bireyci değerler doğrultusundaki eğilimlerin belirli sosyal ve ekonomik koşulları gerektirdiği görülmektedir. Toplulukçu eğilimler aile ve yakın akrabalar gibi yakın sosyal ilişki bağlamlarında ortaya çıkarken, daha uzak sosyal ilişkiler bu tür eğilimlerin yer aldığı gruplarda daha az oranda görülmektedir (Göregenli, 1997). Karakitapoğlu-Aygün (2004) tarafından orta SES'te üniversite öğrencileri ile yaptığı araştırmada da katılımcıların benlik tanımlamalarında toplulukçu ya da karşılıklı bağımlılıktan ziyade, bağımsızlık ve ilişkisel karşılıklı bağlılığın, kısacası özerk-ilişkisel benliğin daha açıklayıcı bir tanımlama olduğu ifade edilmektedir. Araştırma sonuçlarından da görüldüğü gibi Kağıtçıbaşı'nın ileri sürdüğü özerk-ilişkisel benlik tanımlamaları eğitim düzeyi yüksek şehirli gruplarda yapılan araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir.

Bu araştırmanın da öncelikli hedefi anne babaların çocuklarının ne tür özelliklere sahip olmalarını istedikleri ve bu durumun çocuğun cinsiyetine ve doğum sırasına bağlı olarak değişip değişmediğidir. Diğer bir deyişle anne babaların çocuklarını yetiştirmede çocuklarına ve cinsiyetlerine bağlı olarak ayırım yapıp yapmadıklarıdır. Ebeveynlerin çocuklarının sahip olmasını istedikleri özellikler kültürel değerlerle temellendirildiğinden ve bu türden bağlantıların var olduğuna işaret eden pek çok araştırmaya da dayanarak kültürel değer yönelimleri de konuyla bağlantılı olarak ele alınmıştır. Böylelikle kültürel çalışmalarda gruplar arası çalışmalarda sıklıkla kullanılan Bireycilik-Toplulukçuluk kültürel değer

yönelimlerinin anne-babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerini belirlemede etkili olup olmadığı temel problem cümlelerinden birini oluşturmaktadır.

Sonuç itibariyle bu araştırmanın problem cümleleri şu şekilde sıralanabilir;

1. Anne-babaların çocukları hakkında sahip olduğu sosyalleştirme hedefleri yatay toplulukçuluk kültürel değer yönelimi düzeylerine göre değişmekte midir?
2. Anne-babaların çocukları hakkında sahip olduğu sosyalleştirme hedefleri dikey toplulukçuluk kültürel değer yönelimi düzeylerine göre değişmekte midir?
3. Anne-babaların çocukları hakkında sahip olduğu sosyalleştirme hedefleri yatay bireycilik kültürel değer yönelimi düzeylerine göre değişmekte midir?
4. Anne-babaların çocukları hakkında sahip olduğu sosyalleştirme hedefleri dikey bireycilik kültürel değer yönelimi düzeylerine göre değişmekte midir?
5. Anne-babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri eğitim düzeylerine göre değişmekte midir?
6. Sosyalleştirme Hedefleri değerlendirmeyi yapan kişinin anne – baba oluşuna göre değişmekte midir?
7. Anne-babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri çocuğun cinsiyetine göre değişmekte midir?
8. Anne-babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri çocuğun doğum sırasına göre değişmekte midir?

2. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölüm araştırmanın yöntemi hakkında bilgi vermekte olup ilk olarak araştırma örneklemini oluşturan katılımcıların demografik özellikleri tanıtılmaktadır. İkinci alt bölümde verilerin toplanmasında kullanılan Bireycilik-Toplulukçuluk Ölçeği ve Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeğinin güvenilirlik katsayıları ile demografik bilgi formunun içeriğinden söz edilmektedir. Son alt bölüm ise verilerin toplanma sürecini içermektedir.

2. 1 Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma anne-babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin kültürel değerlere göre farklılaşıp farklılaşmadığını ele almaktadır. Bununla birlikte çocukların doğum sırası ve cinsiyetine bağlı olarak sosyalleştirme hedefleri incelenmektedir. Ayrıca anne babaların sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin karşılaştırılmasını içeren bu araştırma betimsel niteliktedir.

2. 2 Katılımcılar

Araştırmanın katılımcıları yaş ortalaması 30.32 (ss=4,11) olan 228 anne ile yaş ortalaması 33.28 (ss= 4,51) olan 228 babadır. Annelerin yaşları 21 ile 47 arası değişirken, babaların yaş aralığı 24 – 49'dur. Anne-babaların eğitim yılı ortalamalarına bakıldığında anneler ortalama 8.07 (ss= 3,23), babalar ise 9.32 (ss= 3,37) yıl ortalama eğitim yılına sahiptirler. Annelerin eğitim kategorileri gözden geçirildiğine %56.5'i düşük, %32.5'i orta, %11'i yüksek eğitim düzeyine sahiptirler. Babaların eğitim düzeyine göre dağılımları Tablo 1'de görüldüğü gibi %37.30 düşük eğitim düzeyi, % 48.7 orta eğitim düzeyi ve %14 yüksek eğitim düzeyi şeklindedir.

Tablo 1

Anne – Babaların eğitim düzeylerine göre sayıları, oranları, yaş ortalamaları ve standart sapmaları

Eğitim	Anne					Baba						
	Düz.	N	%	x	ss	Min.	Max.	N	%	x	ss	Min.
Düş.	129	56.5	29,75	4,16	21	40	85	37.3	33,4	4,80	24	45
Ort.	74	32.5	31,08	4,26	23	47	111	48.7	32,8	4,47	24	39
Yük.	25	11	31,04	3,22	25	39	32	14	34,4	3,62	29	42
Top.	228	100	30,32	4,11	21	47	228	100	33,28	4,51	24	49

Hedef çocukların demografik özellikleri ise çocukların yaş ortalamaları, cinsiyetleri, doğum sıralarını ve yaş gruplarını içermektedir. Yaş grupları üç kategoriye ayrılmıştır ve 0-6 yaş arasındaki çocuklar okul öncesi, 7-12 yaş arasındakiler ilkököl ve 12 ve üstü yaşta kiler ergenlik dönemi olarak gruplandırılmışlardır. Çocukların yaş grubu ve cinsiyetlerine göre sayıları, yaş ortalamaları ve standart sapmaları Tablo 2’de, doğum sırasına göre ise Tablo 3’te yer almaktadır.

Tablo 2

Hedef Çocukların Yaş Gruplarına ve Cinsiyetlerine Göre Oranları ve Yaş Ortalamaları

Yaş Grupları	Kız				Erkek			
	N	%	x	ss	N	%	x	ss
Okul Öncesi	96	59	4,47	1,62	132	73,4	4,69	1,70
İlkokul	40	25	8,73	1,33	33	18,3	9,24	1,58
Ergenlik	26	16	14,88	2,16	15	8,3	15,27	1,83
Toplam	162	100	7,19	4,15	180	100	6,41	3,61

Tablo 3

Hedef Çocukların Doğum Sırasına ve Cinsiyetlerine Göre Oranları ve Yaş Ortalamaları

Doğum Sırası	Kız				Erkek			
	N	%	x	ss	N	%	x	ss
İlk Çocuk	119	73	7,91	4,31	108	60	7,29	3,67
İkinci Çocuk	40	24.5	4,25	2,97	63	35	5,14	3,21
Üçüncü Çocuk	4	2.5	5	1,41	9	5	4,67	2,23
Toplam	162	100	7,19	4,15	180	100	6,41	3,61

Tablo 4
Hedef Çocukların Ailedeki Çocuk Sayısına Göre Yaş Ortalamaları, Standart Sapmaları, Minimum ve Maksimum puanları

	N	x	ss	Min.	Max.
Tek Çocuk	126	5,42	2,21	1	14
İki Çocuk	89	9,81	3,80	2	18
Üç Çocuk	13	13,77	4,56	7	21
Toplam	228	7,61	4,02	1	21

2. 3 Veri Toplama Araçları

2. 3. 1 Demografik Bilgi Formu (Ek 1)

Bu form ebeveynlere yönelik olarak, ebeveynin kendisi (yaşı, eğitim düzeyi, mesleği ve gelir düzeyi), çocukları (çocuğun doğum tarihi, doğum sırası ve cinsiyeti) ve aile yapısı (çekirdek ya da geniş aile) hakkında bilgi almak üzere hazırlanmıştır.

Ebeveynlerin eğitim düzeylerini belirlemek amacıyla 1'den 5'e kadar uzanan kodlama seçenekleri sunulmuştur. 1, okur-yazarlık, 2 ilkokul, 3 ortaokul, 4 lise ve 5 üniversite ve üzeri eğitim düzeyini temsil etmektedir. Eğitim düzeylerinin belirlenmesinde ortaokul ve lise birleştirilerek orta eğitim kategorisi oluşturulmuştur. Sosyoekonomik statünün bir diğer bileşeni olarak ele alınan gelir düzeyinde de üç seçenek (1= düşük, 2= orta ve 3= yüksek) sunulmaktadır.

2. 3. 2 Bireycilik - Toplulukçuluk Ölçeği (Individualism-Collectivism / INDCOL Scale - Ek 2)

Bireycilik – Toplulukçuluk ölçeği yatay ve dikey boyutları ile bireylerin kültürel değer yönelimlerini ölçmek üzere Singelis ve arkadaşları (1995) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 37 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerin 9'u yatay toplulukçuluğu, 10'u dikey toplulukçuluğu, 8'i yatay bireyciliği ve 10'u dikey bireyciliği ölçmekte olup puanlama 5'li Likert tipi ölçek şeklinde (1= Kesinlikle Katılıyorum; 5= Kesinlikle Katılmıyorum) yapılmaktadır. Türkiye'de geçerlik çalışması Wasti ve Erdil (2007) tarafından yapılmış olan ölçeğin Cronbach alfa değerlerinin Yatay Toplulukçuluk için .73, Dikey Toplulukçuluk için .72, Yatay Bireycilik için .71, diğer örnekleme ise sırasıyla .73, .69 ve .69'dur. Dikey Bireyciliğin ise iki örnekleme de .67 düzeyinde güvenilirlik puanına sahip olduğu ifade edilmektedir.

Bu araştırmada ise Dikey Toplulukçuluk ve Dikey Bireycilik alt ölçeklerinin Cronbach alfa katsayısı .55 ve .54 ile düşük bir güvenilirlik düzeyine işaret ederken, Yatay Toplulukçuluk ve Yatay Bireycilik için .64 ve .68 olduğu görülmektedir.

2. 3. 3 Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği (Socialization Goals Scale - Ek 3)

Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği, Chao (1995) tarafından ebeveynlerin çocuklarına yönelik sosyalleştirme hedeflerini ifade eden yedi madde halinde geliştirilmiştir. Bu ölçüm aracı maddelerinin dördü Benlik Gelişimi (Self Development) ve üçü Aileye Yönelik Hedefler (Filial Piety) olmak üzere iki alt ölçekten oluşmaktadır. Benlik Gelişimi alt ölçeğinde yer alan maddeler çocuğun “yüksek benlik saygısına sahip olması”, “kendi gibi olması”, “kendini ifade etmesi” ve “araştırmacı ve meraklı olması”na ilişkin sosyalleştirme hedeflerini içermektedir. Aileye Yönelik Sosyalleştirme Hedefleri alt ölçeğinde ise çocuğun “aileyi onurlandırması ya da gururlandırması”, “yaşlılara saygılı olması” ve “en iyi öğrenciler arasında olması” ile ilgili maddeler yer almaktadır.

Bu maddeler daha önce Chao (1995b) tarafından Çinli göçmen ve Avrupalı Amerikan annelerin çocuk yetiştirme hedeflerini değerlendirmek amacıyla yaptığı araştırmada derlenmiştir. Cevaplar beşli likert tipi ölçek ile kodlanmaktadır ve 1 Hiç Önemsemiyorum, 2 Biraz Önemsiyorum, 3 Kısmen Önemsiyorum, 4 Önemsiyorum ve 5 Çok Önemsiyorum şeklinde tanımlanmıştır. Anne – Babaların belirtilen özelliği önemseme derecesi arttıkça alt ölçek puanı da aynı doğrultuda artış göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılığı (Cronbach alpha) Avrupalı Amerikan örnekleme Benlik Gelişimi için .58, Aileye Yönelik Hedefler İçin .68, Çinli örnekleme sırasıyla .64 ve .64 ve genel örnekleme .67 ile .67 olarak bulunmuştur. Chao ölçeğin iç tutarlılığının düşük oluşunu ölçek maddelerinin az sayıda oluşu ile ilişkilendirmektedir (Chao, 2000). Ölçek Türkiye’de Kumru (2008) tarafından kullanılmıştır. Kumru’nun (2008) çalışmasında, benlik gelişimine yönelik hedefler altölçeğinin iç güvenilirlik değeri .62, aileye yönelik hedeflerin iç güvenilirlik değeri ise .76 bulunmuştur.

Bu araştırmadan elde edilen veriler üzerinde yapılan güvenilirlik analizlerinde annelerin ilk çocukları için puanladıkları sosyalleştirme hedefleri ölçeği benlik gelişimi alt ölçeği Cronbach Alfa Katsayısı .48 bulunmuştur. Ölçeğin dördüncü maddesi olan çocuğun “Araştırmacı ve meraklı olması” özelliğinin ölçekten çıkartıldığı koşulda güvenilirlik katsayısının .60’a yükseldiği görülmektedir. Aileye

yönelik hedefler alt ölçeğinin güvenirlik düzeyine bakıldığında ise .66 Cronbach Alfa katsayısıyla nispeten daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir. Bu alt ölçekte de çocuğun “Yaşlılara saygılı olması” maddesi çıkartıldığında bu örnekleme güvenirlik düzeyi .74’a yükselmektedir.

Babaların ilk çocukları ile ilgili sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri üzerinden güvenirlik analizi yapıldığında Benlik Gelişimi hedefleri ölçeğinin .60 Cronbach Alfa ile düşük bir güvenirlik puanına sahip olduğu görülmektedir. Bu grupta da annelerde olduğu gibi çocuğun “Araştırmacı ve meraklı olması”na yönelik madde çıkartıldığında ölçeği güvenirlik düzeyi .66 ile oldukça güvenilir olarak tanımlanabilecek bir noktaya ulaşmaktadır. Aileye Yönelik hedeflerde ise .66 ile daha yüksek bir Cronbach Alfa katsayısına ulaşılmıştır. Bu örnekleme de anneler de olduğu gibi “yaşlılara saygılı olmak” maddesi çıkartıldığında güvenirlik katsayısı .73’e çıkmaktadır.

2. 4 İşlem

Araştırma verileri 2009 yılı Eylül-Kasım aylarında çocuklarından en az biri okul öncesi eğitime devam eden anne-babalardan toplanmıştır. Katılımcılara okul idaresinin izni alınarak anasınıfını öğretmenleri aracılığıyla ulaşılmıştır. Anketler her bir katılımcı için ayrı ayrı dosyalanmıştır. İlk olarak demografik bilgi formu, ikinci olarak bireycilik – toplulukçuluk ölçeği ve son olarak sosyalleştirme hedefleri ölçeği numaralandırılarak hazırlanmıştır. Araştırmaya katılmayı kabul edenlere anketler dağıtılmıştır. Anne-babalar anketleri cevaplayıp yine anasınıfı öğretmenleri aracılığı ile teslim etmişlerdir.

2. 5 Veri Analizi

Araştırmada anne – babaların, bireyci – toplulukçu kültürel değer düzeylerine göre çocuklarına ilişkin sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin değişip değişmediğini analiz etmek için öncelikle kültürel yönelim değişkeni kategorik değişkene dönüştürülmüştür. Yatay toplulukçuluk, dikey toplulukçuluk, yatay bireycilik ve dikey bireycilik değişkenleri ortalama ve standart sapma puanları hesaplanmıştır. Annelerin yatay bireycilik ortalaması 37,13 (ss= 5,97), dikey

bireycilik ortalaması 25,81 (ss= 5,84), yatay toplulukçuluk ortalaması 39,25 (ss= 5,14) ve dikey toplulukçuluk ortalaması 36,61 (ss= 4,49) bulunmuştur. Babaların yatay bireycilik ortalaması 37,04 (ss= 5,72), dikey bireycilik ortalaması 26,89, yatay toplulukçuluk ortalaması 38,99 (ss= 5,55) ve dikey toplulukçuluk ortalaması 36,48 (4,26) olarak hesaplanmıştır.

Bu ortalama ve standart sapma puanları kullanılarak, kültürel değer yönelimleri dört düzeye ayrılmıştır. Sonrasında bu dört kategoriye göre sosyalleştirme hedeflerini karşılaştırmadan önce, her bir kategoride yer alan katılımcılar normal dağılım gösterip göstermediklerinin belirlenmesine yönelik olarak betimsel istatistik analizi ile normallik testine tabi tutulmuşlardır. Kategorilerde yer alan katılımcıların normal dağılım göstermediğinin belirlenmesi üzerine, parametrik olmayan testlerde varyans analizi yöntemi olarak Kruskall-Wallis testi kullanılmıştır. Anne – babaların çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri, her bir kültürel değer yönelimi için belirlenmiş olan kategoriler üzerinden karşılaştırılmıştır.

Araştırmanın amaçları arasında yer alan anne – babalar arasındaki sosyalleştirme hedefleri farklılıklarının belirlenmesine yönelik olarak da, katılımcı sayıları normal dağılım göstermeye yeterli olduğundan parametrik testlerde eşleştirilmiş örneklemler için t – testi kullanılmıştır.

Anne-babaların eğitim kategorilerine göre sosyalleştirme hedefleri, kültürel değer kategorilerinde olduğu gibi parametrik olmayan testlerde Kruskall – Wallis yöntemi ile analiz edilmiştir.

Sosyalleştirme hedeflerinin çocuğun cinsiyetine göre değişip değişmediğini belirlemeye yönelik olarak da parametrik testlere bağımsız örneklemler için t – testi kullanılmıştır.

Araştırmada ele alınan problem cümlelerinden bir diğeri de çocukların doğum sırasına göre sosyalleştirme hedeflerinin değişip değişmediğidir. Bu doğrultuda çocukların doğum sırasına göre sosyalleştirme hedefleri parametrik olmayan testlerde Kruskall – Wallis yöntemi ile analiz edilmiştir.

3. BÖLÜM

BULGULAR

Bu araştırmada öncelikli olarak, anne – babaların kültürel değer yönelimlerine göre çocuklarıyla ilgili sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri incelenmektedir. Ayrıca anne – babaların eğitim düzeyi ve çocukların cinsiyeti, doğum sırası gibi özellikler sosyalleştirme hedeflerinde farklılığa yol açabilecek bağımsız değişkenler olarak ele alınmaktadır.

Araştırmanın hedefleri doğrutusunda katılımcılara uygulanan Bireycilik-Toplulukçuluk Ölçeğinin Yatay ve Dikey Boyutları dört kategori olarak belirlenmiştir. Katılımcılar her bir alt ölçek için dört farklı kategoriye ayrılmış ve bu gruplar üzerinden anne babaların sosyalleştirme hedefleri karşılaştırılmıştır.

Öncelikle annelerin dikey toplulukçuluk kültürel eğilimlerine göre ilk çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerine bakıldığında aileye yönelik hedeflerde bu kültürel eğilimin annelerde az ya da çok oluşuna göre Tablo 5’te görüldüğü gibi bir farklılaşmaya rastlanmamıştır ($\chi^2 (3) = 4.49, p > .05$). Benlik gelişimine yönelik hedeflerde en düşük düzeyde dikey toplulukçuluk kültürel değer yönelimine sahip anneler ile en yüksek düzeyde dikey toplulukçuluk kültürel yönelimine sahip anneler arasında anlamlı bir farklılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bulguya göre yüksek dikey toplulukçuluk eğilimi olan annelerin ($M = 19.1$), benlik gelişimine yönelik hedeflerdeki ortalama puanları düşük eğilim gösterenlerden ($M = 17.8$) daha yüksektir ($\chi^2 (3) = 4.54, p < .05$).

Tablo 5

Annelerin Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	35	17.8	2.37	4.54	.04	13.2	2.23	4.49	.16
2	61	18.3	1.52			13.9	1.40		
3	110	18.6	1.49			14.1	1.31		
4(EnYüksek)	22	19.1	1.20			14.4	1.00		

Babaların dikey toplulukçuluk kültürel değer yönelim kategorilerine göre sosyalleştirme hedefleri karşılaştırıldığında hem benlik gelişimi hem de aileye yönelik hedeflerinin anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Benlik gelişimi hedefleri yüksek düzeyde dikey toplulukçuluk eğilimi gösteren babalarda (M= 19.3) annelere benzer şekilde düşük düzeyde olanlardan (M= 17.7) daha yüksektir ($\chi^2 (3)= 17.09, p < .001$).

Aileye yönelik hedeflerde de yüksek dikey toplulukçuluk eğilimine sahip olanlar (M= 14.4) düşük düzeyde bu eğilimi (M= 12.9) gösterenlere kıyasla anlamlı olarak daha yüksek ortalama puanlara sahiptirler ($\chi^2 (3)= 11.37, p < .01$). Babaların dikey toplulukçuluk kültürel değer kategorilerine göre çocuklarına yönelik sosyalleştirme hedefleri Tablo 6’da verilmektedir.

Tablo 6
Babaların Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	33	17.7	2.18	17.09	.001	12.9	2.39	11.37	.010
2	69	18.0	1.92			13.3	1.80		
3	92	18.3	1.64			13.9	1.61		
4(EnYüksek)	34	19.3	.98			14.4	.85		

Tablo 7’de görüldüğü gibi yatay toplulukçuluk eğilimlerine göre annelerin ilk çocukları hakkında sahip oldukları aileye yönelik sosyalleştirme hedeflerinde anlamlı bir bulguya rastlanmamıştır ($\chi^2 (3)= 4.93, p > .05$). Benlik gelişimine yönelik hedefler ise, annelerin yatay toplulukçuluk eğilimlerine göre farklılaşmaktadır. Bulguya göre, en yüksek düzeyde yatay toplulukçuluk eğilimine sahip anneler (M= 19.0), en düşük düzeyde bu eğilimi gösterenlere (M=17.8) kıyasla benlik gelişimi hedeflerinde daha yüksek puanlara sahiptirler ($\chi^2 (3)= 11.45, p < .01$).

Tablo 7

Annelerin Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler				
	N	X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	44	17.8	2.24	11.45	.009	13.9	1.75	4.93	.17
2	65	18.3	1.45			13.7	1.55		
3	87	18.6	1.37			14.0	1.26		
4(EnYüksek)	32	19.0	1.69			14.1	1.72		

Babaların yatay toplulukçuluk kategorilerine göre ilk çocukları için sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin her iki alt ölçekte de anlamlı olarak farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır. Tablo 8'e göre yüksek düzeyde yatay toplulukçuluk kültürel eğilimi gösteren babalar ile (M= 19.4), düşük düzeyde bu eğilime sahip olanlar arasında ((M=17.5) benlik gelişimi hedeflerinde anlamlı bir farklılaşma vardır (χ^2 (3)= 22.21, p< .001). Aileye yönelik hedeflerde de benzer şekilde daha yüksek yatay toplulukçuluk eğilimine sahip babalar (M= 14.2), daha düşük olanlara kıyasla (M= 13.3) ilgili hedeflerde birbirilerinden anlamlı olarak farklı ortalama puanlara sahiptirler (χ^2 (3)= 8.35, p< .05).

Tablo 8

Babaların Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler				
	N	X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	32	17.5	2.40	22.21	.001	13.3	2.15	8.35	.039
2	60	17.8	1.66			13.4	1.66		
3	106	18.4	1.68			13.7	1.68		
4(EnYüksek)	30	19.4	1.04			14.2	1.76		

Annelerin dikey bireycilik kültürel yönelimleri ise benlik gelişimi hedeflerinde bir farklılaşmaya yol açmazken (χ^2 (3)= 6.93, p> .05), aileye yönelik hedeflerdeki ortalama puanlar daha yüksek dikey bireycilik eğilimi gösteren

annelerde (M= 14.2), daha düşük dikey bireycilik eğilimlerine sahip olanlara kıyasla daha yüksektir ($\chi^2 (3)=17.9, p< .001$). Annelerin dikey bireycilik kültürel değer yönelimi düzeylerine göre sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 9

Annelerin Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıklarının Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	30	18.2	1.82	6.93	.07	13.7	1.72	17.9	.000
2	76	18.2	1.99			13.5	1.58		
3	91	18.5	1.38			14.2	1.67		
4(EnYüksek)	31	19.1	1.23			14.2	1.67		

Babaların dikey bireycilik eğilimleri ise Tablo 10’da görüldüğü gibi hem benlik gelişimi hem de aileye yönelik hedefler üzerinde etkilidir. Dikey bireycilik hedef yönelimleri yüksek olan babaların hem benlik gelişimi ($\chi^2 (3)= 10.20, p< .05$) hem de aileye yönelik hedefleri ($\chi^2 (3)= 13.95, p< .01$) diğer kategorilere göre anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 10

Babaların Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	37	18.0	1.80	10.20	.017	13.2	1.94	13.95	.003
2	68	17.9	2.07			13.3	1.79		
3	86	18.4	1.69			13.8	1.80		
4(EnYüksek)	37	19.0	1.23			14.3	1.21		

Annelerin yatay bireycilik kültürel değer yönelim düzeylerine bakıldığında aileye yönelik hedeflerde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($\chi^2 (3)= .019, p> .05$). Benlik gelişimi hedeflerinde ise yüksek yatay bireyci kültürel eğilimlere sahip anneler (M= 19.1), düşük yatay bireyci eğilime sahip olanlara kıyasla (M= 17.8)

anlamli olarak daha yuksek ortalama puanlara sahiptirler ($\chi^2 (3)= 12.87, p< .01$). Bu bulgular Tablo 11’de yer almaktadır.

Tablo 11

Annelerin Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	40	17.8	2.30	12.87	.005	14.0	1.44	.019	.999
2	78	18.3	1.42			13.9	1.57		
3	77	18.6	1.46			14.0	1.21		
4(EnYüksek)	33	19.1	1.52			13.7	2.06		

Babaların ilk çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinden aileye yönelik olanların yatay bireycilik kültürel yönelimlerine göre farklılaşmadığı ($\chi^2 (3)= 2.95, p> .05$), benlik gelişimi hedeflerinin ise en yüksek düzeyde yatay bireycilik eğilimi gösteren grupta (M= 19.0), en düşük eğilimi gösteren gruba kıyasla (M= 17.6) anlamlı olarak daha yüksek olduğu ($\chi^2 (3)= 17.65, p< .001$) Tablo 12’de görülmektedir.

Tablo 12

Babaların Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	42	17.6	2.22	17.65	.001	13.5	1.56	2.95	.399
2	79	18.0	1.79			13.7	1.79		
3	69	18.7	1.51			13.7	1.71		
4(EnYüksek)	38	19.0	1.39			13.8	2.10		

Anne ve babalarda ilk çocuklar hakkında sahip olunan sosyalleştirme hedeflerinin kültürel değer yönelimlerine göre karşılaştırmasına benzer şekilde, ikinci çocuklara ilgili sosyalleştirme hedefleri de kültürel değer düzeylerine göre anne babalar için ayrı ayrı ele alınmıştır. Tablo 13’te yer alan bulgulara göre annelerin dikey toplulukçuluk kültürel değer yönelimi kategorilerinde ikinci

çocukları hakkında sahip oldukları benlik gelişimi ($\chi^2 (3)= 1.21, p> .05$) ve aileye yönelik sosyalleştirme hedefleri ($\chi^2 (3)= .34, p> .05$) farklılaşmamaktadır.

Tablo 13

Annelerin Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	12	17.9	2.37	1.21	.74	13.9	2.10	.34	.95
2	28	18.5	1.52			14.1	1.34		
3	51	18.6	1.49			14.1	1.34		
4(EnYüksek)	12	19.0	1.20			14.3	1.23		

Babalardan, dikey toplulukçuluk kültürel değerleri daha yüksek olanların (M= 19.4), daha düşük düzeyde bu eğilimi gösterenlere (M= 17.9) kıyasla benlik gelişimi hedeflerinde anlamlı olarak daha yüksek ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur ($\chi^2 (3)= 8.95, p<.05$). Aileye yönelik hedeflerde ise anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 (3)= .61, p> .05$). İlgili bulgular Tablo 14'te verilmektedir.

Tablo 14

Babaların Dikey Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	13	17.9	1.80	8.95	.03	14	1.22	.61	.89
2	34	18.2	2.22			13.7	1.82		
3	41	18.2	1.55			14	1.53		
4(EnYüksek)	15	19.4	1.06			14.4	.82		

Yatay toplulukçuluk kültürel değer yönelim düzeylerine göre Tablo 15'te görüldüğü gibi, annelerin ikinci çocukları hakkında benlik gelişimine yönelik sosyalleştirme hedefleri farklılaşmamaktadır ($\chi^2 (3)= 3.46, p> .05$). Aileye yönelik hedeflerde de anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır ($\chi^2 (3)= 4.32, p> .05$).

Tablo 15

Annelerin Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (En Düşük)	21	18.3	1.62	3.46	.32	13.9	1.91	4.32	.22
2	28	18.3	1.59			13.9	1.52		
3	38	18.6	1.48			14.0	1.26		
4(En Yüksek)	16	19.0	1.75			14.8	.40		

Tablo 16’da verilen bulgularda görüldüğü gibi annelere benzer şekilde babalarda da aileye yönelik hedeflerde anlamlı bir farklılaşma bulunmamaktadır (χ^2 (3)= 5.36, $p > .05$). Benlik gelişimine yönelik hedeflerde ise yüksek düzeyde yatay toplulukçuluk eğilimi gösteren grupta (M= 19.6), düşük eğilim gösteren gruba kıyasla (M= 18) anlamlı olarak daha yüksek ortalama puanları göze çarpmaktadır (χ^2 (3)= 14.08, $p < .01$).

Tablo 16

Babaların Yatay Toplulukçuluk Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	11	18	2.28	14.08	.003	14.1	1.66	5.36	.147
2	30	17.6	1.99			13.5	1.75		
3	50	18.5	1.58			14	1.45		
4(EnYüksek)	12	19.6	.77			14.7	.45		

Annelerin dikey bireycilik kültürel değer yönelimi düzeylerinin ikinci çocuklarına ilişkin benlik gelişimi hedefleri üzerinde etkili olmadığı (χ^2 (3)= .57, $p > .05$), aileye yönelik hedeflerinse yüksek düzeyde dikey bireycilik eğilimi gösterenler tarafından (M= 14.8), düşük dikey bireyci eğilimlere sahip olanlara kıyasla (M= 13.4) anlamlı olarak daha yüksek ortalama puana sahip özellikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır (χ^2 (3)= 22.97, $p < .001$). İlgili bulgular tablo 17’de verilmektedir.

Tablo 17

Annelerin Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	17	18.2	1.99	.57	.90	13.4	2.21	22.97	.000
2	34	18.7	1.48			13.6	1.19		
3	42	18.5	1.50			14.6	1.07		
4(EnYüksek)	10	18.6	1.57			14.8	.42		

Tablo 18’de görüldüğü gibi babaların da ikinci çocuklarıyla ilgili benlik gelişimi sosyalleştirme hedeflerinde dikey bireycilik değerlerine göre farklılaşmadıkları ($\chi^2 (3)= 1.47, p> .05$), aileye yönelik hedeflerde ise yüksek düzeyde dikey bireyci kültürel değerlere sahip olanların (M= 14.5), daha düşük düzeyde bu eğilime sahip olanlara (M= 13.2) kıyasla anlamlı olarak bu hedefleri daha çok onayladıkları görülmektedir ($\chi^2 (3)= 16.39, p< .001$).

Tablo 18

Babaların Dikey Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	15	18.2	1.75	1.47	.68	13.2	1.97	16.39	.001
2	35	18.1	2.00			13.4	1.73		
3	37	18.3	1.84			14.5	.95		
4(EnYüksek)	16	18.8	1.42			14.5	.72		

Annelerin yatay bireycilik kültürel değer yönelimlerinin ilk çocuklardaki durumdan farklı olarak ikinci çocukları hakkındaki benlik gelişimi ($\chi^2 (3)= 3.33, p> .05$) ve aileye yönelik ($\chi^2 (3)= 3.25, p> .05$) sosyalleştirme hedeflerini etkilemediği Tablo 19’da görülmektedir.

Tablo 19

Annelerin Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	21	18.6	1.65	3.33	.34	13.9	1.32	3.25	.35
2	37	18.2	1.53			13.9	1.83		
3	28	18.7	1.50			14.2	1.16		
4(EnYüksek)	16	19.0	1.26			14.6	.60		

Tablo 20’de görüldüğü gibi babalarda da annelere benzer şekilde ikinci çocuklarla ilgili aileye ($\chi^2 (3)= 3.77, p> .05$) ve benlik gelişimine ($\chi^2 (3)= 3.47, p> .05$) yönelik sosyalleştirme hedeflerinin yatay bireycilik kültürel değer yönelimlerine göre farklılaşmadığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 20

Babaların Yatay Bireycilik Kültürel Değer Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	χ^2	p	X	ss	χ^2	p
1 (EnDüşük)	16	18.1	1.70	3.47	.32	14	1.41	3.77	.28
2	41	18.0	2.12			13.8	1.59		
3	35	18.6	1.49			13.9	1.64		
4(EnYüksek)	11	18.9	1.57			14.7	.64		

Araştırmanın hedeflerinden biri de çocuklar hakkında sahip olunan sosyalleştirme hedefleri ile ilgili anne-babalar arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığıdır. Tablo 21’de verilen bulgulara göre benlik gelişimine yönelik hedefler ilk çocuklarda iki ebeveyn arasında farklılaşmazken [$t (227)= 1.412, p> .05$], aileye yönelik hedeflerde annelerin anlamlı olarak daha yüksek ortalama puanlara sahip oldukları [$t (227)= 2.63, p < .01$] sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 21

Anne-Babaların İlk Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması (Eşleştirilmiş Örneklemli T-Testi Sonuçları)

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	t	p	X	ss	t	p
Anne	228	18.4	1.67	1.41	.15	13.9	1.51	2.63	.009
Baba	228	18.3	1.80			13.6	1.77		

İkinci çocuklarda ise Tablo 22’de verilen bulgularda iki grup arasındaki farklılık hem benlik gelişimi [$t(102) = 1.23, p > .05$] hem de aileye yönelik hedeflerde [$t(102) = .95, p > .05$] anlamlı düzeye ulaşmamıştır.

Tablo 22

Anne-Babaların İkinci Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması (Eşleştirilmiş Örneklemli T-Testi Sonuçları)

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		X	ss	t	p	X	ss	t	p
Anne	103	18.5	1.57	1.23	.220	14.1	1.42	.95	.34
Baba	103	18.3	1.81			13.9	1.51		

Araştırma problemlerinden bir diğeri anne-babaların eğitim kategorilerine göre çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinin farklılaşp farklılaşmadığıdır. Bu doğrultuda annelerin ilk çocukları ile ilgili sosyalleştirme hedefleri eğitim kategorilerine göre Kruskal-Wallis analizi ile test edilmiştir. Bulgulara göre her iki sosyalleştirme hedefi alt ölçek puanları eğitim düzeylerine göre anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Buna göre benlik gelişimi hedefleri ortalama puanlarının en çok yüksek eğitim düzeyinde ($M = 18.9$), en az düşük eğitim düzeyinde ($M = 18.2$) olduğu ve aradaki farkın anlamlı olduğu ($\chi^2(2) = 6.43, p < .05$) görülmektedir. Orta düzeyde eğitilmiş anneler sosyalleştirme hedeflerinde diğer iki grup arasında yer almaktadırlar ($M = 18.7$). Aileye yönelik hedeflerde ise en yüksek ortalama puanlar düşük eğitim düzeyindeki annelerde görülürken ($M = 14.1$), sırasıyla orta eğitim düzeyindekiler ($M = 13.9$) ve yüksek eğitim düzeyindekiler ($M = 12.8$) onu izlemektedir. Gruplar arasındaki fark Tablo 23’te görüldüğü gibi anlamlıdır ($\chi^2(2) = 12.93, p < .01$).

Tablo 23

Annelerin Eğitim Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	χ^2	p	M	ss	χ^2	p
1 (Düşük)	129	18.2	1.84	6.43	.040	14.1	1.34	12.93	.002
2 (Orta)	74	18.7	1.43			13.9	1.40		
3 (Yüksek)	25	18.9	1.09			12.8	2.13		

Babaların eğitim kategorilerine göre ilk çocuklarıyla ilgili sosyalleştirme hedeflerinde de anlamlı farklılıklara rastlanmıştır. Tablo 24'te yer alan bulgulara göre bu grupta benlik gelişimine yönelik hedeflerde en yüksek ortalama puanları orta düzeyde eğitilmiş babalarda görülmekte iken (M= 18.6), yüksek düzeydekiler (M= 18.4) ve düşük eğitim düzeyindekiler (M= 17.8) ilk grubu izlemektedir ($\chi^2 (2)= 7.39, p < .05$). Aileye yönelik hedeflerde de düşük ve orta eğitim düzeyine sahip olanlar (M= 13.9), yüksek eğitim düzeyindekilere kıyasla (M= 12.0) anlamlı olarak daha yüksek ortalama puanlara sahiptirler ($\chi^2 (2)= 21.64, p < .001$).

Tablo 24

Babaların Eğitim Kategorilerine Göre İlk Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	χ^2	p	M	ss	χ^2	p
1 (Düşük)	85	17.8	1.96	7.39	.025	13.9	1.58	21.64	.000
2 (Orta)	110	18.6	1.58			13.9	1.52		
3 (Yüksek)	32	18.4	1.93			12.0	2.24		

Annelerin eğitim kategorilerine göre ikinci çocukları hakkında sahip oldukları hem benlik gelişimi ($\chi^2 (2)= 1.63, p > .05$) hem de aileye yönelik sosyalleştirme hedefleri ($\chi^2 (2)= 2.09, p > .05$) anlamlı bir farklılık sergilememektedir ($p > .05$). İlgili bulgular Tablo 25'de verilmektedir.

Tablo 25

Annelerin Eğitim Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	χ^2	p	M	ss	χ^2	p
1 (Düşük)	60	18.3	1.62	1.63	.44	14.1	1.45	2.09	.35
2 (Orta)	35	18.7	1.54			14.1	1.36		
3 (Yüksek)	8	19	1.30			13.6	1.50		

İkinci çocuklarla ilgili babaların sosyalleştirme hedeflerinde de Tablo 26’da verilen bulgulara göre eğitim düzeyine göre benlik gelişimi ($\chi^2 (3)= 4.02, p> .05$) ve aileye yönelik hedeflerde ($\chi^2 (3)= 2.76, p> .05$) anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 26

Babaların Eğitim Kategorilerine Göre İkinci Çocuklarına İlişkin Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamaları ve Farklılıkların Kruskal-Wallis Analizine Göre Anlamlılık Düzeyleri

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	χ^2	p	M	ss	χ^2	p
1 (Düşük)	45	17.9	1.97	4.02	.13	14.0	1.55	2.76	.25
2 (Orta)	45	18.5	1.69			14.2	1.27		
3 (Yüksek)	13	18.9	1.44			13.1	1.95		

Çocuğun cinsiyetine bağlı olarak anne-babaların sahip oldukları sosyalleştirme hedeflerinde farklılık olup olmadığı bu araştırmada incelenen bir başka konudur. Yapılan T-testi sonuçlarına göre annelerin kız ve erkek çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri anlamlı bir farklılık sergilemezken [$t (225)= - 1.7, p> .05$], babaların benlik gelişimi hedeflerinin erkek çocuklarda ($M= 18.0$), kız çocuklara ($M= 18.0$) kıyasla daha yüksek ortalama puanlara sahip olduğu [$t (225)= -2.4, p< .05$] Tablo 27’de görülmektedir.

Tablo 27

İlk Çocuklar İçin Anne Babaların Kız ve Erkek Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedeflerinin T-Testi Sonuçları

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	t	p	M	ss	t	p
<i>Anne</i>									
Kız	119	18.2	1.82	-1.7	.086	13.8	1.67	-1.5	.131
Erkek	108	18.6	1.47			14.1	1.31		
<i>Baba</i>									
Kız	119	18.0	1.96	-2.4	.016	13.6	1.80	-.5	.56
Erkek	108	18.6	1.57			13.7	1.76		

Anne babaların ikinci çocukları ile ilgili sosyalleştirme hedeflerinin kız ve erkek çocuklar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını test etmek amacıyla parametrik olmayan testlerde bağımsız örneklemlili Mann-Whitney testi kullanılmıştır. Tablo 28’de yer alan bulgulara göre annelerin hem benlik gelişimi ($Z = -.49$, $p > .05$) hem de aileye yönelik hedeflerinde ($Z = -.63$, $p > .05$) çocuğun cinsiyetine göre anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Çocuğun cinsiyetine bağlı olarak babaların benlik gelişimi ($Z = -1.75$, $p > .05$) ve aileye yönelik hedeflerinde de ($Z = -1.08$, $p > .05$) istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Tablo 28

İkinci Çocuklar İçin Anne Babaların Kız ve Erkek Çocukları Hakkında Sahip Oldukları Sosyalleştirme Hedeflerinin Mann-Whitney Testi Sonuçları

	N	Benlik Gelişimi Hedefleri				Aileye Yönelik Hedefler			
		M	ss	Z	p	M	ss	Z	p
<i>Anne</i>									
Kız	40	18.4	1.63	-.49	.62	14.3	1.59	-.63	.52
Erkek	63	18.6	1.54			14.0	1.56		
<i>Baba</i>									
Kız	40	17.9	1.92	-1.75	.079	14.1	1.49	-1.08	.28
Erkek	63	18.5	1.71			13.8	1.53		

Araştırma hedefleri doğrultusunda çocuğun doğum sırasına göre anne – babaların sosyalleştirme hedeflerinde farklılık bulunup bulunmadığı Kruskal-Wallis testi ile analiz edilmiştir. Bulgulara göre annelerin ($\chi^2 (2) = .95$, $p > .05$) ve babaların ($\chi^2 (2) = 2.09$, $p > .05$) benlik gelişimine yönelik hedeflerinde çocuğun doğum

sırasına göre anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bulgular Tablo 29’da verilmiştir. Tablo 30’da verilen bulgulara göre çocuğun doğum sırası aileye yönelik hedeflerde annelerde ($\chi^2 (2)= 2.26, p> .05$) ve babalarda ($\chi^2 (2)= 4.11, p> .05$) anlamlı bir farklılığa yol açmamaktadır.

Tablo 29

Çocukların Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Benlik Gelişimine Yönelik Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması ve Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

		1. Çocuk	2. Çocuk	3. Çocuk	χ^2	p
Anne	N	228	103	13		
	X	18.4	18.5	18.0		
	ss	1.67	1.57	1.95	.95	.62
	Min.	10	14	14		
	Maks.	20	20	20		
Baba	N	228	103	13		
	X	18.3	18.3	17.1		
	ss	1.80	1.81	2.76	2.09	.35
	Min.	11	12	12		
	Maks.	20	20	20		

Tablo 30

Çocukların Doğum Sırasına Göre Anne-Babaların Aileye Yönelik Sosyalleştirme Hedefleri Ortalamalarının Karşılaştırılması ve Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

		1. Çocuk	2. Çocuk	3. Çocuk	χ^2	p
Anne	N	228	103	13		
	X	13.9	14.1	13.4		
	ss	1.51	1.42	2.06	2.26	.32
	Min.	7	8	9		
	Maks.	15	15	15		
Baba	N	228	103	13		
	X	13.6	13.9	13.1		
	ss	1.77	1.51	1.77	4.11	.12
	Min.	7	9	10		
	Maks.	15	15	15		

4. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu araştırmada anne-babaların çocuklarına ilişkin sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri, ebeveynlerin kültürel değer yönelimi ve eğitim düzeyleri ile çocukların cinsiyet ve doğum sıralarına göre ele alınmıştır. Bulgular gözden geçirildiğinde anne – babaların bireyci – toplulukçu kültürel değer yönelimi düzeylerine göre sosyalleştirme hedeflerinde farklılaştıkları görülmektedir. Buna göre yatay ve dikey toplulukçu kültürel değer yönelimi düzeyi daha yüksek olan anneler, bireyci toplumlarda önemli olduğu düşünülen benlik gelişimine yönelik sosyalleştirme hedeflerine, düşük düzeyde bu kültürel eğilime sahip olanlara kıyasla daha fazla önem vermektedirler. Bulgu Kağıtçıbaşı'nın (2000) ileri sürdüğü; toplulukçu kültürel değerlere sahip toplumlarda bireyci özelliklerin de önemsendiğine dair görüşleri desteklemektedir. Bununla birlikte özellikle dikey toplulukçu kültürel değer yönelimi tanımlaması göz önünde bulundurularak değerlendirildiğinde, çocukların benlik gelişimi hedeflerine yönlendirilmesinin annelerin yaşadığı göreceli yoksunluğun telafisi olduğu düşünülebilir. Zira dikey toplulukçu kültürel değerler, hiyerarşik bir düzen içeren toplumsal yapıya yol açmaktadır. Bu düzenin hâkim olduğu yerde de sıklıkla bireyler arasında eşitsizlik ve otoriteye itaat vardır. Yüksek dikey toplulukçu kültürel değerlere sahip anneler, kendilerini diğer grup üyelerinden daha düşük statüde algıladıklarından, çocuklarının benlik gelişimine yönelik hedeflere sahip olarak, toplumda daha iyi bir konuma gelmelerini hedeflemektedirler.

Yatay toplulukçuluk; toplumda, bireyler arasında daha eşitlikçi bir yapıya işaret etse de bulgulara göre anneler, yüksek düzeyde yatay toplulukçu değerlere sahiplerse benlik gelişimi hedeflerini daha çok önemsemektedirler. Bu durumda benlik gelişimi hedeflerinin toplulukçu kültürel değerlerin yüksek düzeyde olduğu koşulda, daha çok önemsendiği anlaşılmaktadır.

Babaların toplulukçu kültürel değer yönelimi düzeylerine göre sosyalleştirme hedeflerine bakıldığında da annelere benzer bulgulara rastlanmaktadır. Dikey toplulukçu kültürel değer yönelimleri daha yüksek olan babalar, diğer düzeydekilere

kıyasla hem benlik gelişimi hem de aileye yönelik hedefleri daha çok önemsemektedirler. Benzer şekilde, yatay toplulukçu kültürel değer yönelimlerinin yüksek olması durumunda da, benlik gelişimi hedefleri önemsenen özellikler olarak ortaya çıkmaktadır.

Anne-babalar arasında dikey bireyci kültürel değer yönelimleri yüksek olanların, daha düşük düzeyde bu kültürel eğilime sahip olanlara kıyasla aileye yönelik hedefleri daha çok vurguladıkları görülmektedir. Babalarda benlik gelişimi ortalamaları da anlamlı olarak daha yüksektir.

Bulgulara, kültürel değerler ve sosyalleştirme hedefleri arasında uyumluluk yalnızca yatay bireycilik ve benlik gelişimi hedefleri arasında ortaya çıkmaktadır. Buna göre yatay bireyci kültürel değer yönelimleri daha yüksek olan anne-babalar benlik gelişimi hedeflerinde daha yüksek ortalamalara sahip olmuşlardır. Aileye yönelik hedeflerde ise anlamlı bir farklılaşmaya rastlanmamaktadır.

Daha önceki araştırmalarda da bireyci kültürel değer yönelimlerine sahip olduğu ileri sürülen toplumlarda, benlik gelişimini destekleyen hedeflere sıklıkla rastlandığı belirtilmektedir (Chao, 2000; Dennis ve diğ., 2002; McHale ve Pearson, 2003; Miller ve Harwood, Rao, 2001). Bununla birlikte, toplulukçu kültürel değerlere sahip, orta sosyoekonomik düzeyde yaşayan bireylerin bireyci değerlerle bağlantılı olduğu düşünülen özelliklere, çocuklarının sahip olmasını önemsediklerini gösteren çok sayıda araştırma bulgusu da mevcuttur (Ataca ve Sunar, 1999; Keller ve diğ., 2005). Temelde bireyci kültürel değer yönelimleri olan bireylerin de, zaman zaman duygusal ilişki boyutuyla ilgili olarak, zaman zaman da sosyoekonomik düzeyin düşük oluşuna bağlı olarak, toplulukçu kültürün özelliklerini benimseyip, çocuklarında teşvik ettikleri görülmektedir (Harkness, Super ve Tijen, 2000; Rosenthal ve Roer-Stirier, 2001; Suizzo, 2004; Tamis-Le Monda, Wang, Koutsouvanou ve Allbright, 2002).

Bu anlamda bu araştırmadan elde edilen bulguların öncekileri destekler şekilde, anne-babaların çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerinin kültürel değer yönelimleri ile her zaman tutarlılık sergilemediği görülmektedir. Kağıtçıbaşı'nın (2000), karşılıklı duygusal bağlılık aile modelinde ileri sürdüğü gibi, şehirde yaşayan toplulukçu kültürel değerlere sahip ebeveynler, çocuklarının özerk-ilişkisel benlik geliştirmelerine zemin hazırlayacak sosyalleştirme hedeflerine sahiptirler.

Ayrıca, toplumda kültürel değerlerin farklı oranlarda bulunmasıyla ilgili olarak, Triandis ve Verma'nın (1998), ulaştığı bulguları destekler şekilde anne-babaların hem bireyci hem de toplulukçu kültürel değerlere sahip oldukları görülmektedir. Bu bulgu, bir toplumun bütünüyle bireyci ya da bütünüyle toplulukçu olarak tanımlanamayacağını, her iki değer yöneliminin de bir arada bulunabileceğini göstermektedir.

Araştırmada ele alınan bir diğer konu, sosyalleştirme hedeflerinde anne – babalar arasında bir farklılık olup olmadığıdır. Bulgulara göre, aileye yönelik hedefleri anneler, babalardan daha çok önemsemektedirler. Daha önce Cichy, Lefkowitz ve Fingerman'ın (2007), anne-babalar ve kız-erkek çocuklarla karşılaştırmalı olarak yürüttükleri bir araştırmada annelerin ve kızların daha modern ve eşitlikçi değerlere sahip olduklarına dair bulgular elde etmişlerdir. Aileye yönelik hedefler toplulukçu, dolayısıyla geleneksel değerlerle bağlantılı olduğundan, bu bulguyla çelişkili görünmektedir. Ancak daha iyi yorumlayabilmek için annelerine eğitim düzeyleri ve çocuğun cinsiyetine bağlı olarak sosyalleştirme hedeflerinde ortaya çıkan farklılıkların da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Annelerin eğitim düzeylerine göre sosyalleştirme hedeflerinde anlamlı farklılıklar görülmektedir. Yüksek eğitim düzeyindeki anneler, düşük eğitim düzeyindekilere kıyasla benlik gelişimi hedeflerini daha çok önemserken, aileye yönelik hedefler eğitim düzeyindeki artışla birlikte azalmaktadır. Bulgulara göre eğitim düzeyi daha yüksek olan anneler, çocuklarında benlik gelişimi hedeflerini, düşük eğitim düzeyindekilere kıyasla daha çok önemsemektedirler. Aileye yönelik hedefler ise, en çok düşük eğitim düzeyindeki anneler tarafından önemsenmektedir. Babalarda da, annelere benzer şekilde benlik gelişimi hedefleri yüksek eğitim düzeyinde daha çok önemsenmektedir.

Benlik gelişimi hedeflerinin, yüksek eğitim düzeyindekiler tarafından daha çok önemsenmesi, eğitim süreci sonunda anne-babaların kazandıkları mesleki statünün gerektirdiği kişilik özelliklerinin, çocuk yetiştirmede de önemli görülmesi ve çocukların yönlendirildiği hedeflere dönüşmesi ile açıklanabilir. Zira Kohn (1977) ebeveynlerin mesleklerinin gerektirdiği özelliklerin, içselleştirilmesi sonucunda, çocuk yetiştirme sürecindeki tutum ve uygulamalara ve çocuklarını yönlendirdikleri hedeflere etki edeceğini ileri sürmektedir. Bronfenbrenner'ın (1979,

1994) ileri sürdüğü ve ekso sistem olarak tanımlanan, çocuğun anne-babasının iş yaşamından etkilenmesi süreci de bu şekilde işlerlik kazanmaktadır. Bu anlamda eğitilmiş anne-babalar, mesleki statüleri gereği daha fazla inisiyatif alma, kendine güven duyma ve kendini ifade etme gibi benliğin gelişimini sağlayan özelliklere olasılıkla daha çok sahip olduklarından, çocuklarında bu tür özellikleri diğer anne-babalara kıyasla daha çok vurgulamaktadırlar.

Aileye yönelik hedeflere bakıldığında, her iki ebeveyn grubunda da düşük eğitim düzeyindekiler, yüksek ve orta düzeydekilere kıyasla bu hedefleri daha çok önemsemektedirler. Bu bulgu literatürde yer alan bulgular ile çelişmektedir. Önceki araştırmalardan elde edilen bulgular, toplulukçu eğilimlere sahip gruplarda eğitimle birlikte, bireyci değerlerin artarken, toplulukçu değerlerin, aileye ve gruba duygusal bağlılığın devam ettiğini göstermektedir (Ataca ve Sunar, 1999). Bu çelişkili bulgunun daha net anlaşılabilmesi ve açıklanabilmesi amacıyla, eğitim düzeyine göre sosyalleştirme hedefleri maddeler üzerinden analiz edilmişlerdir (Bkz. Ek-4). Elde edilen bulgulara göre eğitim düzeyi düşük anne-babalar aileye yönelik hedeflerden çocuğun aileyi onurlandırması ve en iyi öğrenciler arasında olması özelliklerine daha fazla önem vermektedirler. Yaşlılara saygılı olmak özelliğinde ise, yüksek eğitim düzeyinde olan anneler, anlamlılık düzeyi düşük olmakla birlikte, bu sosyalleştirme hedefini daha az önemsemektedirler. Babalarda, bu madde üzerinde anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Diğer bir ifadeyle, tüm eğitim düzeylerinde yaşlılara saygılı olmak önemsenen bir sosyalleştirme hedefi olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu bulgular, Kağıtçıbaşı'nın (1981) çocuğun değeri ile ilgili ileri sürdüğü ifadelerle yorumlanacak olursa, çocuğun aileyi onurlandırması ya da gururlandırması ve en iyi öğrenciler arasında olması ailenin toplum içerisindeki statüsünü artırmayı sağlayacak özellikler olarak değerlendirilebilir ve bu durum çocuğun sosyal değerine işaret etmektedir. Ayrıca toplulukçu toplumlarda çocuğun başarılı bir öğrenci olması anne-babanın çocuk yetiştirme başarısının göstergesi olarak algılanmaktadır. Araştırmalar anne-baba eğitimindeki artışla birlikte çocuktan sağlanacak ekonomik çıkar beklentisinin, dolayısıyla maddi değerinin düştüğünü, buna karşın çocuğun anne-baba için sağlayacağı psikolojik doyumun değerinin arttığını göstermektedir (Ataca ve Sunar, 1999). Bu araştırmadaki sosyalleştirme hedeflerinin, ekonomik

değerle bağlantılı olmamasına karşın, sosyal değerle bağlantılı olarak tanımlanabilecek özellikler sayesinde ailenin toplumsal statüsünü artırmaya, dolayısıyla aileye yarar sağlamaya yönelik hedeflerin öneminin eğitimle birlikte azalması psikolojik değerindeki artışa işaret etmektedir. Bu anlamda düşünüldüğünde çocuk en iyi öğrenciler arasında olmasa ve aileyi onurlandırıp, gururlandıracak bir özelliğe sahip olmasa da değerlidir. Yalnızca aile içindeki ve toplumdaki bağlılığı sürdürmeyi sağlayıcı bir hedef olarak algılanabilir olan yaşlılara saygılı olmak özelliği eğitim düzeyi yüksek babalar arasında önemini korumayı sürdürmektedir. Annelerde ise diğer özelliklere kıyasla az da olsa yüksek eğitim düzeyinde daha az önemsenen bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da, geleneksel ailelerde kadının özellikle genç kadınların statü olarak diğer aile üyelerinden daha düşük konumda yer alması ile açıklanabilir. Daha eşit bir toplumsal düzen sağlanması ve kadınların aile büyükleri ile benzer konuma sahip olmaları açısından, ailede otorite konumunda olan yaşlılara itaat ve bağlılığın azalması işlevsel bir sosyalleştirme hedefi olarak değerlendirilebilir.

Araştırma hedeflerinden bir tanesi de anne-babaların sosyalleştirme hedeflerinin çocuğun cinsiyetine göre değişip değişmediğidir. Bulgulara göre, annelerin, kız ve erkek çocukları hakkında sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri büyük ölçüde birbirinin aynısıdır ve anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu bulgu, annelerin daha eşitlikçi bir toplumsal düzen talebini yansıtmaktadır. Bununla birlikte bulgu, konuyla ilgili daha önce yapılmış araştırmalarda elde edilen, annelerin daha eşitlikçi bir yaklaşıma sahip olduğu bulgularını da destekler niteliktedir (Cichy, Lefkowitz ve Fingerman, 2007).

Babalarda ise aileye yönelik hedeflerde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, benlik gelişimi hedefleri erkek çocuklar için daha çok vurgulanan hedefler olarak ortaya çıkmaktadır. Geleneksel cinsiyet rolleri ve daha önceki araştırma bulguları, erkek çocuklarda benlik gelişimi hedeflerini ve bireysel başarıyı teşvik ederken, kız çocuklarında iyi bir anne ve eş olmaya yönelik özellikleri idealize edildiğini ileri sürmekte ve göstermektedir (Best, 2004; Kağıtçıbaşı, 1981). Bu araştırma bulgularında da, erkek çocukların kendine güvenmesi, kendini ifade etmesi, kendi gibi olması, araştırmacılık ve meraklılık özelliklerine sahip olması kız çocuklarına kıyasla daha fazla vurgulanırken, aslında toplumdaki cinsiyet ayrımı ve eşitsizliğin

sürmesi de dolaylı olarak desteklenmektedir. Bu nedenle, babaların kendilerinin ve hemcinslerinin toplumdaki ayrıcalıklı konumlarını sürdürmeye yönelik olarak, benlik gelişimine yönelik hedefleri erkek çocuklarında daha çok önemsemektedirler.

Anne-babaların çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedeflerine, çocuğun doğum sırasına göre bakıldığında, anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamaktadır. Bu bulguda anne-babaların orta sosyoekonomik düzeye sahip olmalarının etkili olması olasıdır. Çünkü daha önceki araştırmalarda (Behrman, 1988; Aktaran: Kalil ve De Leire, 2004) kırsal kesimde ilk çocukların farklı hedeflerle ayrıcalıklı bir konumda yetiştirildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sosyoekonomik düzeyin yanı sıra, sosyalleştirme hedefleri ölçeğinin ilk, ikinci ve üçüncü çocukla için ard arda verilmiş olmasının sosyal beğenirlik etkisini ortaya çıkartmış olabileceği düşünülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, anne-babaların bireyci-toplulukçu kültürel değer yönelimi ve eğitim düzeylerine göre, çocuklarına ilişkin sahip oldukları sosyalleştirme hedefleri incelenmiştir. Bununla birlikte sosyalleştirme hedefleri, çocuğun cinsiyeti ve doğum sırasına göre de ele alınmıştır. Betimsel nitelikli bu araştırmada, elde edilen veriler normal dağılım göstermeyen gruplarda amaçlara göre, Kruskal-Wallis yöntemiyle analiz edilmiştir.

Araştırmadan elde edilen bulgular, bir toplumda bireyci-toplulukçu kültürel değer yönelimlerinin aynı anda farklı düzeylerde var olabildiğini göstermektedir. Ayrıca bireyci-toplulukçu kültürel değerlerle bağlantılı olan sosyalleştirme hedefleri özerk-ilişkisel benliğin oluşumuna zemin hazırlayacak şekilde vurgulanmaktadır. Bununla birlikte sosyalleştirme hedefleri anne-babanın eğitim düzeyinden etkilenmektedir. Yüksek eğitim düzeyindeki anne-babalar benlik gelişimi hedeflerini daha çok önemserken, düşük eğitim düzeyindeki anne-babalar aileye yönelik hedefleri daha çok önemsemektedirler. Çocuğun cinsiyetine bağlı olarak annelerde anlamlı bir farklılığa rastlanmazken, babaların benlik gelişimi hedeflerini erkek çocuklarında daha çok önemsedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çocukla ilgili bir değişken olarak, doğum sırasına göre ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bununla birlikte bu bulguların, araştırma örneklemini oluşturan katılımcı grubuyla sınırlı olduğunu belirtmek gerekir. Farklı sosyoekonomik düzeylerden gelen ebeveynlerle yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, daha farklı bulguların elde edilmesi ile sonuçlanabileceği gibi konunun anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca, bu araştırmada benlik gelişimi ve aileye yönelik sosyalleştirme hedefleri, kullanılan ölçekte yer alan maddelerle sınırlıdır. Niteliksel yöntemle yapılacak çalışmalar, kültüre özgü, daha geniş sosyalleştirme hedeflerinin elde edilmesinde etkili olacaktır. Bunun yanı sıra, çocukların doğum sırası gibi özelliklerine bağlı olarak, anne-babaların sosyalleştirme hedeflerinde ortaya çıkması muhtemel farklılıkların niteliksel yöntemlerle ifade edilmesi olasıdır.

KAYNAKÇA

- ARIKAN, G.: 1988 “Kırsal Kesimde Kadın Olmak”, **Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi**, 5 (2) 1-16.
- ASSADİ, S. M., ZOKAEİ, N., KAVİANİ, H., MUHAMMADİ, M. R., GHALELİ, P., GAHARİ, M. R. ET. AL.: 2007 “Effect of sociocultural context and parenting style on Scholastic Achievement among Iranian adolescents”, **Social Development**, 16 (1), 169-180.
- ATACA, B., SUNAR, D.: 1999 “Continuity and Change in Turkish Urban Family Life”, **Psychology Developing Societies**, 11, 77-90.
- AYSEV, A.: 1992 “İntihar Girişimi Olan Çocuklarda Yaşam Olayları”, **Kriz Dergisi**, 1 (1), 17-21.
- BANK, L., FORGATCH, S., PATTERSON, G., FETROW, R. : 1993 “Parenting Practices of Single Mothers: Mediators of Negative Contextual Factors”, **Journal Of Marriage and the Family**, 55 (2), 371-384.
- BARAL, I.:1994 “Majör Depresyon Tanısı Alan Hastalarda Kardeşler Arası Doğum Sırasının İrdelenmesi”, **NöroPsikiyatri Arşivi**, 31 (1), 20-23.
- BAUMRİND, D.: 2005 “Patterns of Parental Authority and Adolescent Autonomy”, **New Direction For Child and Adolescent Development**, 108, 61-69.
- BEHRMAN, J.R., TAUBMAN, P.:1986 “Birth Order, Schooling, and Earnings”, **Journal of Labor Economics**, 4 (3), 121-145.

- BELMONT, L., MAROLLA, F.A.: 1973 “Birth Order, Family Size, and Intelligence”, **Science**, 182 (4117), 1096-1101.
- BEMPECHAT, J., GRAHAM, S. E., JIMENEZ, N. V.: 1999 “The Socialization of Achievement in Poor and Minority Students”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 30 (2), 139-158.
- BEST, D.L.: 2004 “Gender Roles in Childhood and Adolescence”, içinde Gielen, U. P., Roopnarine, J. L. (Ed.) *Childhood and Adolescence: Cross-cultural Perspectives and Applications*. Westport: Greenwood Publishing Group. 109-228.
- BLAKE, J.: 1981 “Family Size and the Quality of Children”, **Demography**, 18 (4), 421-442.
- BORNSTEIN, M.H., LEACH, D.B., HAYNES, O.M.: 2004 “Vocabulary competence in first and secondborn siblings of the same chronological age”, **J. Child Lang.**, 31 855-873.
- BRONFENBRENNER, U. :1979 “The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design”, Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press
- BRENFENBRENNER, U.: 1994 “Ecological Models of Human Development”, **International Encyclopedia of Education**, 3 (2), 1643-1647.
- CARLO, G., ROESCH, S.C., KNOGHT, G.P., KOLLER, S.H.: 2001 “Between –or within – Culture Variation? Culture Group as a Moderator of the Relations Between Individual Differences and Resource Allocation Preferences” **Applied Developmental Psychology**, 22 559-579.

- CHAO, R. K.: 2000 "The Parenting of Immigrant Chinese and European American Mothers: Relations Between Parenting Styles, Socialization Goals, and Parental Practices", **Journal of Applied Developmental Psychology**, 21 (2). 233-248
- CONDY, S.M.,
CONDY, J.C.,
POGATSHNIK, L. W.:
1983 "Sex Differences: A Study of the Ear of the Beholder", **Sex Roles**, 9 (6), 697-704.
- CONGER, R.D.,
DONELLAN, M.B.: 2007 "An Interactionist Perspective on the Socioeconomic Context of Human Development", **Annu.Rev.Psychol.**, 58 175-199.
- CURTNER-SMITH, M.
E., BENNET, T.L. &
O'REAR, M.R.: 1995 "Fathers' Occupational Conditions, Values of Self Direction and Conformity, and Perceptions of Nurturant and Restrictive Parenting in Relation Young Children Depression and Agression", **National Council on Family Relations**, 44 (3), 299-305.
- DARLING, N.,
STEINBERG, L.: 1993 "Parenting Style as Context: An Integrative Model", **Psychological Bulletin**, 113 (3), 487-496.
- DEKOVIC, M., GERRIS,
J.M.: 1992 "Parental Reasoning Complexity, Social Class, and Child-Rearing Behaviors", **Journal of Marriage and the Family**, 54 (675-685).
- DENNIS, T. A., COLE
P.M., ZAHN-WAXLER,
C., MIZUTA, I. (2002 "Self in Context: Autonomy and Relatedness in Japanese and U.S. Mother-Preschooler Dyads", **Child Development**, 73 (6), 1803-1817.
- DIELH, C., KOEING, M.,
RUCKDESCHEL, K.:
2009 "Religiosity and gender equality: comparing natives and Muslim migrants in Germany" **Ethnic and Racial Studies**, 32 (2), 278-301.

- DOST, A., ÇITLAK, B., YAĞMURLU, B. ve LEYENDECKER, B.: 2006 “Türk Annelerin Çocuklarına İlişkin Uzun Süreli Sosyalleştirme Hedefleri: Annelerin Eğitim Durumunun Sosyalleşme Hedeflerine Etkisi”, 14. Ulusal Psikoloji Kongresinde Sunulmuş Serbest Bildiri. 6-8 Eylül. Hacettepe Üniversitesi: Ankara
- DORNBUSCH, S. M., RITTER, P.L., LEIDERMAN, P.H., ROBERTS, D. F., FRALEIGH, M. J.: 1987 “The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance”, **Child Development**, 58, 1244-1257.
- DUNCAN, G.J. & MAGNUSAON, K.: 2001 “Off with Hollingshead: Socioeconomic Resources, Parenting, and Child Development”, içinde M. Bornstein and R. Bradley (Eds.) Socioeconomic Status, parenting, and child development. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- EDWARD, C. E., KNOCHE, L., AUKRUST, V., KUMRU, A., KIM, M.: 2005 “Parental Ethnotheories of Child Development: Looking Beyond Independence and Individualism in American Belief Systems” Understanding People in Context. 141-162.
- EVANS, G., GONELLA, C., MARCYNYSZYN, L., GENTILE, L., SALPAKER, N.: 2005 “The Role of Chaos in Poverty and Children’s Socioemotional Adjustment” **Psychological Science**, 16 (7), 560-565.
- GECAS, V. & NYE, F.I.: 1974 “Sex and Class Differences in Parent-Child Interaction: A Test of Kohn’s Hypothesis”, **Journal of Marriage and the Family**. 742-749.
- GEÇTAN, E.:2000 **Psikanaliz ve Sonrası**, Remzi Kitabevi: İstanbul

- GERRIS, J.R.,
DEKOVIC, M.,
JANSSENS, J.: 1997 “The Relationship Between Social Class and Childrearing Behaviors: Parents’ Perspective Taking and Value Orientations”, **Journal of Marriage and the Family**, 59 (834-847).
- GIBBONS, J.L.,
HAMBY, B.A.,
DENNIS, W.D.: 1997 “Researching Gender-Role Ideologies Internationally and Cross-Culturally”, **Psychology of Women Quarterly**, 21 151-170.
- GIDDENS, A.: 2000 **Sosyoloji**, Özel, A. ve Güzel, C. (çev.) Ankara: Ayraç Yayınevi
- GÖREGENLİ, M.: 1997 “Individualist-Collectivist Tendencies in a Turkish Sample”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 28 (6), 787-794
- GÜNGÖR, D.,
BORNSTEIN, M.H. :
2009 “Gender, Development, Values, Adaptation, and Discrimination in Acculturating Adolescent: The Case of Turk Heritage Youth Born and Living in Belgium”, **Sex Roles**, 60 537-548.
- HAKTANIR, G.,
BARAN, G.: 1998 Gençlerin Benlik Saygısı Düzeyleri ile Anne Baba Tutumlarını Algılamalarının İncelenmesi. **Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi**, 5 (3), 134-141.
- HARKNESS, S., SUPER,
C.H., TIJEN, N.: 2000 “Individualism and the “Western Mind” Reconsidered: American and Dutch Parents’ Ethnotheories of the Child” **New Directions for Child and Adolescent Development**, (87) 23-39.
- HART, B., RISLEY, T.R.: 1992 “American Parenting of Language-Learning Children: Persisting Differences in Family-Child Interactions Observed in Natural home Environments”, **Developmental Psychology**, 28 (6), 1096-1105.

- HARWOOD, R.L.,
YALÇINKAYA, A.,
CITLAK, B.,
LEYENDECKER, B.:
2006
- “Exploring the Concept of Respect Among Turkish and Puerto Rican Migrant Mothers”, **New Directions for Child and Adolescent Development**, 11 9-23.
- HASTING, P.D.,
COPLAN, R.: 1999
- “Conceptual and Empirical Links Between Children’s Social Spheres: Relating Maternal Beliefs and Preschoolers’ Behaviors with Peers”, **New Direction for Child and Adolscent Development**. 86 43-59.
- HORTAÇSU, N.: 1998
- Grup İçi ve Gruplar Arası Süreçler**. Ankara: İmge Yayınevi
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1981
- Çocuğun Değeri: Türkiye’de Değerler ve Doğurganlık**. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- KAGITCIBASI, Ç.: 1997
- Individualism and Collectivism. Jerry, J.B., Segal, M.H., Kagitcibasi, C. (Ed.) **Handbook of Cross-Cultural Psychology: Social Behavior and Application**.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 1999
- “Kültür ve Benlik”, **Yeni İnsan ve İnsanlar**. İstanbul: Evrim Yayınları, 359-368.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2000
- Kültürel Psikoloji: Kültür Bağlamında İnsan ve Aile**. İstanbul: Evrim Yayınları.
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.,
KUŞDİL, M. E.: 2000
- “Türk Öğretmenlerinin Değer Yönelimleri ve Schwartz Değer Kuramı”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 15 (45), 59–76.
- KAGITCIBASI, C.: 2005
- “Autonomy and Relatedness in Cultural Context: Implication for Self and Family”, **Journal of Cross Cultural Psychology**, 36 403-421.

- KAĞITÇIBAŞI, Ç.: 2007 **Family, Self, and Human Development Across Cultures: Theory and Application**, London: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers
- KALIL, A., & DA LEIRE, T. C.: 2004 **Family Investment in Children Potential: resources and parenting behaviors that promote success.**
- KARAKITAPOĞLU-AYGÜN, Z.: 2004 “Self, identity, and emotional well-being among Turkish university students”, **Journal of Psychology**, 138 (5), 457-78.
- KELLER, H., PAPALIGOURA, Z., KUENSEMULLER, P., VOELKER, S., PAPAELIOU, C., LOHAOUS, A., ET AL.: 2003 “Concepts of Mother-Infant Interaction in Greece and Germany”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 34 (6), 677-689.
- KELLER, H., BORKE, J., YOVSİ, R., LOHAUS, A., JENSEN, H.: 2005 “Cultural Orientations and Historical Changes as Predictors of Parenting Behavior”, **International Journal of Behavioral Development**, 29 (3), 229-237.
- KELLER, H., LAMM, B., ABELS, M., YOVSİ, R., BORKE, J., JENSEN, H., ET AL.: 2006 “Cultural Models, Socialization Goals, and Parenting Ethnotheories: A Multicultural Analysis”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 37 (2), 155-172.
- KEŞLİ, Y.: 2009 The Impact of Birth Order and Gender on Pragmatic Development of Turkish Children in L1 Acquisition. **Yayımlanmamış Doktora Tezi**. Konya: Selçuk Üniversitesi.
- KOHLMANN, A.: 2002 **Fertility Intentions in a Cross-Cultural View: The Value of Children Reconsidered.** 1-35

- KOHN, M. L.: 1977 Social Class and Parental Values-The Washington Study. içinde **Class and Conformity** (2nd ed.) 17-38. Chicago: The University of Chicago Press.
- KOHN, M. L.: 1979 The Effect of Social Class on Parental Values and Practices. D.Reiss & A. Haward. (Ed.) **The American Family, Dying or Developing** (2nd ed.) (45-68). Plenum Pres.
- KUEBLI, J., FIVUSH, R.: 1992 “Gender Differences in Parent-Child Conversation About Past Emotions”, **Sex Roles**, 27 (11,12), 683–698.
- KUMRU, A.; SAYIL, M. ve YAĞMURLU, B.: 2008 Yaşanılan şehrin büyüklüğü, annenin sosyalleştirme hedefleri, yeterlilik algısı, akran yönetimi ve çocukların olumlu sosyal davranışları ve benlik algıları arasındaki ilişkiler. Kongrede sunulmuş bildiri. 15. Ulusal Psikoloji Kongresi: İstanbul
- LEYENDECKER, B., LAMB, M.E., HARWOOD, R.L., SCÖLMERICH,: 2002 “Mothers’ Socialization Goals and Evaluations of Desirable and Undesirable Everyday Situations in Two Diverse Cultural Group”, **International Journal of Behavioral Development**, 26 (3), 248-258.
- MENAGHAN, E.G., PARCEL, T.L.: 1991 “Determining Children’s Home Environment: Thh Impact of Maternal Characteristics and Current Occupational and Family Conditions”, **Journal of Marriage and the Family**, 53 (2), 417-431.
- MİLLER, A.M., HARWOOD, R.L.: 2001 “Long-term Socialization Goals and the Constraction of Infants’ Social Networks Among Middle class Anglo and Puerto Rican Mothers”, **International Journal of Behavioral Development**, 25 (5), 450-457.
- MUSAOĞLU, C., GÜRE, A.: 2005 “Ergenlerde Davranışsal Özerklik İle Algılanan Ana-Baba Tutumları Arasındaki İlişkiler”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 20 (55), 79-94.

- NAUCK, B., KLAUS, D.: 2007 “The Varying Value of Children: Empirical Results from Eleven Societies in Asia, Africa and Europe”, **Current Sociology**, 55, 487-502.
- ONUR, B.: 2005 **Türkiye’de Çocukluğun Tarihi**. Ankara: İmge Yayınevi
- OKAGAKI, L., DIVECHA, D. J.: 1993 **Development of Parental Beliefs**, içinde Luster, T., Okagaki, L. (Eds.), *Parenting: An Ecological Perspective*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- ÖNER, B., YILMAZ, S.: 2001 “Anne ve Baba Gözüyle “Çocuk Eğitimi” Bir Sosyal Temsil Ön Çalışması”, **Kriz Dergisi**, 9 (1), 39–46.
- PEARSON, E., RAO, N.: 2003 “Socialization Goals, Parenting Practices, and Peer Competence in Chinese and English Preschoolers”, **Early Child Development and Care**, 173 (1), 131–146.
- PHALET, K., SHÖNPFLÖG, U.: 2001 “Intergenerational Transmission of Collectivism and Achievement Values in Two Acculturation Contexts: The Case of Turkish Families in Germany and Turkish and Moroccan Families in the Netherlands”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 32 (2) 186-200.
- PLANT, E.A., HYDE, J.S., KELTNER, D., DEVINE, G.P., 2000 “The Gender Stereotyping of Emotions”, **Psychology of Women Quarterly**, 24 81-92.
- RAO, N., MC HALE, J.M., EARSON, E., 2003 “Links Between Socialization Goals and Child-Rearing Practices in Chinese and Indian Mothers”, **Infant and Child Development**, 12, 475-492.

- ROSENTHAL, M.K. & ROER-STRIER, D.: 2001 “Cultural Differences in Mothers’ Developmental Goals and Ethnotheories”, **International Journal of Psychology**, 36 (1), 20-31.
- SCHULTZ, A.P., SCHULTZ, S.E.: 2002 **Modern Psikoloji Tarihi**. Aslay, Y. (çev). İstanbul: Kaknüs Yay.
- SCHULZE, P. A., HARWOOD, R. L., SCOELMERİH, A., LEYENDECKER, B.: 2002 “The Cultural Structuring of Parenting and Universal Developmental Tasks”, **Parenting**, 2 (2), 151-178.
- SPERA, C., 2005 “A Review of the Relationship Among Parenting Practices, Parenting Styles, and Adolescent School Achievement” **Educational Psychology Review**, 17 (2), 125-145.
- STERN, M., KARRAKER, K.H.: 1989 “Sex Stereotyping of Infants: A Review of Gender Labeling Studies” **Sex Roles**, 20 (9/10) 501-522.
- SUIZZO, M.: 2002 “French Parents’ Cultural Models an Childrearing Beliefs”, **International Journal of Behavioral Development**, 26 (4), 297-307.
- SUIZZO, M.: 2004 “French and American Mothers’ Childrearing Beliefs: Stimulating, Responding, and Long-Term Goals”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 35, 606-626.
- SUIZZO, M.: 2007 “Parents’ Goals and Values for Children: Dimension of Independence and Interdependence Across Four U.S. Ethnic Groups”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 38 (506-530).

- SUIZZO, M.,
ROBINSON, C.,
PAHLKE, E.: 2008
“African American Mothers’ Socialization Beliefs and Goals With Young Children: Themes of History, Beliefs and Collective Independence”: **Journal of Family Issues**, 29 (3) 287-316.
- SÜMER, N., GÜNGÖR, D.: 1999
“Çocuk Yetiştirme Stillerinin Bağlanma Stilleri, Benlik Değerlendirmeleri ve Yakın İlişkiler Üzerine Etkisi”, **Türk Psikoloji Dergisi**, 14 (44), 35-58.
- ŞAHİN, T.F., ÖZYÜREK, A., 2008
“5-6 Yaş Grubu Çocuğa Sahip Ebeveynlerin Demografik Özelliklerinin Çocuk Yetiştirme Tutumlarına Etkisinin İncelenmesi”, **Türk Eğitim Bilimleri Dergisi**, 6 (3), 395-414.
- TAMIS-LE MONDA, C. S., WANG, S.,
KOUTSOUVANOU, E.,
ALBRIGHT, M.: 2002
“Childrearing Values in Greece, Taiwan, and the United States”, **Parenting: Science and Practice**, 2 (3), 185-208.
- TAMIS-LE MONDA, C. S.: 2003
“Cultural Perspectives on the ‘Whats’ and ‘Whys’ of Parenting”, **Human Development**, 46, 319-327.
- TIMUR, S.: 1978
“Determinants of family structure in Turkey” içinde: Alman J, (ed) **Women’s status and fertility in the Muslim world**, New York: Praeger, 227-242.
- TRIANDIS, H. C.,
BONTEMPO, R.,
VILLAREAL, J. V.,
ASAI, M. & LUCCA, N.:
1988
“Individualism and Collectivism: Cross-Cultural Perspectives on Self-Group Relationships”, **Journal of Personality and Social Psychology**, 54 (2), 323-338.

- TRIANDIS, H. C.: 1989 “The Self and Social Behavior in Differing Cultural Contexts”, **Psychological Review**, 96 (3), 506-520.
- TRIANDIS, H. C.: 2001 “Individualism – Collectivism and Personality”, **Journal of Personality**, 69 (6), 907-921.
- TRIANDIS, H. C.: 2001 Individualism and Collectivism: Past, Present, and Future. İçinde D. R. Matsumo (Ed.). The Handbook of Culture and Psychology. USA: Oxford University Pres.
- TRIANDIS, H. C.: 2002 Generic Individualism and Collectivism. İçinde M.S. Gannon ve K. L. Newman (Ed.) Handbook of Cross Cultural Management. USA: Blackwell Business.
- TSULADZE, L.: 2003 Individualist Trends in Collectivist Societies. From <http://www.womenofthemountains.org>
- TUDGE, J., HOGAN, D., SNEZKHOVA, A., KULAKOVA, N., ETZ, K.: 2000 “Parents Child-rearing Values and Beliefs in the United States and Russia: The Impact of Culture and Social Class”, **Infant and Child Development**, 9 105-121.
- TULVISTE, T., MIZERA, L., DE GEER, B., TRYGGVASON, M.-T.: 2007 “Child-rearing goals of Estonian, Finnish, and Swedish mothers”, **Scandinavian Journal of Psychology**, 48, 487–497.
- WANG, L., KICK, E., FRASER, J. & BURNS, A.J.: 1999 “Status Attainment in America: The Roles of Locus Control and Self-Esteem in Educational and Occupational Outcomes”, **Sociological Spectrum**, 19, 281-289.

- WASTI, S. A., ERDİL, S. E.: 2007 Bireycilik ve Toplulukçuluk Değerlerinin Ölçülmesi: Benlik Kurgusu (Self Construal Scale; SCS) INDCOL Ölçeklerinin Türkçe Geçerlemesi. 15. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresinde Sunulmuş Serbest Bildiri 27-29 Mayıs. Sakarya Üniversitesi: Sakarya
- WESTERHOF, G.J., DITMANN-KOHLI, F., KATZKO, M.W.: 2000 “Individualism and Collectivism in the Personal Meaning System of Elderly Adults: The USA and Congo – Zaire as an Example”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**, 31 649-676.
- XIAO, H.:2000 “Class, Gender, and Parental Values in the 1990’s”. **Gender&Society**, 14 6, (785-803).
- YAĞMURLU, B., SANSON, A.: 2009 “Acculturation and Parenting Among Turkish Mothers in Australia”, **Journal of Cross-Cultural Psychology**. 40 (3), 361-380

EK – 1

Demografik Bilgi Formu

Bu form siz ve aileniz hakkında bilgi almak amacıyla hazırlanmıştır. Lütfen sorularda boş bırakılan yerleri tamamlayıp, seçeneklerden sizin için uygun olanları (x) ile işaretleyiniz.

Yaşınız:

Mesleğiniz:

Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

Eğitim Durumunuz:

Okur-yazar değil Okur-yazar İlkokul Ortaokul Lise Üniversite ve Üstü

Gelir Düzeyiniz:

Düşük Orta Yüksek

Çocuklarınızın	Doğum Tarihi	Cinsiyeti	
1. Çocuk	___ / ___ / ____	☐ Kız	☐ Erkek
2. Çocuk	___ / ___ / ____	☐ Kız	☐ Erkek
3. Çocuk	___ / ___ / ____	☐ Kız	☐ Erkek
4. Çocuk	___ / ___ / ____	☐ Kız	☐ Erkek
5. Çocuk	___ / ___ / ____	☐ Kız	☐ Erkek

Lütfen birlikte (aynı evde) yaşadığınız aile bireylerini işaretleyiniz. Aşağıdaki seçenekler dışında ailenizde yaşayanlar varsa boş bırakılan (.....) yerlere yazınız.

Eş Çocuklar Anne Baba Kayınvalide Kayınpeder

Kız Kardeş Erkek Kardeş 1)..... 2)..... 3).....

EK – 2

Bireycilik-Toplulukçuluk Ölçeği

Lütfen, aşağıda yer alan cümleleri ayrı ayrı okuyup, sizin düşüncelerinize ne kadar uygun olduklarını düşününüz. Her bir cümleye düşüncelerinize uygunluk derecesine göre 1 ile 5 arasında bir puan veriniz. Okuduğunuz cümlenin **düşüncelerinizi çok iyi ifade ettiğini** düşünüyorsanız **5= Kesinlikle Katılıyorum, düşüncelerinizi yansıtmadığına** karar vermişseniz **1= Kesinlikle Katılmıyorum** puanını işaretleyiniz. Her bir sayının anlamı aşağıda ifade edildiği şekildedir.

1= Kesinlikle Katılmıyorum

2= Katılmıyorum

3= Kararsızım

4= Katılıyorum

5= Kesinlikle Katılıyorum

1. Benim mutluluğum çevremdekilerin mutluluğuna çok bağlıdır.	1	2	3	4	5
2. Kazanmak her şeydir.	1	2	3	4	5
3. Yakın çevrem için kişisel çıkarlarımdan fedakarlık ederim.	1	2	3	4	5
4. Başkaları benden daha başarılı olduğunda rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
5. Yakın çevremdekilerin birbiriyle uyumunu muhafaza etmek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
6. İşimi başkalarından daha iyi yapmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
7. Komşularıyla ufak tefek şeyleri paylaşmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
8. İş arkadaşlarımla iyiliği benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
9. Rekabet doğanın kanunudur.	1	2	3	4	5
10. İş arkadaşlarımdan biri ödül kazansa onunla gurur duyarım.	1	2	3	4	5
11. Özgün bir birey olmak benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
12. Başkası benden daha başarılı olduğu zaman kendimi gergin ve kamçılanmış hissedirim.	1	2	3	4	5
13. Çoğu zaman kendi bildiğim gibi yaşarım.	1	2	3	4	5
14. Yakın çevrem kararlarına saygı göstermek benim için önemlidir.	1	2	3	4	5
15. Başkalarına güvenmektense kendime güvenirim.	1	2	3	4	5
16. Ne fedakarlık gerekirse gereksin aile bireyleri birbirine kenetlenmelidir.	1	2	3	4	5

17. Anne-baba ve çocuklar mümkün olduğu kadar bir arada kalmalıdır.	1	2	3	4	5
18. Başkalarından bağımsız bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
19. Kendi isteklerimden fedakarlık yapmak gerekirse de aileme bakmak benim görevimdir.	1	2	3	4	5
20. Bireysel kimliğim benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
21. Ben başkalarından ayrı özgün bir bireyim.	1	2	3	4	5
22. Yakın çevremde çoğunluğun isteklerine saygı gösteririm.	1	2	3	4	5
23. Kendine özgü ve başkalarından farklı olmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
24. Bir karar vermeden önce yakın arkadaşlara danışıp onların fikirlerini almak önemlidir.	1	2	3	4	5
25. Maddi güçlük içinde olan bir akrabama imkanlarım ölçüsünde yardım ederim.	1	2	3	4	5
26. Rekabet olmadan iyi bir toplum düzeni kurulamaz.	1	2	3	4	5
27. İnsan hayatını başkalarından bağımsız olarak yaşamalıdır.	1	2	3	4	5
28. Çok hoşuma giden bir şeyden ailem onaylamazsa vazgeçerim.	1	2	3	4	5
29. Başkalarıyla işbirliği yaptığım zaman kendimi iyi hissederim.	1	2	3	4	5
30. Başkalarıyla rekabet edebileceğim ortamlarda çalışmak hoşuma gider.	1	2	3	4	5
31. İnsanlara açık ve dosdoğru konuşmayı tercih ederim.	1	2	3	4	5
32. Çocuklara vazifenin eğlenceden önce geldiği öğretilmelidir.	1	2	3	4	5
33. Başkalarıyla vakit geçirmekten keyif alırım.	1	2	3	4	5
34. Başarı hayattaki en önemli şeydir.	1	2	3	4	5
35. Eğer başarılı oluyorsam bu benim yeteneklerim sayesinde.	1	2	3	4	5
36. Yakın çevremle fikir ayrılığına düşmekten hiç hoşlanmam.	1	2	3	4	5
37. Ailemi memnun edecek şeyleri nefret etsem de yaparım.	1	2	3	4	5

EK – 3

Sosyalleştirme Hedefleri Ölçeği

Aşağıdaki her bir madde çocuklarla ilgili bazı özellikleri anlatmaktadır. Bu özelliklerin hepsi önemli olabilir. Ancak, bizim istediğimiz, bu özelliklerin ayrı ayrı, her bir çocuğunuzda var olmasını **sizin ne kadar önemseydiğinizdir**. Sayıların ifade ettiği anlam aşağıdaki gibidir. Bu sayıları kullanarak, özelliklere, sizin için sahip oldukları önem derecesi göre bir puan veriniz. Eğer okuduğunuz özelliğin çocuğunuzda var olmasının sizin için **çok önemli olduğunu** düşünüyorsanız **5= Çok önemsiyorum, hiç önemli olmadığını** düşünüyorsanız **1= Hiç önemsemiyorum** puanını işaretleyiniz.

1= Hiç Önemsemiyorum

2= Biraz Önemsiyorum

3= Kısmen Önemsiyorum

4= Önemsiyorum

5= Çok Önemsiyorum

Aşağıdaki ölçeği **ilk çocuğunuzu** düşünerek cevaplayınız.

1. Kendine güveni olması	1	2	3	4	5
2. Kendi gibi olması	1	2	3	4	5
3. Kendini ifade etmesi	1	2	3	4	5
4. Araştırmacı ve meraklı olması	1	2	3	4	5
5. Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması	1	2	3	4	5
6. Yaşlılara saygılı olması	1	2	3	4	5
7. En iyi öğrenciler arasında olması	1	2	3	4	5

Şimdi de aynı değerlendirmeyi **ikinci çocuğunuzu** düşünerek yapınız.

1. Kendine güveni olması	1	2	3	4	5
2. Kendi gibi olması	1	2	3	4	5
3. Kendini ifade etmesi	1	2	3	4	5
4. Araştırmacı ve meraklı olması	1	2	3	4	5
5. Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması	1	2	3	4	5
6. Yaşlılara saygılı olması	1	2	3	4	5
7. En iyi öğrenciler arasında olması	1	2	3	4	5

Eğer ikiden fazla çocuğunuz varsa, lütfen arka sayfadaki ölçekleri de cevaplayınız.

Aşağıdaki özellikleri **üçüncü çocuğunuzu** düşünerek puanlayınız.

1. Kendine güveni olması	1	2	3	4	5
2. Kendi gibi olması	1	2	3	4	5
3. Kendini ifade etmesi	1	2	3	4	5
4. Araştırmacı ve meraklı olması	1	2	3	4	5
5. Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması	1	2	3	4	5
6. Yaşlılara saygılı olması	1	2	3	4	5
7. En iyi öğrenciler arasında olması	1	2	3	4	5

Aşağıdaki ölçeği varsa **dördüncü çocuğunuz** için cevaplayınız.

1. Kendine güveni olması	1	2	3	4	5
2. Kendi gibi olması	1	2	3	4	5
3. Kendini ifade etmesi	1	2	3	4	5
4. Araştırmacı ve meraklı olması	1	2	3	4	5
5. Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması	1	2	3	4	5
6. Yaşlılara saygılı olması	1	2	3	4	5
7. En iyi öğrenciler arasında olması	1	2	3	4	5

Aynı değerlendirmeyi varsa **beşinci çocuğunuz** için de yapınız.

1. Kendine güveni olması	1	2	3	4	5
2. Kendi gibi olması	1	2	3	4	5
3. Kendini ifade etmesi	1	2	3	4	5
4. Araştırmacı ve meraklı olması	1	2	3	4	5
5. Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması	1	2	3	4	5
6. Yaşlılara saygılı olması	1	2	3	4	5
7. En iyi öğrenciler arasında olması	1	2	3	4	5

EK – 4

Tablo 31

Annelerin ilk çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedefleri maddelerinin eğitim düzeylerine göre Kruskal-Wallis Yöntemi ile karşılaştırması

		Düşük	Orta	Yüksek	χ^2	p
Benlik Gelişimi Hedefleri						
Kendine güveni olması						
	N	129	74	25		
	X	4.75	4.84	4.88		
	Ss	.53	.40	.33	2.24	.32
	Min	2	3	4		
	Maks.	5	5	5		
Kendi gibi olması						
	N	129	74	25		
	X	4.65	4.69	4.76		
	Ss	.58	.57	.43	.87	.64
	Min	1	2	4		
	Maks.	5	5	5		
Kendini ifade etmesi						
	N	129	74	25		
	X	4.64	4.88	4.80		
	Ss	.67	.32	.50	8.86	.01
	Min	1	4	3		
	Maks.	5	5	5		
Araştırmacı ve meraklı Olması						
	N	129	74	25		
	X	4.12	4.38	4.52		
	Ss	1.02	.93	.51	5.13	.077
	Min	1	1	4		
	Maks.	5	5	5		
Aileye Yönelik hedefler						
Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması						
	N	129	74	25		
	X	4.66	4.50	4.12		
	Ss	.65	.72	1.09	8.85	.012
	Min	2	3	1		
	Maks.	5	5	5		
Yaşlılara saygılı Olması						
	N	129	74	25		
	X	4.82	4.86	4.64		
	Ss	.49	.34	.49	7.06	.029
	Min	1	4	4		
	Maks.	5	5	5		
En iyi öğrenciler arasında olması						
	N	129	74	25		
	X	4.71	4.58	4.08		
	Ss	.65	.64	.99	18.84	.000
	Min	2	2	1		
	Maks.	5	5	5		

EK – 5

Tablo 32

Babaların ilk çocuklarına ilişkin sosyalleştirme hedefleri maddelerinin eğitim düzeylerine göre Kruskal-Wallis Yöntemi ile karşılaştırması

		Düşük	Orta	Yüksek	χ^2	p
Benlik Gelişimi Hedefleri						
Kendine güveni olması						
	N	85	111	32		
	X	4.66	4.77	4.69		
	Ss	.58	.53	.53	3.52	.17
	Min	2	2	3		
	Maks.	5	5	5		
Kendi gibi olması						
	N	85	111	32		
	X	4.55	4.63	4.56		
	Ss	.69	.57	.61	.54	.76
	Min	1	2	3		
	Maks.	5	5	5		
Kendini ifade etmesi						
	N	85	111	32		
	X	4.62	4.72	4.69		
	Ss	.53	.55	.53	2.44	.29
	Min	3	1	3		
	Maks.	5	5	5		
Araştırmacı ve meraklı Olması						
	N	85	111	32		
	X	4.08	4.49	4.53		
	Ss	1.12	.72	.67	7.07	.029
	Min	1	2	3		
	Maks.	5	5	5		
Aileye Yönelik hedefler						
Aileyi onurlandırması ya da gururlandırması						
	N	85	111	32		
	X	4.54	4.54	3.78		
	Ss	.78	.78	1.12	17.77	.000
	Min	1	1	1		
	Maks.	5	5	5		
Yaşlılara saygılı Olması						
	N	85	111	32		
	X	4.76	4.76	4.53		
	Ss	.56	.55	.84	3.91	.14
	Min	1	2	1		
	Maks.	5	5	5		
En iyi öğrenciler arasında olması						
	N	85	111	32		
	X	4.59	4.66	3.78		
	Ss	.71	.64	1.12	24.95	.000
	Min	2	2	1		
	Maks.	5	5	5		